

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ, 1870.

ΤΟΜΟΣ ΚΑ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 441

ΠΡΩΤΟΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ ΑΓΩΝ

Ο ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ.

Τῆς δευτέρας περιόδου τῶν Ὀλυμπίων ἐγένετο ἐναρξίς ἀπὸ τοῦ ποιητικοῦ ἀγῶνος, τελεσθέντος ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Πανεπιστημίου τὴν 26 τοῦ παρελθόντος Ὀκτωβρίου, ὅτε ἀνεγνώσθη εἰς ἐπήκοον πολυπληθεῶς ἀκροατηρίου ἡ ἐκθεσίς αὕτη τῶν Ἑλληνοδικῶν

Ἐπιμοτάτη ἀμήγυρις!

Εἰ καὶ γινώσκετε πάντες ὁποῖοι ὑπῆρξαν τὸν πάλαυ χρόνον οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, ἐνομίσαμεν ἀναγκαῖον πρὸς τε τὸ συμφέρον τῶν ἀγωνιστῶν καὶ τῶν ἀγωνοδικῶν τὴν εὐθύνην, ν' ἀνακαλέσωμεν εἰς τὴν ὑμετέραν μνήμην τὸ περίσεμνον τῆς ἑορτῆς, ἧτις ἑορτὴ ἑορτῶν καὶ πανηγυρῶν πανηγύρεων ἐδοξάζετο, καὶ οὐκ ἀτόπως· διότι πολλοὺς μὲν καὶ καλλίστους ἀγῶνας τάχους καὶ ῥώμης, ἀμα δὲ καὶ λόγων καὶ γνώμης καὶ τέχνης καὶ τῶν ἄλλων ἔργων ἀπάντων ἦγον οἱ πατέρες ἡμῶν ⁽¹⁾, οὐδεὶς ὅμως ἐθεωρεῖτο

τιμιώτερος τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ τελουμένων· περὶ οὐδένα ἄλλον ἡμιλλῶντο ἄνδρες ὀνομαστότεροι διὰ τε τὴν ἐκ τῆς ἀνδρίας καὶ τὴν ἐκ τῆς εὐφυΐας καὶ σοφίας δόξαν· ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ ἐδίδοντο πολυτιμότερα ἐπαθλα ⁽²⁾· οὐδαμοῦ ἀλλοχού ἀνεγράφοντο ἐν γυμνασίῳ τὰ ὀνόματα καὶ ἀνηγείροντο οἱ ἀνδριάντες τῶν νικητῶν ⁽³⁾· καὶ οὐδενὸς ἄλλου ἐκλείζοντο καὶ ἠγαπῶντο παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις τὰ ἔργα, ὅσα τὰ ἐν Ὀλυμπίῳ ἐγκριθέντα. Εἰς τούτων τὸ στάδιον κατέβησαν καὶ ποιηταί, καὶ ἱστορικοὶ, καὶ ἥρωες, καὶ βασιλεῖς, καὶ ἡμίθεοι, καὶ θεοὶ ἴν' ἀγωνισθῶσιν οὐχὶ περὶ χρημάτων, ἀλλὰ περὶ ἀρετῆς ⁽⁴⁾. Τοσούτῳ δὲ ἐλογίζοντο μεγάλα καὶ ἱερά καὶ θεῖα, καὶ τοσαύτη ἡ φροντίς ὅπως τηρῶνται ἀμόλυντα, ὥστε ἀπεβάλλετο πᾶς μὴ Ἕλλην ἀθλητῆς, μικροῦ δὲ δεῖν ἀπεβάλλετο, εἰ μὴ ἀπεδείκνυεν ὅτι ἦτο Ἀργεῖος, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀμύντου Ἀλέξανδρος ⁽⁴⁾.

Τοιούτων Ὀλυμπίων, ἀλειπτηρίων ἀληθοῦς ἐμπειρίας, καὶ ἀληθοῦς παιδείας, καὶ ἀληθοῦς ἀρετῆς τὴν ὑπαρξίν ἡξίου καὶ ὁ εἰς ἀνάστασιν αὐτῶν διαφιλεύσας ὅλον αὐτοῦ τὸν πλοῦτον αἰοίδιμος Ζήπας. Καὶ οὗτος ἡξίου, ὅτι καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ ἀνκνεώσας τοὺς πρὸ πολλοῦ ἐξαλειφθέντας τούτους ἀγῶνας Ἴφίτος,

⁽¹⁾ Πλούτ. Σέλ. ΚΓ'. 20. καὶ Διογ. Λαέρτ. Βιβλ. Γ'. Κεφ. Α΄.

⁽²⁾ Πaus. Βιβλ. Γ'. Κεφ. Γ'. καὶ Βιβλ. Ε'. Κεφ. ΚΑ΄.

⁽³⁾ Ἡρόδ. Β'. 26. ⁽⁴⁾ Ὁ αὐτ. Ε'. 22.

⁽¹⁾ Ἰσοκρ. Πανηγ. 1Β΄.

γυμναστήρια δηλαδή φιλοπατρίας και χρηστότητας, καθ' ὃν χρόνον φθείρεται, ὡς και τότε, ἡ πατρίς ὑπὸ διχονοιῶν ἐμφυλίων (1). Καὶ οὗτος ὡς και ἐκεῖνος ἤξιον ν' ἀποσκορακίζονται ἡ ἀμάθεια, ἡ ἀγυρτία, τὸ θράσος, νὰ ζημιῶνται δὲ και οἱ προπετεῖς ἀθληταὶ και οἱ δεκαζόμενοι Ἑλληνοδίκαί, ὅπως και τότε ἐζημιώθησαν Ἐυπωλὸς ὁ Θεσσαλὸς και οἱ παρ' αὐτοῦ δεξιάμενοι δῶρα (2). Διὸ και πάντα ἐτελοῦντο ἐν τῷ φανερωῷ. Καὶ καθὼς τῶν νικούντων ἢ τῶν νικωμένων κατὰ τὸν δίαυλον, τὸν δόλιχον, τὸ ἄλμα και τοὺς λοιποὺς ἀγῶνας τὰ ὀνόματα ἦσαν τοῖς πᾶσι γνωστὰ, τὸν αὐτὸν τρόπον γνωστὰ ἦσαν και τὰ τῶν νοητικῶς ἀθλούντων. Ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Πρόδικος, ὁ Ἰππίας, ὁ Ἀναξιμένης μόνοι ἀνέγνωσαν τὰ ἴδια ποιήματα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ παρρησία προλαμβάνει τὴν προπέτειαν, ἀναγκαῖον καθ' ἡμᾶς νὰ σημειῶνται ἐπὶ τῶν ποιημάτων και τῶν ποιητῶν τὰ ὀνόματα, ὅπως και τὰ τῶν λοιπῶν ἐκθετῶν.

Τῶν τοιούτων Ὀλυμπίων τοὺς Ἑλληνοδίκα διαδεχόμενοι ἡμεῖς, θέλομεν σπουδάσει κατὰ τὸν πρῶτον τοῦτον ποιητικὸν ἀγῶνα νὰ πατήσωμεν μετ' εὐλαβείας ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν προκατόχων, ἀσθενῆ μὲν ἴσως γνώμην ἐρμηνεύοντες περὶ τῶν ὑποβληθέντων ποιημάτων, καθόσον και « ἡ τῶν λόγων κρίσις πολλῆς ἐστὶ πείρας τελευταῖον ἐπιγέννημα » (3), βεβαίως ὅμως ἀρμοζομένην διὰ τὸ ἀπροσωπώληπτον πρὸς τε τὸ ὑπέρτατον ἀξίωμα τῶν ἀγῶνων και πρὸς τὰς εὐχὰς τοῦ ἀγωνοθέτου.

Ὀφείλομεν δὲ και εἰς ἑτερόν τι νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν προσοχὴν τῆς σεβαστῆς δημηγύρεως, εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ κατ' ἔτος τελουμένου ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ ποιητικοῦ ἀγῶνος και τοῦ προκειμένου διαφορᾶν. Ἐκεῖνον μὲν ὁ χαρακτήρ εἶναι ὅλως διδακτικὸς, οὐ μόνον διότι τοιαύτη ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἢ βούλησις τοῦ ἀγωνοθέτου, ἀπαιτήσαντος ν' ἀναλύωνται τὰ ποιήματα, νὰ ἐξελέγχωνται αἱ ἁλλείψεις αὐτῶν και αἱ ἀρεταί, και νὰ χειραγωγῶνται διὰ κανόνων και νοθεσιῶν οἱ ἀθλούντες, ἀλλὰ και διότι τοιοῦτο τὸ καθῆκον τοῦ ἀνωτάτου διδασκῆτορος εἰς ἕνανετὴν ἢ κρίσις ὁ δὲ τοῦ ἀγομένου σήμερον εἶναι ἐξ ἐναντίας ὅλως πανηγυρικός. Ναι μὲν οἱ Ἑλληνοδίκαί δὲν θέλουσι διστάσει νὰ δακτυλοδεικτώσῃ κεφαλαιωδῶς τὰ κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν κυριώτατα προτερήματα ἢ ἐλαττώματα, ἀλλ' ἡ ἐτυμολογία, ὡς και πᾶσαι αἱ λοιπαὶ περὶ τῶν τεχνικῶν, βιομηχανικῶν και τῶν ἄλλων ὀλυμπίων ἀγῶνων, ἐστὶ μᾶλλον νύξις πρὸς κρίσεις λεπτομερεστεράς παρὰ τοῦ κοινοῦ, και πρὸς ἐνθεροτεράν ἀμιλλαν τῶν ἀγωνιζομένων.

(1) Παισ. Βιβλ. Ε'. Κεφ. Δ'. και Η'.

(2) Ὁ αὐτὸς Βιβλ. Ε'. Κεφ. ΚΑ'.

(3) Δογ. περὶ ὕψ. λόγου.

Τὰ ὑποβληθέντα ποιήματα διαιροῦνται εἰς εἶδη τρία, ἤτοι εἰς λυρικὸν, τραγικὸν και κωμικὸν κατὰ τὸν ὅρον τοῦ προγράμματος. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα εἰσὶν ἐννέα, ὧν ἰδοὺ τὰ ὀνόματα:

1. Ὠδαὶ και ᾄσματα.
2. Τῶν ἐρώτων ἐν πρόωρον θῦμα.
3. Οἱ θεαταὶ τῶν Ὀλυμπίων.
4. Τὸ ἐμβατήριον τῶν ἀγωνιστῶν ἐν Ὀλυμπίοις.
5. Ἡ δάφνη και ἡ κυπάρισσος.
6. Ἡ Ναρκισσία και τὸ κορινθιακὸν κιονόκρανον.
7. Ὁ θάνατος τῆς Ξανθοῦλας.
8. Ἀγώνισμα λυρικὸν διὰ τὸν Ζάπειον διαγωνισμόν.
9. Ἐθαγγέλιον Ζάπα.

Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ πρῶτον τῶν ἀνωτέρω ποιημάτων, ἤτοι αἱ Ὠδαὶ και τὰ ᾄσματα ἀπαρτίζονται ἐξ ὀκτῶ τοιούτων φερόντων ταύτας τὰς ἐπιγραφάς:

1. Ὠδὴ πρὸς τὸν ἀγωνοθέτην Ζάπαρ.
2. Πρὸς τὴν πατρίδα.
3. Πρὸς τὴν ἐλευθερίαν.
4. Πρὸς τὴν πατρίδα.
5. Πρὸς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος θνήσκοντας.
6. Πρὸς τὴν ἀρετήν.
7. Εἰς τοὺς μάρτυρας τῆς πατρίδος.
8. Ὁ βοσκός.

Ἐκ τῶν ποιητῶν τρεῖς δὲν ἐτήρησαν τὸν ὅρον ἐκεῖνον τοῦ προγράμματος, καθ' ὃν, α ἕκαστον ᾄσμα δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνει τοὺς εἴκοσι πέντε στίχους ὅπως μελοποιήθῃ ψαλῆν διότι ἡ μὲν δάφνη και Κυπάρισσος σύγκειται ἐκ 44, τὸ δὲ Πρόωρον θῦμα τῶν ἐρώτων ἐκ 40, και οἱ Θεαταὶ τῶν Ὀλυμπίων ἐξ 149 στίχων. Δυστυχῶς ὅμως και τὰ διεξοδικώτερα ταῦτα και τὰ ἄλλα τὰ μὴ παραβάντα τὰ ὄρισμένα, εἰ και ἐφείλκυσαν τὸν ἔπαινον τῶν ἀγωνοδικῶν εἰς τὴν πρόθυμον προαίρεσιν τῶν ἀγωνισαμένων, ἐθεωρήθησαν ὡς ἄλλα θεματογραφήματα ἀνάγκην ἔχοντα διδασκαλικῆς ἐπιδιορθώσεως, καθόσον μάλιστα οὐ μόνον οὐδὲν ἔχουσι τὸ ἐμπρέπον εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν, οὔτε ὕψος ἰδεῶν, οὔτε θερμότητα αἰσθήματος, οὔτε γλώσσης κάλλος, ἀλλ' οὐδ' ἀνορθογραφικῶν ἀμοιροῦσι τὰ πλεῖστα διὸ και ἐκρίθησαν παμψηφεὶ ἀπορρίπτεα. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ τέσσαρες τῶν λυρικῶν τούτων ποιητῶν μετὰ τριῶν ἐκ τῶν δραματούργων, ὀργῶντες πρὸς τὸν κόττινον, ἐπεμψαν ἡμῖν θρασεῖαν ἐπιστολὴν προμηνύουσαν πάταγον (1), παρακαλοῦμεν τὸ ἀκροατήριον νὰ συγκαταεῖ ἢ ἀκούσῃ, γεύματος χάριν, δύο ἢ και τρία τῶν ᾄσμάτων τούτων (1).

(1) Ἀνάγνωθι τὴν ἐν σελ. 346 σημείωσιν.

Τὸ ἐμβατήριον τῶν ἀγωνιστῶν ἐν Ὀλυμπίοις.

Ἦλθ' ἡ ὥρα τῶν ἀγῶνων!
Ἀθληταί! Ἐμφανισθεῖτε!
Ὅσοι στέφανον ζητεῖτε.

Τὴν καταγωγὴν τοῦ γένους
Ἐδῶ τώρα μὴ ζητεῖτε,
Και τὰ ἔτη μὴ μετρεῖτε.

Εὐγενῆς θὰ ᾔναι πᾶς τις,
Ὅστις εἰς ἀγῶνα σπεύδει.
Και κωθρὸς ὅστις καθεύδει.

Ὅ' ἀκουσθῆ τὸ ὄνομά σας.
Ἡ πατρίς σας θὰ καυχᾶται.
Ἀθληταί! Μὴ δειλιάτε!

Ἐλθετε Σταδιοδρόμοι!
Μὴ βιάζεσθε· σταθεῖτε!
Τὸ σημεῖον νὰ ἰδῆτε.

Ἐτοιμάσθητε θὰ πλῆνη
Ὁ ἰδρὸς τὸ μέτωπόν σας.
Εἶν' εὐρὺ τὸ στάδιόν σας!

Και σῆς ὄσοι εἰς τὰ ἄλλα
Εἶδη θὰ ἀγωνισθῆτε,
Μετὰ θάρρους προχωρεῖτε!

Πᾶσα Ἑλληνος καρδία
Πέλλουσα μεγάλως ἤδη
Νικητὰς ὀργᾶ νὰ ἰδῆ.

Πρὸς τὸν Ζάπειον ποιητικὸν ἀγῶνα.

Ἡ Ναρκισσία και τὸ Κορινθιακὸν κιονόκρανον.
(ᾄσμα χορικόν.)

Βλέπετε τοῦ Ὀλυμπεῖου τὴν σεπτὴν ἐκείνην στήλην
και τὸ κιονόκρανόν της τὸ ὑπόχρυσον ἐκεῖνο;
Χεῖρα τρέμουσαν τεχνίτου εἰς τὰ φύλλα διακρίνω.
αἰσθημα νομίζεις πόνου καθωδήγησε τὴν σμίλην . . .
Οἴμοι! διατὶ ἐπόνει ὁ τεχνίτης, διατὶ;

Ξανθὴ κόρη δεκάετις, βόδου ἔχουσα τὸ χρωῖμα,
μέσῳ βόδου (α) ἐκυνήγει ποικιλόχρουν χρυσαλλίδα.
« Ἐδῶ, εἶνε, ἐδῶ εἶνε! ἄ! ἐκεῖ, ἐκεῖ τὴν εἶδα! »
κ' ἤστραπτε τὸ παιδικόν της ἱλαρὸν (β) ἐκεῖνο ὄμμα . . .
Οἴμοι! τὸ μικρὸν ἠγνῶει ποῦ βαδίζει ποῦ πατεῖ.

Εἰς τοῦ Ἰλισσοῦ τὰς ὄχθας κυνηγῶσα (γ) ἐπλανήθη
τὴν ἐξήλευσε τὸ κύμα — ἦτο τὸσον ἐρασιμία! —
Ἐγὼν ἀφανῆς ἐξαίφνης ἡ ξανθὴ ἢ Ναρκισσία,
τὴν παρέλασε τὸ κύμα κ' εἰς τὸν φλοίσσον ἐκοιμήθη.
Οἴμοι! σπεύδει ἡ τροφὸς της . . τὴν ἀνέσπερε . . νεκράν.

(α) Γρ. ἐν μέσῳ βόδων.

(β) Γρ. ἱλαρὸν.

(γ) Γρ. κυνηγῶσα.

Ποῦ ἐκείνη; τῶσα τάφου ψυχρὸν χρωῖμα τὴν καλύπτει.
Βλέπουσα τ' ἀθύρματά της ἢ τροφὸς της κλαίει ἔτι,
και ἐντὸς καλάθου ταῦτα εἰς τὸν τάφον ἀναθεῖται
ὅπου ἡ πρῶτα δρόσου μαργαρίτας καταξέριπται.
Οἴμοι! κ' ἡ αὐγὴ νομίζεις δακρυλοῦει (α) τὴν μικράν.

Μὲ τὴν (β) καλάθον ἀκάνθας εἶδ' ἐκεῖ περιπλεχθεῖσας
Χλωρὰς ἔτι ὁ τεχνίτης. και τὴν κόρην ἐνθυμήθη!
— Χρόνος ἔβρευσε· σκαπάζει τὰ ἀθύρματά της λάθη. —
Ἐλαβεν ἀλγῶν τ ν σμίλην ὁ τεχνίτης παραστήσας
Οἴμοι! τῆς πτωχῆς καλάθου (γ) τὴν εἰκόνα ζωηράν!

Ὁ θάνατος τῆς Ξανθοῦλας.

Βλέπεις πέραν τὴν ἰτέαν παρὰ τὰ γλαυκὰ νερά;
βλέπεις και τὴν ἀσπρὴν πέτραν ἢν ἀφρίζον κύμα βρέχει,
βλέπεις τὸν σταυρὸν ποῦ πλέκουν δύο ἀφύλλα στελέχη;
Σιωπή! Ἐκεῖ κοιμᾶται ἡ Ξανθοῦλα ἢ μικρά.

Ἐνθυμῆσαι; Ὅλη βόδα ἦτο ἡ χρυσοῦ αὐγὴ
και τὰ δένδρα ὅλα φύλλα, ὅλα ᾄσμα τὰ στρωθῆια·
βόσκοντα ἐχοροπῆθων τὰ βελδίζοντα ἄρνια.
Και πλησίον τῆς Ξανθοῦλας μὲ τὸν Φλώρον ἢ σιγῆ.

Ἐνθυμῆσαι; Τὴν ἐσπέραν ἦσαν ὅλα σκοτεινὰ.
Ἐκοιμῶντο εἰς τὴν στάνην ἡσυχὰ τὰ πρόβατά της·
δὲν ἐτάρασσε τὸ δάσος αὔρα οὔτε διαβάτης,
και οἱ δύο νεῖοι μόνον συνωμῆλουν ταπεινά.

Ἐξαφνα γλωμῆ μ' ἐφάνη ἡ Ξανθοῦλα, σκιπτικῆ.
Γελαστὴ δὲν ἦτο πλέον, ἔβλεπε κ' ἐλησημονεῖτο·
τὴν ἐφώναζον Ξανθοῦλαν, ἢ Ξανθοῦλα πλὴν δὲν ἦτο.
Τόσον τὴν ἐστενοχώρει μία σκέψις μυστικῆ.

Μίαν νύκτα λέγουν, ὅτι ἔκλαυσε πολὺ πολὺ
τὴν δ' αὐγὴν ἐν ᾧ ὁ κόσμος ὅλος εἶχεν ἐξυπνήσει
δὲν ἐξύπνησεν ἐκείνη. Κρίμα! εἶχεν ἀγαπήσει
κ' ἀπὸ ἔρωτα ἐπήγην ἡ Ξανθοῦλα ἢ καλῆ (δ).

Ἀπὸ τῶν ἐννέα λυρικῶν μεταβαίνομεν εἰς τὰ ἑπτά δραματικά, ταύτας ἔχοντα τὰς ἐπιγραφάς:

1. Κλεομένης, τραγωδία εἰς πράξεις τρεῖς.
2. Ἐλληνική, τραγωδία εἰς πράξεις τρεῖς.
3. Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως, δράμα εἰς τρεῖς πράξεις.
4. Δαυὶδ Κορινθὸς δράμα εἰς μέρη τρία.
5. Κλεομένης δράμα εἰς πράξεις τρεῖς.
6. Λέων Καλλέργης, δράμα εἰς μέρη τρία.
7. Οἱ ποιμένες τῆς Ἀττικῆς, βουκολικὸν μυθιστορικὸν δράμα ἑμμετρον.

Ἐξ αὐτῶν δύο ὑπόθεσιν ἔχουσι τὸν θάνατον τοῦ Κλεομένου· παραθέτομεν δ' ἐν ταύτῳ και τὰ δύο,

(α) Σόλοιος κατασκευή.

(β) Γρ. μὲ τὸν

(γ) Γρ. τοῦ πτωχοῦ.

(δ) Κατὰ τὴν παράθεσιν τῶν ἀνωτέρω, καθὼς και τῶν ἐφεξῆς παρατεθεισομένων ἀποσπασμάτων, ἐτηρήθη ἀκριβῶς ἢ αὐτῆ τῶν πρωτοτύπων γραφῆ.

οὐχὶ χάριν συγκρίσεως, ἀλλ' ὡς ἔχοντα πολλά τὰ κοινά, καὶ λόγου ὕψην, καὶ στιχουργίαν, καὶ δεξιότητα ποιητικὴν καὶ ἄλλα, ὑπολαμβάνοντες καλὸν ἄμα δὲ καὶ εὐεργετικὸν πρὸς τὸ ἀκροατήριον ἡ ἀποφύγωμεν τὴν παλιλλογίαν.

Τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐνδόξου ἐκείνου γόνου τῶν Ἡρακλειδῶν πάντες ἐμάθομεν ἐκ τοῦ Πλουτάρχου. Ἀναλαβὼν τὴν βασιλείαν τῆς Σπάρτης μετὰ Λεωνίδα τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ εὐρὼν τοὺς πολίτας παντάπασιν ἐκλελυμένους, ἀπροθύμους τε πρὸς τὸν πόλεμον, ἀφιλοτίμους πρὸς τὴν ἀγωγὴν καὶ παρορῶντας ἕνεκα πλεονεξίας τὰ κοινά, εἰς νοῦν ἔθετο νὰ μεταστήσῃ τὰ τῆς πολιτείας κατὰ Λυκούργον τὸν νομοθέτην, καὶ διανεμῶν ἐξ ἴσου τοῖς πολίταις τὰ κτήματα νὰ προαγάγῃ τὴν Σπάρτην ἐπὶ τὴν τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν. Ἰδὼν ὅμως ὅτι ἡ καινοτομία ἀπήρεσκεν εἰς πολλοὺς, καὶ νομίσας ὅτι εὐχερέστερον ἐπετυγχάνετο ὁ σκοπὸς ἐν πολέμῳ ἢ κατ' εἰρήνην, συνεκρούσθη πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς, ἐνίκησεν αὐτοὺς κατὰ κράτος, καὶ γενόμενος ἰσχυρὸς μετέβλεπε τὸ πολίτευμα. Ἀλλ' ὁ Ἄρατος, ὅστις τριακοντατρία ἔτη πρωτεύων ἐν Ἀχαίᾳ, βουλὴν εἶχε καὶ αὐτὸς νὰ φέρῃ τοὺς Πελοποννησίους εἰς μίαν σύνταξιν, βλέπων διαβρῆουσαν τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν, «ἐτράπη, λέγει τῶν Παρραλλήλων βίων ὁ συγγραφεὺς, πρὸς ἔργον οὐδενὶ μὲν τῶν Ἑλλήνων προσῆλον, αἰσχιστόν δ' ἐκείνῳ καὶ τῶν πεπραγμένων ὑπ' αὐτοῦ καὶ πέπολιτευμένων ἀναξιώτατον,» ἐκάλεσε δηλαδὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα τοὺς Μακεδόνας, οὓς πρότερον αὐτὸς οὗτος, νεώτατος ἔτι, ἐξήλασεν ἐκ τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἐνῶ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀχαιοὶ ἔθεώρουν δικαίαν τὴν ἀξίωσιν τῶν Λακεδαιμονίων ἵνα κοσμήσωσι τὴν πατρίδα εἰς τὸ πάτριον σχῆμα. Ἠττηθεὶς ὁ Κλεομένης ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου ἀπῆλθεν εἰς Αἴγυπτον ἵνα λαβὼν παρὰ τοῦ Πτολεμαίου συνδρομὴν ἐλευθερώσῃ τὴν Σπάρτην· ἀλλ' ἀποτυχὼν μετὰ πολλὰς ὑποσχέσεις, καὶ συκοφαντηθεὶς ὅτι ἐπεβούλευε μετὰ τοῦ Μάγα, ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως, τὸν βασιλεῖα τοῦτον, ἐφυλακίσθη. Προτιμῶν ὅμως ἡ ἀποθάνῃ ἀξίως τῆς Σπάρτης ἐξῆλθεν ἐπιτηδεύειν τῆς φυλακῆς, καὶ ὁρμήσας εἰς τὰς ὁδοὺς μετὰ δεκατριῶν ἄλλων συμπολιτῶν ἐκάλεσε τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν· ἀλλὰ ματαίᾳ ἢ πρόσκλησις! οὐδεὶς ὑπήκουσε. Τότε ἀπαξιῶν νὰ πέσῃ ζῶν εἰς χεῖρας τῶν Αἰγυπτίων πύτοκτόνησε, συναυτοκτονήσαντων καὶ τῶν περὶ αὐτόν. Ἀπεσφάγησαν δὲ κατὰ προσταγὴν τοῦ Πτολεμαίου, καὶ τὰ τέκνα, καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Κλεομένου, καὶ ἡ τοῦ ἐπιστηθίου αὐτοῦ Παντέως γυνὴ, ἧτις ἀγαπῶσα εἰς ἄκρον τὸν ἄνδρα συναπεδήμησεν εἰς Αἴγυπτον.

Τοῦτο τὸ ἱστορικὸν γεγονός ἐδραματούργησαν ἀμφότεροι οἱ ἀθληταί, πού μὲν ἀκολούθησαντες κατὰ πῶδα τῆ ἱστορίᾳ, πού δὲ περὶ ἀλλάξαντες αὐτὴν

καὶ παρεντιθέντες ὡς εἰκὸς ἐπεισόδια. Ὁ ποιητὴς μάλιστα τῆς τραγωδίας, διότι, ὡς εἶδομεν, τὸ μὲν τῶν ποιημάτων ἐπιγράφεται τραγωδία, τὸ δὲ δράμα, καὶ ἀνέστησε τὴν γυναῖκα τοῦ Κλεομένου Ἀγιάτιδα πρὸ πολλοῦ ἀποθανοῦσαν ἐν Σπάρτῃ.

Τῆς τραγωδίας ἡ σκηνὴ τίθεται ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐκ δὲ τῆς πρώτης πράξεως μανθάνομεν, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Πτολεμαίου Σωσίβιος, φοβούμενος μὴ ὑποσκελισθῇ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης, ἐτεκταίνεται κακὰ κατ' αὐτοῦ, καὶ τὸ ἕτερον τοῦτο, τὸ μὴ συμβάλλον διόλου εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἄσπονδον κατὰ τυράννων μίσος καταφλέγει τὴν καρδίαν τοῦ ποιητοῦ. Τοσοῦτον δὲ ἐπιτείνεται προϋούσης τῆς πράξεως τὸ μίσος τοῦτο, ὥστε φαίνεται ὅτι ἡ πολλὰ ἔπαθε παρὰ τῆς τυραννίας ἢ πολλὰ ἤκουσε περὶ αὐτῆς. Καὶ ναὶ μὲν τὸ ἐντείνειν γνώμας καὶ ὑποθήκας φιλοσόφους καὶ συγκαταπέλει τῷ δράματι, καὶ τοῦτο ποικιλεῖ, καὶ τὸν ἀκροατὴν διδάσκει καὶ τέρπει, ἀλλ' ἀνάγκη νὰ γίνεταί κατὰ μέτρον, ἐν εἶδει γνωμικῶν ἢ ἠθικῶν ἀποφθεγμάτων. Ὁ ἡμέτερος ὅμως ποιητὴς ὀλόκληρον σκηνὴν, τὴν Β', ἀφιερεῖ εἰς διάλογον μετὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσης Ἀγιάτιδος καὶ τῆς πένθερα· αὐτῆς, κύριον θέμα ἔχοντα τοὺς τυράννους. Ἡ Κρατησίκλεια, εἰ καὶ θυγάτηρ τῆς Σπάρτης, ὅπου ἐπεκράτει κατὰ τε τὸν λόγον καὶ τὴν γραφὴν ὁ παροιμιῶδες λακωνισμὸς, ἐκπυρσοκροτεῖ κατὰ τυράννων ἀλλεπαλλήλους μύθους, οἵτινες δὲν ἔχουσι καὶ τὴν ἀρετὴν νὰ καίωσιν.

«Οἱ γηραιοὶ μου χρόνοι μοὶ ἰδίδαξαν
 «Νὰ ἀγαπῶ δημίους περισσώτερον
 «Παρὰ τυράννων. Οἱ μὲν δήμιοι
 «Φονεύουσιν ἀδίκους, ἀλλ' οἱ τύραννοι
 «Δικαίους μᾶλλον.»

Καὶ οὕτω πῶς ἐξακολουθεῖ ἀπεραντολογοῦσα ἡ Λάκωνικα, καὶ προμαντεύουσα πρὸ δύο χιλιάδων καὶ τετρακοσίων ὡς ἐγγιστὰ ἐτῶν τὴν κατὰ τυράννων ἀνηλεῆ γνώμην τοῦ καθ' ἡμᾶς ποιητοῦ, μὴ ἐννοήσαντος φαίνεται ὅτι εἰς τὴν ἠθοποιῶν ἱστορικῶν μάλιστα προσώπων δὲν ἀρκεῖ ἀπλῶς ἡ ἀνάμνησις τῶν ὀνομάτων, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ ἦθους καὶ τοῦ φρονήματος παράστασις, καὶ αἱ ἐπικρατοῦσαι ἰδέαι, καὶ ἡ φυσιογνωμία τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἤκμαζον. Ὁ ἀκροατὴς ἢ ὁ ἀναγνώστης τοῦ δράματος ἀδιαφορεῖ περὶ τοῦ ποιητοῦ, ἐνδιαφέρεται δὲ μόνον περὶ τοῦ ἠθοποιουμένου. Ὁ χαρακτὴρ τῆς Κρατησίκλειας φέρει εἰπεῖν ὅπως ζωγραφεῖται, ἀντίκειται ἐκ θεμελιῶν εἰς τὸν θαυμασίως ἱστορούμενον παρὰ τοῦ Πλουτάρχου, τούτου μὲν παριστάντος αὐτὴν ὑψηλόφροναν, ἀνένδοτον εἰς φόβον, ἀληθῆ Σπαρτιατίδα, ἐκείνου δὲ προληπτικὴν, περιδεῆ, ὑποπτεον.

«Ὁ παῦσέ πλέον παῦσε Κρατησίκλεια
 «Τὸν φόβον ὅστις πρὸ πολλοῦ κατήνησε
 «Δεσπότης μέγας τῆς καρδίας σου.
 «Πλὴν μέχρι τίνος φόβοι θὰ σὲ δάκνωσι;
 «Τὴν μητρικὴν στοργὴν σου βλέπω πάντοτε
 «Οἱ φόβοι θὰ ταράττουν.»

Ταῦτα ἔλεγεν ἡ Ἀγιάτις πρὸς τὴν πένθεράν αὐτῆς. Κατὰ τὸν Πλούταρχον ὅμως, ὅτε μετὰ πολλοὺς διαταγμοὺς ὁ Κλεομένης ἐν Σπάρτῃ ἔτι ὢν, ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ τῇ μητρὶ ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, ὅπως παράσχῃ αὐτῷ βοήθειαν, ἀπαιτεῖ ὄμνησιν αὐτῆν καὶ τὸ τέκνον, αὐτὴ γελάσασα· «Τοῦτο ἦν, εἶπεν, ὁ πολλὰκις ὁρμήσας λέγειν ἀπεδειλιάσας; Οὐ θάττον ἡμᾶς ἐνθέμενος εἰς πλοῖον ἀποστελεῖς ὅπου ποτὲ τῇ Σπάρτῃ νομίζεις τὸ σῶμα τοῦτο χρησιμώτατον εἶσθαι;» Καὶ ὅτε ἐμελλε νὰ ἐπιβῇ τῆς νεῶς λαβούσα τὸν υἱὸν κατ' ἰδίαν καὶ κατασπασμένη αὐτὸν διαλυοῦντα καὶ συντεταραγμένον· «Ἄγε, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ Λακεδαιμονίων, μηδεὶς ἴδῃ δακρύοντας ἡμᾶς μηδὲ ἀνάξιόν τι τῆς Σπάρτης ποιοῦντας.» Ἀλλὰ καὶ ἐξ Αἰγύπτου ἐπέστειλεν αὐτῷ τὰ τῇ Σπάρτῃ πρέποντα καὶ συμφέροντα πράττειν, καὶ μὴ διὰ μίαν γραῦν καὶ παιδάριον αἰεὶ δεδιέναι Πτολεμαίον. Ἄπαξ μόνον, λέγει ὁ ἱστορικὸς, καὶ τοῦτο πότε; ὅτε ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ, «καίπερ οὕσα γενναία γυνὴ, προὔδωκε τὸ φρόνημα πρὸς τὸ τῆς συμφορᾶς μέγεθος, καὶ περιβαλούσα τὰ παιδιά τοῦ Κλεομένου ὠλοφύρετο.»

Καὶ ἡ δευτέρα δὲ πράξις εἰς δύο τινὰ περιστρέφεται, εἰς τὸν πρὸς Κλεομένην ἔρωτα τῆς Ἀγαθοκλείας, καὶ εἰς τὴν παρασκευὴν τῆς ἐναντίον τούτου συκοφαντίας. Ἡ Ἀγαθοκλεία ἦτο ἐρωμένη τοῦ Πτολεμαίου, καὶ ἐπειδὴ οὗτος διαφθαρεῖς τὴν ψυχὴν ὑπὸ γυναικῶν καὶ πότων κατηναλίσκετο εἰς τυμπανοκρουσίας καὶ τελετάς, ἡ Ἀγαθοκλεία μετὰ τῆς φαυλοβίου αὐτῆς μητρὸς Οἰνάνθης διεχειρίζοντο καὶ τὰ μέγιστα τῆς ἀρχῆς πράγματα.

Καὶ τοῦτο μὲν τὸ ἱστορικόν· ἀλλ' ὁ ποιητὴς ἐν τῷ ἰδίῳ δικαίωματι ἐπλασε τὴν Ἀγαθοκλείαν ἐραστῆσαν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης, καὶ τὸν ἔρωτα δηλώσασαν αὐτῷ ἀποτόμως, ἄνευ προπαρασκευῆς, ἄνευ στροφῶν καὶ περιφράσεων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σπαρτιάτης ἀντέτεινε, ἐκείνη πρὸς τῷ ἐπιχειρήματι τοῦ ἔρωτος ἔσπευσε νὰ προσθέσῃ καὶ ἕτερα πειστικώτερον, τὸν φόβον τοῦ Πτολεμαίου, τὴν εἰς τὸν θρόνον τῆς Αἰγύπτου ἀνάβασιν τοῦ Κλεομένου, καὶ τὴν μετὰ στρατοῦ καὶ στόλου καταδίωξιν τοῦ Ἀντιγόνου, ἐν τι μόνον, καὶ τοῦτο μικρὸν, ζητήσας παρ' αὐτοῦ, τὴν ἀποπομπὴν τῆς ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Ἀγιάτιδος.

Ἀλλὰ καὶ τὰς νέας ταύτας προτάσεις μετ' ἀγανακτήσεως ἀπέκρουσεν ὁ Σπαρτιάτης. Τί δὲ κατήνησε ἡ ἀπαιτήσῃ τότε ἡ Ἀγαθοκλεία;

«Πλὴν χύσε τέλος ἐν σου δάκρυσιν γλυκῷ
 «Ν' ἀναμιχθῇ μετὰ τὰ πολλά μου δάκρυα,
 «Θυσίαν ἐλαχίστην βλέπεις σοὶ ζητῶ
 «Ἄντι ἐκείνων ὅσα σοὶ ὑπόσχομαι.»

Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ τοῦ ἐνὸς τούτου δακρύου δὲν ἀξιοῦται ἡ ταλαίπωρος, ἐν ἀκαρεῖ τὸν φλογερὸν αὐτῆς ἔρωτα διαδέχεται φλογερώτερα ἐκδικήσις. «Τῆς γυναικὸς, ἀποφαίνεται ἐν μονολόγῳ

«Τῆς γυναικὸς ὁ λόγος εἶναι ὡς σπινθὴρ,
 «Ὅστις πετῶν ταχέως φλόγα δύναται
 «Ν' ἀνάψῃ ὅπου ἤθελε προσκολληθῇ.»

Καὶ προσεκολλήθη ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, διότι συνεννοηθεῖσα μετὰ τοῦ φθονοῦντος τὸν Κλεομένην Σωσίβιου, ἐξύφανε δεινὴν κατηγορίαν, τὴν κοινοτάτην τῶν κατηγοριῶν ἧς πολλὰκις μυθιστοριογράφοι τε καὶ δραματοῦργοι ἐποιήσαντο χρῆσιν, ὅτι διενοεῖτο νὰ δολοφονήσῃ τὸν Πτολεμαίον.

Ἐνταῦθα λήγει ἡ δευτέρα πράξις, ἐν ἧ καὶ τοῦ Κλεομένου ὁ χαρακτὴρ διαστρέφεται καὶ ἀλλοιοῦται· διότι ὁ μὲν Πλούταρχος λέγει αὐτὸν καὶ ἐν τῇ μεγίστῃ ἐκείνῃ τῶν συμφορῶν «ἄνδρα ἔμφροναν, τῆς καθ' ἡμέραν ὀμιλίας αὐτοῦ τὸ λακωνικὸν καὶ ἀφελὲς τὴν χάριν ἐλευθερίων ἔχοντα καὶ τὴν εὐγένειαν οὐδαμῇ κατασχύνοντα οὐδὲ καμπτόμενον ὑπὸ τῆς τύχης,» ὑπὸ δὲ τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ παρίσταται συνεχῶς ποθῶν οὐχὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀλλὰ τὸν ἀνυπαρκτόν τότε θρόνον τῆς Σπάρτης, καὶ ἐπιδιδόμενος ὡς καὶ ἡ Κρατησίκλεια εἰς μακρηγορίας, πλήρεις τετριμμένων ταυτολογιῶν.

Ἡ τρίτη πράξις περιέχει τὴν καταστροφὴν. Ὁ Κλεομένης κεῖται μονολογῶν ἐν σκοτεινῇ φυλακῇ· ἀλλ' οἱ συνεζόριστοι Σπαρτιάται κακορθώσαντες νὰ μεθύσωσι τοὺς φύλακας ἔρχονται ἵνα παραλαβόντες αὐτὸν συνεξέλθωσιν εἰς ἐπανάστασιν. Ἐνῶ δὲ ἦνοιζαν τὰς θύρας ἰδοὺ παρουσιάζονται αἴφνης ἡ Ἀγιάτις, ἡ Κρατησίκλεια καὶ τὰ τέκνα, ἃς ἰδὼν ὁ Κλεομένης ἠσθάνθη ἐξυτὸν συνταρασσόμενον. Καὶ ἡ μὲν σύζυγος ἀγωνίζεται νὰ μαλάξῃ τὴν καρδίαν τοῦ Κλεομένου ὑπὲρ τῶν τέκνων καὶ ἐαυτῆς, ἡ δὲ μήτηρ ἐξ ἐναντίας καὶ ἡ ἀποθάνῃ ἐξορκίζει ὑπὲρ πατρίδος. Παρεμβαίνουσι δὲ καὶ τὰ τέκνα, ὧν τὸ πρεσβύτερον, ἀνὰ χεῖρας ἔχον βέλος, ἀπορεῖ διὰ τί μένει ὁ πατὴρ ἐν τῷ σκότει, καὶ ἐρωτᾷ·

«Μήπως μισῆς τὸν Ἥλιον τὸν φλογερὸν
 «Εἶπέ νὰ τὸν τοξεύσω μετὰ τὸ τόξον μου
 «Ἐχουν πτερὰ τὰ βέλη καὶ τὸν φθάνουσιν.»

Καὶ ὁ πατὴρ κατ' ἰδίαν·

«Οί παιδικοί του λόγου διασχίζουσιν
 »Εἰς δύο τὴν καρδίαν καὶ τὰ σπλάγγνα μου,
 »Καθὼς μικρὸς ἀδάμας κάθετον γραμμῆν
 »Ἐπὶ ὕλου διαγράφων πάραυτα
 »Τὴν ὕλον εἰς δύο σχίζει.»

Γελοία παρομοίωσις καρδίας διχοτομουμένης πρὸς τὸν ὕλον, ἄγνωστον μάλιστα τῷ καιρῷ ἐκείνῳ. Ἄλλὰ καὶ ἡ Ἁγιάτις, ὅπως κάμψη τὸν σύζυγον λέγει ὅτι τὰ τέκνα παρεδίδοντο εἰς κοπετοὺς, ἐνῶ, ὡς πρὸ μικροῦ εἶδομεν, οὐδ' ὑπόπτειον τί κατὰ νοῦν εἶχεν ὁ πατήρ, καὶ ὁ Κλεομένης ἀποστρεφόμενος πρὸς τὸ γυμνωθῆν αὐτοῦ ξίφος ἀνακράζει·

«Ματαίως προωρίσθη ξίφος μου λαμπρὸν
 »Τὸν τύραννον νὰ πλήξῃς.»

ἐνῶ τὴν πρότασιν τοῦ φόνου τοῦ Πτολεμαίου γενομένην παρὰ τῆς Ἀγαθοκλείας εἶχεν ἀπορρίψει πρὸ μικροῦ μετ' ὀργῆς.

Τὰ λοιπὰ συνέβησαν ὡς εἶπομεν προλογίσαντες. Ὁ Κλεομένης καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ δεκατρεῖς ἐξεπήδησαν εἰς τὴν πόλιν γυμνῶ τῷ ξίφει, καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν διαφυγῶν τις Σπαρτιάτης διηγείται, ὡς ἔθος τοῖς δραματικοῖς, τῇ Ἁγιάτιδι τὰ κατὰ τὸν ἄνδρα αὐτῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἔρχεται καὶ ὁ Κλεομένης μετὰ τῶν λοιπῶν, εἰς δὲ μετὰ τὸν ἄλλον, καὶ δὲν ἦσαν ὀλίγοι, κτείνουσιν ἑαυτοὺς ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἀναδεικνύοντες αὐτὴν ἀληθῆς σφαγίον.

Τοῦ δὲ δράματος ἡ διασκευὴ καὶ ἡ ἀνάπτυξις, πλὴν τῆς πρώτης σκηνῆς ἦν ἔθετο ὁ ποιητὴς ἐν Σελασία ὅπου ἠττήθη ὁ Κλεομένης, καὶ ἐν Σπάρτῃ, εἰσὶν αἱ αὐταὶ περιόπου ὡς αἱ τῆς τραγωδίας. Καὶ ἐν αὐτῷ πολυλογία ἀχανής, ἀχανεσττέρα μάλιστα, καὶ μονόλογοι ἀλλεπάλληλοι καὶ ἐκτενεῖς, καὶ περιαιτολογία ἄτοπος, καὶ ὕφος ὑπτιον, ἄμοιρον ποιητικῆς βαφῆς, καὶ ἰδέαι χαμαιζηλοὶ, καὶ εἰκόνες ἀπροσφυσεῖς, καὶ χαρακτῆρες ψευδεῖς, καὶ στίχοι νῦν μὲν χαλοὶ, νῦν δὲ ὑπέμετροι καὶ παράτονοι, καὶ πλήθος παρελκουσῶν λέξεων ὅπως βύωνται τὰ κεκηνότα τοῦ ῥυθμοῦ, καὶ ἐντελής, ὡς καὶ ἐν τῇ τραγωδίᾳ, ἔλλειψις φαντασίας καὶ τέχνης. Τὰ ὁμιλοῦντα πρόσωπα ἐν μὲν τῇ τραγωδίᾳ εἰσὶ δώδεκα, ἐν δὲ τῷ δράματι εἰκοσιδύο, πλὴν τοῦ λαοῦ, τῶν στρατιωτῶν, τῶν φυλάκων, τῶν προσφύγων Σπαρτιατῶν καὶ ἄλλων. Δὲν ἐγείρεται μὲν καὶ ἐνταῦθα ἡ Ἁγιάτις ἐκ νεκρῶν, ἀναπληροῦ ὅμως αὐτὴν Καλλιστώ τις ἐκ Μεγαλοπόλεως αἰχμάλωτος, ἧς τοὺς γονεῖς ἐφόνευσεν ὁ Κλεομένης, ὅν ὅμως ἀγαπᾷ ἐμμανῶς.

Ἰνα μὴ μείνῃ δὲ τὸ ἀκροατήριον ἄγευστον καὶ τῆς τοῦ δράματος καλλιπεσίας, φέρε ἀναγνώσωμεν ὀλίγα καὶ ἐξ αὐτοῦ. Ὁ Κλεομένης λέγει πρὸς τινὰ τῶν πολεμάρχων·

«Γνωστὴ ἡμῖν, Σωκλεῖδα, ἡ ἀνδρεία σου
 »Τῆς Σπάρτης εἶσαι στόλος, ἂν δ' ἐγὼ λαβὴ
 »Τοῦ ξίφους ταύτης εἶμαι, εἶσαι σὺ λεπὶς.»

Στόλος τῆς Σπάρτης ὁ Σωκλεῖδας, ἄριστον· ἀλλὰ λεπὶς τοῦ ξίφους οὐ τινος τὴν λαβὴν κρατεῖ ἄλλος! Ἡ μεταφορὰ τοῦλάχιστον ὑπὲρ τὸ δέον παρακεκινδυνευμένη.

Ἴδου καὶ ἕκ τινος μονολόγου τῆς Καλλιστοῦς·

«Ὡ πόνοι, πόνοι δύσπονοι, πολὺ βαρεῖς
 »Ἐπάνω τῆς ψυχῆς μου ἐκαθέσθητε·
 »Τὰ πάθη σᾶς γεννῶσι τὰ ἀντίθετα
 »Τὰ ἰδρυθέντα ἐν τῷ στήθει μου διό

 »Ὁ νοῦς μου ὡς ἡ ἀτρακτος συττρέφεται.»

Ἄφ' οὗ δὲ τὸ ἀδράκτι ἦτοι ὁ νοῦς τῆς Καλλιστοῦς κλώσει, ἡ κλωστή χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ ῥάψῃ αὐτὴν τὴν κλώσασαν· δὲν λέγομεν δὲ τοῦτο ἡμεῖς, ἀλλ' ὁ ποιητὴς, καὶ ἀκούσατε·

«ὦ! θραύεται εἰς δύο ἡ καρδία μου,
 »Εἰς μίσην καὶ εἰς ἔρωτα, ἀλλοίμονον
 »Ὡσεὶ βελόνῃ τὴν καρδίαν μου κεντᾷ
 »Τὸ αἶσθημά μου τοῦτο τὸ οὐδέτερον
 »Πλὴν καὶ διπλοῦν συνάμα, μὲ συρράπτει δὲ
 »Μὲ σιδηροῦν τὸ ῥάμμα εἰς τὴν αὐξουσαν
 »Τῆς κεφαλῆς μου ταραχὴν.»

Ἀλλὰ καιρὸς νὰ παύσωμεν καὶ ἡμεῖς ταράττοντες διὰ τοιαύτης ληρωδίας τὴν κεφαλὴν τῆς ἐντίμου ὁμηγύρεως.

Ἐτέρη τραγωδία ὑπεβλήθη ἡ Ἑλληνική, ὑπόθεσιν ἔχουσα τὸν γνωστὸν θάνατον τοῦ Καραϊσκάκη. Ἐκ τοῦ προτασσομένου τούτου ῥητοῦ, «δεῖ τὴν σύνθεσιν τῆς καλλίστης τραγωδίας μὴ ἀπλὴν εἶναι ἀλλὰ συμπεπλεγμένην,» ὑπεθέσαμεν τὸ κατ' ἀρχὰς ὅτι τῶντι πολὺπλοκος ἦτο ἡ Ἑλληνική· ἀλλ' εὐγνωμονοῦμεν τῷ ποιητῇ ὅτι παρακούσας τοῦ Ἀριστοτέλους, παρεδέχθη ἐξ ἐναντίας πλοκὴν τοῦ δράματος ἀπλουστάτην, ψιλὴν ἐπεισοδίων καὶ περιπετειῶν. Ὁ Καραϊσκάκης ἔμενεν ἐν τῇ σκηνῇ πυρέσσων καὶ περιθαλπόμενος ὑπὸ τῆς τροφῆς αὐτοῦ Ἑλληνικῆς φορούσης, ἡ κατὰ τὸν ποιητὴν, ἐσθλημένης φουστανέλλαν, συνδιαλεγόμενος δὲ καὶ μετὰ Νικήτα τοῦ Τουρκοφάγου, τοῦ Κώστα Βλαχοπούλου, τοῦ ὑπαπιστοῦ Κακλαμάνου, καὶ τινῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν, ἡ ὡς λέγει, ἀρχῶν. Ἐχει δὲ τὸ δρᾶμα καὶ τινὰ ἄλλα πρόσωπα, οἷον τὸν Κιουταχὴν ἢ Κυταχὴν, τὸν Βουκὺρ πᾶσαν καὶ ἐξ ἄλλου ἀνωμόμου πασσάδα. Ὁ θάνατος τοῦ ἐνδόξου ἀρχηγοῦ συνέβη καθ' ἕν τρόπον πάντες γινώσκουμεν· συμπλοκὴ Ἑλλήνων καὶ Ὀθωμανῶν ἐγένετο παρὰ τὰ προστεταγμένα, καθ' ἣν ὁ Καραϊσκάκης ὀργισθεὶς ἀναβαίνει τὸν ἵππον αὐτοῦ, καὶ ὀρμῶν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ πλῆττεται ὑπὸ θανατηφόρου σφαίρας. Ἴδου ὅλος ὁ μῦθος μετὰ τινῶν ἐπεισοδίων, ὧν τὸ κυριώτερον φαίνεται τὸ ἐξῆς·

Ὁ Κακλαμάνος ἐλθὼν δρομαῖος ἐκ Πειραιῶς ὅπως ἀναγγεῖλῃ τῷ ἀρχηγῷ τὰ κατὰ τὴν Μοῆν, καὶ

λίαν κεκοπιακὸς ὢν, ἐζήτησε νὰ δροσίση οἶνον τὰ χεῖλη. Καὶ ἐδόθη μὲν ὁ οἶνος καὶ ἡ φιάλη (ὑποθέτομεν ἡ τσίτσα ἢ τσότρα) ἐκενώθη μέχρι σταγόνος, ἀλλ' ὁ Κακλαμάνος ἀπῆτει καὶ δευτέραν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Καραϊσκάκης, ἀστευόμενος βεβαίως, παρέπεμψεν αὐτὸν εἰς τὸν Κιουταχὴν ἵνα εὕρῃ τὴν δευτέραν, ὁ οἰνοβαρὴς ὑπασπιστὴς ὀλισθήσας καθ' ὄδον ἔπεσε, καὶ ἀντὶ φιάλης εὖρε νήδυμον ὕπνον. Ὁ δὲ Καραϊσκάκης φοβούμενος μὴ ἐξεγερθεὶς ἐπιτελέσῃ ὅ,τι εἶχε κατὰ νοῦν, ἔδρασε αὐτὸν χειροπόδαρον. Ἴδου πῶς διηγείται ὁ ποιητὴς τὴν περιπέτειαν ταύτην·

ΕΛΛΗΝΙΚΗ.

«Τί ποιεῖς αὐτοῦ;»

ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ.

«Ὁ φίλος Κακλαμάνος ὁ ὑπασπιστὴς,
 »Περὶ φιλοσοφίαν διατρίβει νῦν
 »Σπουδῆν εἰσφέρων εἰς τὴν κίνησιν τῆς γῆς.»

ΕΛΛΗΝΙΚΗ.

«Ὡς ἂν μεθῶν κεῖται.

ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ.

«Κεῖται ἀληθῶς
 »Ὡς ἂν μεθῶν, ὅτι οὗτος πάροικος
 »Οὐδέποτε' ἐφωράθη.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ.

«Τί δὴ δίδεκας

αὐτόν;

ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ.

«Κοιμᾶται οὗτος ἀπὸ μέθης νῦν . . .
 »Ἀλλὰ σμικρὸν τι εἰς ἀποκραπλισμὸν
 »Ὡς περιέβη, φόβος τις ἐπίκειται,
 »Τῆς πρώην μήπως ἀναμνησκόμενος
 »Βουλῆς αὐτοῦ ὀδεύση πρὸς τὸν Κιταχὴν,
 »Ζητῶν, ὡς εἶπεν, οἶνον ἀποστάγματα
 »Καὶ τόφῳ τούτων εὕρῃ στάγματα ἰῶν.»

Τί δὲ τὰ στάγματα τῶν ἰῶν ἡμεῖς τοῦλάχιστον ἀγνοοῦμεν. Ἐν τοσοῦτῳ ὁ Κιουταχὴς βλέπων ἀδύνατον νὰ κυριευθῇ ἡ Ἀκρόπολις ζῶντος τοῦ Καραϊσκάκη, κατέφυγεν εἰς ἀπάτην πολλὰ ὑποσχόμενος πρὸς τὸν δολοφονήσοντα τὸν Ἕλληνα στρατηγόν. Ὅθεν λέγει πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν πασσάδας·

«Περὶ θανάτου νῦν τοῦ ἐγκαθεύδοντος
 »Υἱοῦ τῆς Καλογραίας ὁ ἀγὼν ἐστὶ . . .
 »Τοῦ νεωτέρου ἐξ ὑμῶν ἀνδρεία χεῖρ
 »Ἀποκεφαλίσάτω τούτον ἀκαρῆ,
 »Τὴν δὲ ταμείσαν κᾶρα κομισάτω μοι . . .
 »Ἴδου μεγίστου μέλλοντος τὸ στάδιον . . .»

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Βουκὺρ πασσᾶς ἀνασπᾷ τὴν σπάθην καὶ σπύθει ἔρπων πρὸς τὴν σκηνὴν τοῦ ἀρχηγοῦ. Φρουρὸν οὐδένα ἀπαντᾷ, ἀλλὰ μόνον κοιμώμενόν τινα παρὰ λίθον καὶ ῥέγγοντα, καὶ εὐθὺς εἰδοποιεῖ τὸν Κιουταχὴν ἵνα προχωρήσῃ. Σημειωτέον ὅτι ὁ στρατάρχης τῶν Τούρκων περιέμενεν ἐκεῖ

πλησίον ἔριππος. Ἐνῶ δὲ προέβαινεν ἀκούει φωνὴν, τὴν τῆς Ἑλληνικῆς κράζουσας·

«Τίς εἶ;»

Οὕτω πῶς καὶ μετὰ τοιαύτης γλώσσης προβαίνει μέχρι τέλους ἡ τραγωδία, ἡ τις ἂν ἐδιδάσκετο ἀπὸ τῆς σκηνῆς, ἤθελε φέρε βεβαίως τὸ σύνθημα εἰς τὰ τραγικὰ δράματα ἀποτελεσμα, ἦτοι πολλὰ πᾶνυ δάκρυα, ὑπὸ τοῦ γέλωτος ὅμως.

Καὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως ἡ ὑπόθεσις ἐλήφθη ἐκ τῆς ἱστορίας. Ἦρωσ τοῦ δράματος φαίνεται ὁ Ὀμηρος, εἰς δηλαδὴ τῶν τεσσαράκοντα καὶ ἐπέκεινα ὁμήρων οὐς ζητήσασα παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἡ ἐν Τριπόλει ὀθωμανικὴ ἀρχὴ ἐρρίψεν εἰς ζοφεράν φυλακὴν, ἐξαίρεσι πέντε μόνον προστατευομένων ὑπὸ ἰσχυρῶν ὀθωμανῶν. Εἶπομεν δὲ ὅτι φαίνεται, διότι τὸν χαρακτῆρα τοῦ κυρίου προσώπου ὡς δυσδιάκριτον, ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ οἰκαιοποιηθῶσι καὶ ἄλλοι.

Κατὰ τὸν ποιητὴν, συνηθροισμένοι ἐν ὑπογείοις Τριπολίται Ἕλληνες παρεσκευάζον συνωμοσίαν, ἧς τὴν ἔκθεσιν ἐπιθυμῶν νὰ μάθῃ ὁ Ὀμηρος ἀπέστειλε τὸν πιστὸν αὐτοῦ ὑπηρέτην Καλύβαν εἰς ἀνακάλυψιν τῶν ὑπογείων. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἐλμάζ μπης, ἀρχηγὸς τῶν ἐπικούρων Τουρκαλβανῶν, δυσηρεστημένος ὅτι ὁ διοικητὴς Κεχαγιᾶ μπης ἀπεποιεῖτο ν' ἀποτίσῃ ἐξαμηνιαίους ὑστεροῦντας μισθοὺς, ἀμὰ δὲ καὶ προβλέπων πιθανὴν τὴν ὑπερίσχυσιν τῶν ἐπαναστατῶν, προσῆλθεν εἰς τὸν Ὀμηρον ζητῶν ἀσφάλειαν ἐν περιπτώσει ἀλώσεως τῆς πόλεως, ἀντ' αὐτῆς δὲ ὑποσχόμενος νὰ μὴ συμπολεμήσῃ μετὰ τῶν ὀθωμανῶν. Μόλις ὅμως εἶπε ταῦτα τῷ Ὀμῆρῳ, καὶ καλέσας αὐτὸν ὁ Κεχαγιᾶ μπης ἀπῆτησε ν' ἀνακαλύψῃ τὴν φωλεὰν τῶν συνωμοτῶν, ἀπέτισε τὰ ὀφειλόμενα καὶ ἔδωκεν ἐπαγγελίας θησαυρῶν. Καὶ ὁ Ἐλμάζ μπης, πλεονέκτης ὡς πάντες οἱ ἐκ τῆς Ἀλβανικῆς φυλῆς, παριδὼν τὴν πρὸς τὸν Ὀμηρον συμβολὴν, ἀνέλαβε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Κεχαγιᾶ μπης. Μετ' ὀλίγον ἐλθὼν ὁ Καλύβας ἐβεβαίωσεν ὅτι οἱ συνωμοταὶ εἰσὶν ἔτοιμοι εἰς ἐπανάστασιν, καὶ ὅτι οἱ ἄλλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου ὀπλισθέντες Ἕλληνες ἐπλησίασαν εἰς τὴν Τρίπολιν. Ὁ Ὀμηρος ἐνθουσιᾷ, θέλει ἀφεύκτως νὰ ἐξέλθῃ τῆς Τριπόλεως, ὁ δὲ Καλύβας ἀναλαμβάνει νὰ μεθύσῃ τοὺς φύλακας μιᾶς τῶν πυλῶν τοῦ τείχους καὶ νὰ εὐκολύνῃ τὴν δραπέτευσιν τοῦ κυρίου αὐτοῦ.

Μόλις ἐξῆλθεν ὁ πιστὸς θεράπων καὶ εἰσελθοῦσα ἡ ὠραία σύζυγος τοῦ Κεχαγιᾶ μπης Ναζινίνη, διακοίνωσε πρὸς τὸν Ὀμηρον τὸν ἐνθερμον αὐτῆς ἔρωτα. Ὁ Ὀμηρος ἐξίσταται καὶ δυσπιστεῖ κατ' ἀρχὰς, ἀλλ' ὅτε ἐξαγαγούσα ἐκ τοῦ κόλπου σταυρὸν εἶπεν ἑαυτὴν χριστιανὴν καὶ Ἑλληνίδα, ἧς τοὺς γονεῖς

ἔσφαξαν οἱ Τούρκοι, δὲν ἀνταπεκρίθη μὲν εἰς τὸ πάθος τῆς Ναζινίνης, ἐζήτησεν ὁμοῦ συνδρομὴν ἵνα δραπετεύσῃ τὴν νύκτα. Εὐθὺς τὴν γυναῖκα τοῦ μεγιστάνου Ὁθωμανοῦ ἀνέφλεξεν ἄλλος ἔρωσ, ὁ τῆς πατρίδος, καὶ μετὰ ἐπιφάνησιν πρὸς αὐτὴν ὑπεσχέθη νὰ ἐπανέλθῃ τὸ μεσονύκτιον. Καὶ τῶντι ἐπανήλθε φέρουσα ξίφος πρὸς τὸν Ὀμηρον, ὅστις λαβὼν αὐτὸ ἐγένετο ἄφρατος. Ἐν τοσοῦτῳ ἐπανέρχεται καὶ ὁ Καλύβας κομίζων τὴν εἰδησιν ὅτι τὰ πάντα ἔτοιμα πρὸς φυγὴν· ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ εὐρίσκει τὴν Ναζινίνην λειποθυμοῦσαν. Ὑποθέσας δὲ ὅτι ἐφόνευσεν τὸν κύριον αὐτοῦ καταλαμβάνεται ὑπὸ μανίας καὶ ἐκβάλλει φωνὰς, θέλων πρὸς ἐκδίκησιν καὶ νὰ στηλιτεύσῃ τὴν παραβάσαν τὰ πρὸς τὸν ἄνδρα καθήκοντα. Ὁ Κεχαγιαῖ μπεης ἀφυπνισθεὶς ἔρχεται, ἡ Ναζινίνη ῥίψασα μετὰ περιφρονήσεως καὶ ὀργῆς χκαίμαι τὸ τουρκικὸν κάλυμμα τοῦ προσώπου ὑβρίζει καὶ αὐτὸν καὶ πᾶν πίστιν αὐτοῦ, ὁ μουσουλμάνος βλέπει ἀτάραχος εἰς κοιτῶνα γκακούρη τὴν ἰδίαν σύζυγον, καὶ ἔτι πλέον ἀτάραχος ἀκούει τὴν διπλὴν ὕβριν, ὁ Καλύβας ἐννοεῖ τὴν ἀπάτην αὐτοῦ καὶ ὁ Ἐλμάζ μπεης εἰσορμαῖ φέρων τὴν ἀγγελίαν ὅτι εἶδε τὸν Ὀμηρον καταβάνοντα εἰς τὰ ὑπόγεια τῶν συνωμοτῶν. Συλληφθεὶς ὁ Ὀμηρος ἄγεται ἐνώπιον τοῦ Κεχαγιαῖ μπεη, ὅστις ἐπιθυμῶν νὰ μάθῃ τὰς μετὰ τῶν ἐκτὸς τῆς Τριπόλεως συνεννοήσεις, ὑπόσχεται αὐτῷ ἄφρασι ἀμαρτιῶν καὶ δῶρα. Μὴ καμφθέντος ὁμοῦ τοῦ Ἑλλήνου ὁ Ὁθωμανὸς προσέταξε νὰ θανατωθῇ.

Αἴφνης ἑλλῶν Τούρκος τις δρομαῖος, ἀναγγέλλει ὅτι ἐφθασε πρὸς τοῦ τείχους ὁ στρατὸς τῶν ἐπαναστατῶν· καὶ ὁ μὲν Κεχαγιαῖ μπεης ἐπιμένει νὰ πολεμήσῃ, οἱ δὲ λοιποὶ Ὁθωμανοὶ δειλιάσαντες προτρέπουσιν αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους μετὰ τῶν πολιορκητῶν· διὸ ἐπεμψε πρεσβείαν, ἣτις ἐπανήλθεν ἄπρακτος, τῶν πολιορκουμένων μὴ συναινούντων νὰ παραδώσωσι τὰ ὅπλα. Ὁ Ὀμηρος, ἡ Ναζινίνη καὶ ὁ Καλύβας μεταφέρονται εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης, καὶ ἐνῶ ὁ δῆμιος ἀνυψοῖ τὸν πέλεκυν, σφαῖρα πυροβόλου ῥίπτει αὐτὸν κατὰ γῆς. Οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀναβῆ τὸ τεῖχος, καὶ ὁ ἐξακοντίσας τὴν σφαῖραν ἦτο ὁ πατήρ τοῦ Ὀμήρου.

Σημειωτέον ὅτι ταῦτα πάντα ἀναβλαστάνουσι διὰ μιᾶς ἐξ ἀπροόπτου καὶ ὡς ἐκ μηχανῆς θεός.

Τοιαύτη ἡ τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως οἰκονομία, θεμελιουμένη μὲν ἐπὶ τῆς ἱστορίας κατὰ τινα μέρη, ἐξελέγχουσα ὁμοῦ ἀσθενῆ τὴν εὐρετικὴν δύναμιν τοῦ φιλοπάτριδος ποιητοῦ· διότι ἀντὶ νὰ πλατύνῃ καὶ κοσμήσῃ τὸ ἀληθῆς δραματικὸν ἐκεῖνο γεγονός, εἰς ὃ παρεστάθησιν ἐνεργοὶ ἄνδρες ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων, καὶ διεδραματίσθησιν ἔργα αἰματηρὰ, συνέσφιγγεν ἐξ ἐναντίας καὶ περιέστειλεν ἐντὸς στενοτάτων ὁρίων. Πλὴν τούτου οἱ χαρακτηριστῆρες

εἰσι πρᾶχρος καὶ ξένοι, αἱ εἰκόνες ἀπειρόκαλοι, τὰ ἐπιθέτα περισσὰ καὶ ἀνάρμοστα, ἡ ταυτολογία καὶ ἡ ἀπεραντολογία ἴσαι σχεδὸν πρὸς τὰς τῶν προεξισταθέντων δραμάτων, καὶ τὸ ἐπεισόδιον τῆς Ναζινίνης κατὰ κράτος ἀπίθανον.

Ἀκούσωμεν πῶς διαλέγονται τὰ κυριώτερα τῶν προσώπων. Ὁ Κεχαγιαῖ μπεης λέγει πρὸς τὸν Ἐλμάζ μπεην ταῦτα·

«Τῆς ἀλώπεκος

- »Τὴν πονηρίαν, ὅπως περνοῖται
- »Συμβουθούς σου λάβε, τὸ ἀνήμερον
- »Τῆς μαιφόνου τίγρεως ἡ κάλλιον
- »Λεχούς βαίνης, ὄχι· τὸ ἀνήμερον
- »Μὴ δανεσθῆς, τὸ ἔχεις· εἶσαι Ἄλθανός!»

Δὲν νομίζετε ὅτι ἀκούετε καθηγητὴν ζωολογίας; Ἴδου δὲ καὶ πῶς φιλοσοφεῖ ὁ Ἄλθανός· Ἐλμάζ μπεης, ἀρχόμενος ἀπὸ καταβολῆς κόσμου·

- »Ὁ πρῶτος νομοθέτης ἦν τὸν ἄνθρωπον
- »Πλειότερον ἡγνέει, εἰς τὸ ἔγκλημα
- »Ποινὰς μὴ θέτων κάλλιον θὰ ἔπραττε!
- »Κηρύτων δὲ βραβεῖα πολυτίμητα
- »Τὴν ἀρετὴν βραβεύων, τοῦ ἐγκλήματος
- »Τοὺς ὀπαδοὺς ἡραίου, πρὸς τὴν ἀρετὴν
- »Ἵποκινῶν τὰ πλῆθη, ὅπου πρόκεινται
- »Βραβεῖα προκαλοῦντα τὸν ἐνάρετον.
- »Διότι καὶ ἡς λέγουσιν ὅτι θέλουσι
- »Τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀπὸ γενετῆς
- »Τὸ κέρδος ὑποκνίξει καὶ τὸ χεῖριστον
- »Ἐπὶ τοσοῦτον παρορμαῖ τὸν ἄνθρωπον
- »Ἡ αἰσθησις τοῦ κέρδους, ὥστε παρορῶν
- »Τὴν ἄψινθον τοῦ νόμου, τοῦ συμφέροντος
- »Ἐπιδιώκει τὴν τερψίθυμον ὁδόν.» κτλ.

Ἴδου καὶ τοῦ ἐνθουσιῶντος Ὀμήρου μονολογίᾳ·

- »Ψυχὴ μου κλαῦσον καὶ εἰς δάκρυα πικρὰ
- »Ἐπώδουρον τὰς τύχας τῆς πατρίδος μου,
- »Τὴν συμφορὰν μου καὶ τὴν δυστυχίαν μου!
- »Ὡ, πῶς φθονῶ, Ἥλια, τὸ Βαλτέτσι σου,
- »Τὰς δάφνας σου, Νικίτα, τῶν τροπαίων σου
- »Ὡ Ὀδυσσεῦ τὸ κλέος τὸ ἀνέφθετον
- »Ὡ μεθ' ὑμῶν ἂν ἤμην, Τουρκοσφάκτριαι
- »Ἡρώων τόσων χεῖρες. Αἷμα πύρινον,
- »Ἡ αἰωνία αὕτη φαντασία μου,
- »Κοιλάζει καὶ τὰς φλέβας διερχόμενον
- »Μοῦ πυρπολεῖ τὰ στήθη. Ἐνθους αἵρομαι
- »Οὐρανομήκεις ἐνταγῶν πτέρυγας,
- »Τὸν Τουρκοκτόνον ἀναπλάττων πόλεμον.
- »Ἴδου σαλπύγων εἰς τὰ ὠτὰ μου βοῆ
- »Καὶ τηλεβόλων βόμβαι, ποδοκρούσματα
- »Ἀφηνιώντων ἴππων καὶ λογγῶν κλαγγῇ
- »Γιγαντιαῖον προμηνοῦν πόλεμον.»

Σημειωτέον ὅτι λόγχα οὐδ' οἱ Ἕλληνες οὐδ' οἱ Τούρκοι εἶχον τὸ 1821 ἔτος. Ἀλλὰ καὶ τὴν φιλοπατρίαν τοῦ Ὀμήρου ἐλαττοῖ ἐπὶ τέλους ὁ ποιητῆς· διότι ἐνῶ τὴν καρδίαν ἔχων ὅλως ἀφρωσιωμένην εἰς τὴν πατρίδα οὐδ' ἀσθενῆ χαριτολογίαν ἀπέτεινε πρὸς τὴν ἀποκαλύψασαν τὸν ἔρωτα αὐτῆς Ναζινί-

νην, ὅτε ἔλαβε τὸ ξίφος παρὰ τῶν χειρῶν αὐτῆς ἀνεφώνησε τὰ εἰς ἄνδρα τοσοῦτον φιλοπάτριδα ἀνοικεῖα ταῦτα, κιθθαλεύοντα τὸν μέτριον τοῦδε χαρακτηρισμῶν·

«Ἄθλιος ἐγώ!

- »Δεσμὰ δουλείας νὰ συντρίψω ἤλιπτα
- »Πλὴν ἄλλα μὲ συσφιγγουν ἰσχυρότερα.»

Ἐλθωμεν καὶ εἰς Δαυὶδ τὸν Κομνηνόν. Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως γενόμενος κύριος ὁ Μωάμεθ καὶ τῆς Τραπεζοῦντος, παρεδόθεισος διὰ συνθήκης ὑπὸ τοῦ δειλιάσαντος αυτοκράτορος Δαυὶδ, τοῦτον μὲν καὶ τοὺς οἰκείους αὐτοῦ ἀπέστειλεν εἰς Μακεδονίαν, τὰ δὲ ὑπὲρ τῶν κατοίκων τοῦ ἑλληνικοῦ ἐκείνου κράτους συνθεθειμένα παρέβη, κακώσας καὶ ἐξανδραποδίσας αὐτούς. Μετὰ τινα ὅμως ἔτη φοβηθεὶς μὴ οἱ σύμμαχοι τοῦ πρώην αυτοκράτορος ἐστρατεύσωσι κατ' αὐτοῦ, μετεπέμψατο εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Δαυὶδ, καὶ προέτεινε αὐτῷ νὰ ἐκλέξῃ ἐν τῶν δύο τούτων, ἢ τὸν ἰσλαμισμὸν ἢ τὸν θάνατον. Καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνος προστίμησε τὸν θάνατον, πρῶτον μὲν ἔσφαξε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τοὺς ἑπτὰ υἱοὺς καὶ τὸν νεαρὸν ἀνεψιὸν Ἀλέξιον, εἶτα δὲ καὶ ἐκείνον, τὴν δὲ περικαλλῆ αυτοκράτειραν καὶ τὰς ὄφραϊας αὐτῆς θυγατέρας ἐνέκλεισεν εἰς τὸν γυναικωνίτην. Ταῦτα διεσκεύασεν ὁ ποιητῆς ὡς ἐξῆς·

Ἐν τῷ πρώτῳ μέρει ὁ Μωάμεθ ἐπιμένει νὰ θανατώσῃ τὸν Δαυὶδ, διότι ὑπόψια ἦτο μὴ οἱ σύμμαχοι τούτου ἡγεμόνες κηρύξωσι πόλεμον πρὸς τὸν Σουλτάνον. Ἀλλ' ὁ ἐκ Τραπεζοῦντος Γεώργιος Ἀμιρούτζης, Ἕλληνας μὲν ἀλλὰ προδότης καὶ διὰ τοῦτο ἰσχύων πολὺ παρὰ τῷ κατακτητῇ, καὶ ὁ βεζύρης Μαχμούδ μετέπεισαν αὐτόν. Τότε ὁ Σουλτάνος ἐπεμψε τὸν βεζύρηνα εἰς τὴν εἰρικήν ἵνα πείσῃ τὸν Δαυὶδ ν' ἀσπασθῇ τὸν ἰσλαμισμὸν. Εἰς μάτην ὁμοῦ καὶ αἱ προτροπαὶ καὶ αἱ παραβολαὶ τοῦ ἀπεσταλμένου.

Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ὁ Εὐγένιος διαλέγεται μετὰ τοῦ πατρὸς ἐν τῇ φυλακῇ καὶ ἐρμηνεύει ἐλπίδας ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τῆς ἑλληνίδος χώρας, ἀ; ὁ Δαυὶδ θεωρεῖ παρακαίρους. Ὁ Μωάμεθ ἐλπίζων νὰ κατορθώσῃ ὅ,τι δὲν κατώρθωσεν ὁ βεζύρης, μεταβαίνει αὐτοπροσώπως εἰς τὴν εἰρικήν, ὅπου εὐρίσκει ἄκαμπτον τὸν πρώην αυτοκράτορα καὶ ἀκούει ὕβρεις κατὰ τῆς θρησκείας τῶν Μουσουλμάνων. Διὸ γενόμενος ἐμμανῆς ὀρμαζέψης κατὰ τοῦ ἀυθάδους, καὶ ἐνῶ ἀνυψοῖ τὴν δεξιάν, ἀναλογισθεὶς ὅτι ἄτοπον ἦτο νὰ πράξῃ ἰδίᾳ χειρὶ φόνον, ῥίπτει τὸ ξίφος καὶ ἐξέρχεται. Ἀναλαβὼν τὸ ξίφος ὁ Δαυὶδ στρέφει κατὰ τοῦ ἰδίου στήθους, ἀλλ' ἰδὼν ἐρχομένην τὴν θυγατέρα Εἰρήνην ῥίπτει καὶ αὐτὸς τὸ ὄπλον, ὅπερ εὐρούσῃ ἡ Εἰρήνην ἐγχειρίζει τῷ πατρὶ ὅπως ἀποκτείνῃ αὐτὴν

προκρίνουσαν τῆς ἀτιμίας τὸν θάνατον. Ὁ πατήρ ἐτοιμάζεται νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν εὐχὴν τῆς κόρης, ἀλλὰ παρουσιάζεσθαι αἴφνης τῆς συζύγου Ἑλένης καταβιάζει τὸ ξίφος. Ἡ Ἑλένη παρατηρεῖ αὐτὸ καὶ ἰδοῦσα ἐγγεγλυμμένα γράμματα τουρκικὰ ἐπιπλήττει τὸν σύζυγον ὡς φρονήσαντα ἕνεκα φόβου τὰ τῶν ἀπίστων. Μετ' ὀλίγον καὶ ἄνῃρ καὶ γυνὴ καὶ θυγάτηρ καὶ υἱὸς ἀσπασθέντες ἀλλήλους τὸ τελευταῖον, κλίνουσι γόνυ καὶ προσεύχονται.

Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ μέρει ἔρχεται ἀπὸ τοῦ στρατοῦ εἰς τὸ δεσμωτήριον ὁ μικρὸς Ἀλέξιος, καὶ ἀπορεῖ διατὶ κείται σιδηροδέσμιος ὁ θεῖος. Κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Μωάμεθ κρατοιοῦνται ὁ τε Δαυὶδ καὶ ὁ Εὐγένιος· ὁ Ἀμιρούτζης διηγείται τὰ κατὰ τὴν κατομίαν, ὁ δὲ Σουλτάνος προστάσσει νὰ μὴ ταφῶσιν ἀλλὰ νὰ ῥιφθῶσιν ἐκτὸς τοῦ τείχους τὰ πτώματα· ἡ Ἑλένη ὁμοῦ ἀνορούσασα μόνη λάκκον ἔθαψεν αὐτούς. Ἡ Εἰρήνη ἀρπάσασα κρυφίως τὸν Ἀλέξιον δραπετεύει, προσκόψασα δὲ καθ' ὁδὸν πίπτει καὶ χροῖται δι' αἵματος, τοῦ αἵματος τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ· ἐκεῖ βλέπει καὶ τὴν μητέρα καθεύδουσαν (*). Ὁ Ἀμιρούτζης μεταμεληθεὶς δραπετεύει καὶ αὐτὸς καὶ ἔρχεται ὅπου καὶ οἱ λοιποὶ. Ἡ μήτηρ θέλει ν' ἀποθάνῃ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ συζύγου καὶ τοῦ υἱοῦ· προφθάνει ὁ Μωάμεθ, καὶ κατ' ἐντολήν αὐτοῦ ἡ Εἰρήνη καὶ ὁ Ἀλέξιος ἐπαναφέρονται εἰς τὸ χαρέμιον, ἐνῶ στρατιώτης ἀποκτείνει τὴν Ἑλένην ἀνθισταμένην εἰς τὴν ἀπαγωγὴν τῆς θυγατρὸς καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ.

Τοιοῦτος ὁ Δαυὶδ, ἀτεχνῆς τὴν οἰκονομίαν, πτωχὸς τὴν εὐρεσίαν, ἀδέξιος τὴν λύσιν καὶ καταπεπυκνωμένος ἀπιθανοτήτων. Αἱ ἔνοιαι εἰσὶν ἐνόστε πλημμελεῖς, ἐνόστε δὲ καὶ μὴ εὐκρινεῖς, οἱ χαρακτηριστῆρες συγκεχυμένοι καὶ ἀδιάκριτοι, καθόσον πάντες καὶ Δαυὶδ καὶ Μωάμεθ καὶ γυναῖκες καὶ δεσμοφύλαξ ὁμιλοῦσι τὴν αὐτὴν γλώσσαν, αἱ μεταφοραὶ, αἱ παραβολαὶ καὶ αἱ εἰκόνες ποῦ μὲν πλήρεις κόμπου καὶ φυσήματος, ποῦ δὲ χυδαῖαι ἢ ἀκοσμοί, πλημμυρίζουσι τὸ δράμα ὥσανεὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ παρασταθῇ τι σεμνῶς κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ μορφὴν, καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἐνδεῖα πυρὸς ποιητικοῦ περιετὴ τὴν φαντασίαν καὶ τὸ αἰσθημα· οὐδ' ὁ ποιητῆς παθαίνεται οὐδὲ πρὸς ἄλλους ἐμπνέει πάθος, ἐνῶ ἡ ὑπόθεσις ἦν εὐστόχως ἐξελέξατο, δραματούρουμένη, ὑπὸ ἀληθοῦς ποιητοῦ, ἤθελε γεννήσει ζωηρότατον ἐνδιαφέρον διὰ τε τὴν δειλίαν τοῦ Δαυὶδ, καὶ τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ, καὶ τὴν νεαρὴν ἡλικίαν τῶν τέκνων, καὶ τὰς ἄλλας παρεμπιπτούσας θέσεις. Μελετήσας μετρίως τὰ ἦθη τοῦ χρόνου ἐν ᾧ τὸ

(*) Ὅπως παρασταθῶσι τὰ ἀνωτέρω ἐν θεάτρῳ, ἴδου ὅπως εἶσαι ὁ διάκοσμος τῆς σκηνῆς· ἀκίεραλα πτώματα δύο, αἷμα περιεχυμένον εἰς τὸ ἔδαφος, χῶμα, εἴβην καὶ πτόνον!

δράμα, καὶ τοὺς χαρακτῆρας τῶν προσώπων, ἔτι δὲ μετριώτερον ἢ καὶ οὐδόλως τὸν τοῦ Μωάμεθ, ἀνδρὸς, κατὰ τὴν ἱστορίαν, συνετοῦ, ἐγκρατοῦς περὶ τὸ λέγειν, μηδὲ ῥέποντος πρὸς τὸ κομποῦρημονεῖν, φαίνεται δραματικῶν οὐχὶ ἱστορικῶν ἀντικείμενα, ἀλλὰ καθαρὸν ἀνάπλασμα φαντασίας. Ἰπὴρξέ ποτε σουλτάνος λογισθεῖς ταπεινὸν καὶ ἀνάξιον αὐτοῦ νὰ φωνεῖσθαι ἰδίᾳ χειρὶ χριστιανῶν ἐξονειδίσαντα κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ληστὴν τὸν ἀρχηγὸν τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας; Συγκατέβη ποτὲ σουλτάνος ἢ καὶ βεζύρης νὰ πορευθῆ πρὸς χριστιανὸν, αἰχμάλωτον μάλιστα καὶ κατὰ προσταγὴν αὐτοῦ φυλακισθέντα, ἐνῶ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ φέρῃ αὐτὸν πρὸ τῶν ἰδίων ποδῶν; Ἐνδιαιτρίθει ποτὲ σουλτάνος ἢ καὶ βεζύρης εἰς σχοινοτενεῖς συνομιλίας, οἷαι αἱ ἀποδιδόμεναι εἰς τὸν Μωάμεθ καὶ τὸν Μαχμούδ; Ἡ ἀλλεπάλληλος ἀποβολὴ καὶ ἀνεύρεσις τοῦ ξίφους τοῦ Μωάμεθ, ἢ σύγχρονος ἀπόφασις αὐτοκτονίας καὶ φόνων καὶ ἢ μὴ ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεως, ἢ φυγὴ τῆς Εἰρήνης καὶ τοῦ Ἀλεξίου, ἢ ἀντιγενναίας καθάρσεως ἀπλῆ μετάνοια καὶ φυγὴ τοῦ διὰ προδοσιῶν καταρῥυπωθέντος Ἀμιρούτσου, ἢ ἐξολόθηναι ἐκείνης κατὰ τοῦ αἵματος τῶν συγγενῶν, ἢ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀπρομελέτητος τῆς συζύγου, τῆς θυγατρὸς, τοῦ ἀνεψιοῦ καὶ τοῦ προδότου συνέντευξις, ἐκ διαφόρων μερῶν ὀρμηθέντων, πᾶσαι λέγομεν αἱ συμπτώσεις αὐταὶ δὲν φαίνονται μᾶλλον ἔργον θαυματουργοῦ τινος προνοίας, ἢ ποιητοῦ θηρεύοντος κατὰ καθῆκον τὸ πιθανόν;

Ἰδοῦ τινα πειστήρια τῶν εἰρημένων

Ὁ ΜΩΑΜΕΘ λέγει πρὸς τὸν Βεζύρη

« Ἄλλ' ἂν εἰς Μέκκαν μόνον καὶ εἰς Μεδινάν
 « Λατρεύεται ἐκείνος, ἄπασαν τὴν γῆν
 « Ἐγὼ τζαμίον θέλω. Ἀρχιτέκτονα
 « Μαζὺ μου σύρω, κρεμαστὸν εἰς τὸ πλευρὸν,
 « Τὸ ξίφος, διαλέγον κιονόκρανα
 « Τὰς καλλιτέρας τῶν ἀπίστων κεφαλὰς.
 « Ἐνθυμηθῆτ' ἐκαῖνον ὅστις ἔφερε
 « Πλησίον τοῦ Πουζίτου ὅτε ἤμειθα,
 « Τὴν Τραπεζοῦντος πτώσιν ἀναμένοντες,
 « Τῆς πόλεως τὰς κλειδας. Ἦτο ἰδεῖσθαι
 « Ἡ κεφαλὴ ὡραία ὅμως ἀπειθὲς
 « Καὶ αὐθαδὲς τὸ σῶμα. Τὸ χωρίζομεν
 « Καὶ μένει μόνη σπαίρουσα ἢ κεφαλὴ.
 « Ἄφ' οὗ ἐπὶ τῆς στήλης δὲν ἤδυνάτο
 « Κανεῖς νὰ βάλῃ χεῖρα, ἦτο φρόνιμον
 « Νὰ χρησιμεύσῃ κἂν τὸ ἐπιστήλιον.

ΜΑΧΜΟΥΔ.

« Τὸ ὀμοιάζον διὰ τὴν βανίτζουσαν
 « Αὐτὸ πορφυρᾶν τῶν αἱμάτων κίονα
 « Ἐκ Καρικοῦ μαρμάρου.

ΜΩΑΜΕΘ.

« Ἦσαν φαιδωλοὶ

« Τῶν ἀνθρωπίνων κεφαλῶν οἱ βασιλεῖς
 « Τοῦ Βυζαντίου, ἄλλως τὴν Σοφίαν τῶν

« Ἐπρεπε μὲ τοιαῦτα κιονόκρανα
 « Ἀντὶ μαρμάρων νὰ κοσμήσῃ Καρικῶν.»

Ἀνάμμοστος ἄμα δὲ καὶ κακόζηλος καὶ φορτικὴ ἢ διὰ τριῶν καὶ εἰκοσι στίχων παρομοίωσις τοῦ μὲν ξίφους πρὸς ἀρχιτέκτονα κρεμαστὸν εἰς τὸ πλευρὸν, τῶν δὲ κεφαλῶν καὶ σωματίων πρὸς κίονας καὶ κιονόκρανα τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ὁ Ἀμιρούτσου συμβουλευτὸν τὸν σουλτάνον νὰ φεισθῆ τοῦ Δαυὶδ λέγει ταῦτα, ὅπως ἀκατάληπτα περὶ τὸ τέλος.

« Τὸν δεσμώτην σου Δαυὶδ

« Ὅστις δὲν εἶναι πλέον οὔτε Κομνηνὸς
 « Ἄλλ' ἀβλαβὴς οἱ καὶ τῆς μαύρης φυλακῆς,
 « Εἶδεν εἰς δόξης κολυμβῶντα πέλαγος
 « Ὁ Ἀμιρούτσου ἄλλοτε. Ἐγνώριζον
 « Τὸν Κομνηνὸν ὅπσον τέκνον τὴν χροιάν
 « Ἦν ἔχ' κόρη τοῦ πατρίου ὀφθαλμοῦ.»

Ἀπαγομένους δὲ εἰς θάνατον ὁ Δαυὶδ ἀναφωνεῖ τὴν εὐχὴν ταύτην

« Ἐλλὰς εὐτύχει ὅπως εὐτυχῶ ἐγὼ
 « Διότι ἀποθνήσκων θνήσκω δι' ἐσέ.»

Καὶ εὐτυχεῖ λοιπὸν ἢ πατρίς θνήσκουσα, ὡς εὐτυχουσιν οἱ πίπτοντες ὑπὲρ αὐτῆς!

Διὰ τοιοῦτου ὀγκώδους ὕφους, πλήρους μάλιστα ὑπερβατῶν, καθιστῶντων τὴν φράσιν σκοτεινὴν καὶ ἀδιανόητον, ἐγράφη ὀλόκληρον τὸ δράμα, νῦν μὲν προσωποποιῶν τὴν εὐτυχίαν γελῶσαν καὶ ὀρφανὴν τιμῆς, νῦν δὲ τὴν Ἑλλάδα ἔχουσαν ὀπισθεῖ τῶν ὀμμάτων ὅλους ποταμοὺς ἵνα χύσῃ χεῖμα ῥοδῶν δακρύων, ἄλλοτε ἐρωτῶν ἂν ἢ πλάξ γίνεται καπνὸς καὶ ὁ ἥλιος μεταβάλλεται εἰς κόριν, ἢ κριστῶν τοὺς σπαραγμοὺς οκάπτοντας τὰ στήθη, τὴν στέρησιν τῶν ἡμερῶν διδουσαν πτερὰ εἰς τὰς περιπτύξεις, τὴν δειλίαν χρησιμεύουσαν ἀντὶ λόχου τῶν νυκτῶν, τὴν μετάνοιαν λαλοῦσαν μ' ἐν φίλημα φερμὸν, τὴν δουλίαν ἔχουσαν πάγους, τὴν κεφαλὴν σπαίρουσαν, τὰς προσφιλεῖς ὑπάρχεις σφιγγόμενας εἰς τοὺς κόλπους, τὸν Μωάμεθ φιλοδωροῦντα τὸν ἄερα μ' ἔπη μάγα, τὰ στέγρα μεταβάλλόμενα εἰς ξιφοθήκη, εἰς ἀπροθετόν καὶ τὰ ἀκομψα ταῦτα καὶ ἀγοραῖα, νὰ αισθανθῶμεν φιλικῶς ἰδρόνουσαν τὴν χεῖρα τοῦ Κομνηνοῦ εἰς τὴν χεῖρά μας, καὶ σκοληκωδέστατος τῶν δημοίων, καὶ τὸ χεῖλος κλειόμενον διὰ βάμβακος, καὶ λεπτοκαμωμένον λιχανὸς, καὶ τὸ αἷμα ἐμπλεκόμενον εἰς τῶν ἐχθρικῶν σχεδίων τὰς κλωστάς καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Τὸ δ' ἐπιγραφόμενον Λέων Καλλέργης ὑπόθεσιν ἔχει περισπούδαστον ἐκ βάθρων ἀνασειούσαν τὰς ἑλληνικὰς καρδίας, διότι τὰ ὑπὲρ ἐλευθερίας πολυάριθμα θύματα τῆς αἰμοφύρου Κρήτης ἀσπαίρουσιν ἐπι τὰς ὄψεις ἡμῶν, καὶ χθὲς ἐπι τοῦ Καλ-

λέργη τὸ ὄνομα ἦτο τῆς ζώσης ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος τὸ ἐγκαλλώπισμα. « Τῶν Κρητικῶν ἀγώνων ἢ ἐποψίς, λέγει τις τῶν ἡμετέρων σοφῶν, παρίσταται ὑπὸ ποικιλοτάτην μορφήν. Ὀλίγα παραδείγματα ἢ χρονογραφία τοῦ εὐρωπαϊκοῦ μεσαιῶνος μαρτυρεῖ παρομοίαις ἐπιμονῆς καὶ ἀκαταβλήτου ἀντιπαλαίσεως, οὐδὲ παρέχει σκηνὰς δραματικωτέρας ἄμα καὶ ποικιλοτέρας εἰς χορσιν τοῦ ἱστορικοῦ, τοῦ ποιητοῦ, τοῦ μυθιστοριογράφου. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐλευθερίας ἀναπνέει εἰς Κρήτην ἐκ τῶν σπλάγγων αὐτῆς τῆς γῆς· εἶναι προῖον αὐτόφυτον, ἰθαγενὲς ὡς ὁ λαυδῆνος τοῦ Μυλοποτάμου καὶ τῆς Ἰδης ὁ δικταμνος.»¹⁾

Τούτου τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας αἰωνίου ἀγῶνος τῆς Κρήτης, κατανυκτικὸν ἐπισηδῖον ὑπάρχει καὶ ὁ μαρτυρικὸς θάνατος τοῦ Λέοντος Καλλέργη. Ἄλλ' ὅσον εὐγενὴς καὶ σεμνὴ ἢ ὑπόθεσις, ὅποταν μάλιστα ζωογονῆ αὐτὴν ἢ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη, ἢ ἄλλη οὐδεμία ἐνθερμοτέρα, τοσούτου θερμουργὸς ἀπαιτεῖται καὶ ἢ φαντασία, καὶ ἐξαιρετος ἢ εὐφυΐα, καὶ εὐρεΐα ἢ μᾶθησις, καὶ ἐπιτηδῆσις ὁ κάλαμος τοῦ δραματούργου. Ἰδωμεν κατὰ πόσον ὁ ποιητὴς τοῦ Λέοντος κέκτηται τὰς ἀρετὰς ταύτας.

Κατὰ τὴν ἱστορίαν τῆς περιόδου ἐκείνης τῆς Κρήτης, ἢν καταλογάδην μὲν δραματικῶς δὲ περιέγραψεν ὁ ἡμέτερος Σπυριδῶν Ζαμπέλιος, τὸν Λέοντα εἶχεν υἱοθετήσῃ ὁ θεὸς αὐτοῦ Ἀλέξιος, μέγα ἰσχύων διὰ τε τὸν πλοῦτον, καὶ τὰς σχέσεις, καὶ τὸ σεπτὸν τῆς οἰκογενείας ὄνομα καταγομένης ἐκ τῶν αὐτοκρατορῶν τοῦ Βυζαντίου, καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν εἰς τὴν Ἑνετίαν ἀφοσίωσιν. Καὶ ἀνέθρεψε μὲν ἐπιμειλῶς ὡς ἴδιον υἱόν, δὲν κατῴρθωσεν ὅμως καὶ νὰ μεταδώσῃ αὐτῷ τὴν πρὸς ταύτην συμπάθειαν· ἐξ ἐναντίας τὴν καρδίαν τοῦ νέου Κρητῆς κατέτηκεν ἄσβεστος πόθος, ἢ ἀπελευθέρωσις τῆς πατρίδος. Ἐπὶ τούτου συνεννοηθεῖς καὶ μετ' ἄλλων προπαρεσκευάσε μυστικῶς ἀγῶνα κατὰ τῶν ξένων, ὃν ἀνακαλύψασα ἢ φιλόποπος ἐξουσία συνέλαβε καὶ καθείρξε τὸν Λέοντα. Ὁ δὲ Ἀλέξιος, θηρίου σπλάγγνα ἔχων, ἀπεκέρυεν αὐτὸν, ἀπαιτήσας καὶ νὰ σταλῆ δέσμιος εἰς Ἑνετίαν.

Ἡ σύλληψις τοῦ Λέοντος ἐξῆψε τὴν ἀγκυράκησιν τῶν Κρητῶν, οἵτινες ὑπὸ τὸν Σμυρλίην, ἄνδρα μὲν ἐκ τοῦ λαοῦ, πλούσιον δὲ, ῥυθδατὸν τὰ πάθη καὶ τὰ μάλιστα τολμηρὸν, ἀνύψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως· ταχέως ὅμως κατετροπώθησαν διὰ τὴν περὶ τὰ στρατιωτικὰ μικρὰν δεξιότητα τοῦ Σμυρλίου. Μετὰ τὴν ἦταν ἐλθὼν ὁ Ἀλέξιος εἰς τὴν φυλακὴν ἐπέδειξε τῷ Λέοντι ἐπιστολὴν τοῦ ἐκ τῶν συνεταίρων αὐτοῦ μοναχοῦ Γοβδελεᾶ, προδίδουσαν

¹⁾ Οἱ Κρητεῖς μετὰ τὴν ἐπανάκτησιν Κωνσταντίνου ὑπὸ Σ. Ζαμπέλιου.

τὸ μυστικόν. Τότε ὅπως καὶ τοὺς οἰκείους σώσῃ, καὶ ἑαυτὸν ἐπιφυλάξῃ πρὸς νέον εὐτυχέστερον ἀγῶνα, ὁ Λέων ὑπεκρίθη μετάνοιαν· κατορθώσας δὲ νὰ δραπέτησῃ περισυνήγαγε τὰ λείψανα τοῦ ἠττηθέντος στρατοῦ καὶ ἐπέπεσε λαυρὸς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ὀλίγοι ὅμως πρὸς πολλοὺς ἐβιάσθησαν μετὰ μικρὰς τινας ἐπιτυχίας νὰ ὑποχωρήσωσι, κατασφαγέντες ἢ ζωηρηθέντες οἱ πλείστοι· αὐτὸς δὲ φθὰς κατέφυγεν εἰς ὄρος δυσπρόσιτον.

Ἡ ἐξουσία ἀδυνατοῦσα νὰ συλλάβῃ τὸν κρυπτόμενον ἐκέρυξεν, ὅτι εἰ μὴ παρεδίδοτο ἤθελε κακοποιήσῃ τοὺς γονεῖς καὶ ἀδελφοὺς αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Λέοντος ἐπέστελλε παρακαλῶν νὰ σπεύσῃ εἰς σωτηρίαν τῶν οἰκείων, μετέβη εἰς Χάνδακα ὅπου ἀντὶ δεσμῶν ἔτυχε φιλοφροσύνης, προσκληθεῖς καὶ εἰς μεγαλοπρεπέστατον συμπόσιον. Ἄλλ' ἢ πρόσκλησις ἦτο ἐπιβουλὸς, διότι ἀκμαζούσης τῆς εὐθυμίας στρατιωτικῆς εἰσπληθῆσαντες συνέλαβον καὶ εἰς βασανιστήρια παρέδωκαν τὸν Λέοντα. Μετὰ δὲ τὰ βασανιστήρια βληθεῖς ἐντὸς σάκκου μετὰ λίθου ὀγκώδους κατεποντίσθη διὰ νυκτὸς εἰς τὴν θάλασσαν. « Ὁ δὲ μορμουργμὸς τῶν ὑδάτων, λέγει ὁ ἱστορικὸς, ἐσήμανεν ὅτι καὶ ἕτερος μάρτυς τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἐξέλιπεν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.» Παράδοσις δὲ σωζομένη καὶ σήμερον ἐν Κρήτῃ ἐν εἰδει μύθου λέγει, ὅτι τὸν Λέοντα ἠγάπα περιπαθῶς ἢ θυγάτηρ τοῦ δουκὸς Φιορέντζα, ὅτι αὐτὴ ἔλυσε τὰ δεσμά τοῦ φιλοπατρίδος Κρητῆς ὅτε τὸ πρῶτον ἦτο ἐν φυλακῇ, καὶ ὅτι τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἔραστοῦ ἀπέθανε καὶ αὐτὴ καρδίᾳ πληκτος.

Τὸ γεγονός τοῦτο ἐξέφανε ὁ ἡμέτερος ποιητὴς ἀκολουθήσας μέχρι καὶ τοῦ συμποσίου τῆς ἱστορίας, δραματικωτέρην καὶ εὐκροστοτέραν πρὸς τὴν λύσιν καὶ τὴν ἀπὸ σκηνῆς διδασκαλίαν νομίσας ἄλλοιαν καταστροφὴν· διότι ὑποθέτει τὸν μὲν Λέοντα δηλητηριασθέντα, τὸν δ' Ἀλέξιον ἀνακαλύπτοντα τὴν ἐπιβουλὴν, καὶ τὴν Φιορέντζαν ἀρπάσασαν καὶ πιούσαν τὸ λοιπὸν τοῦ δολητηρίου, ἀμφοτέρους δὲ τοὺς ἔραστὰς ἐκπνεύσαντας παρὰ τὴν τράπεζαν.

Καὶ μέχρι μὲν τοῦ ἱστορικοῦ μέρους καλῶς ὅπως οὐδὲ διεσκευάσθη τὸ δράμα· τὰ περαιτέρω ὅμως ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἀμοιρεῖ καὶ τέχνης καὶ ἐμπνεύσεως, καὶ ἀκριβοῦς γνώσεως τῆς ἱστορίας.

Ὅτε ὁ Λέων συνελήφθη τὸ πρῶτον ὡς ἐργάτης ἀποστασίας, ὁ δούξ συνεκάλεσεν εἰς τὰ μέγαλα καὶ Ἑνετοῦς καὶ Κρητῆς ἵνα ἀνακρίνῃ ἐπὶ παρουσίᾳ πάντων τὸν ἀποστάτην ὥστε, « ἂν ὑβρίσῃ τὴν Ἑρστίαν νὰ ἐχη μάρτυρας· ἂν δὲ γίνῃ ἐρετόφρων νὰ ἐορτάσῃ μεγάλην ἐορτήν.» Προσεκάλεσε δὲ εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἀνακρίσεως καὶ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ « ἵνα διέλθῃ τὴν ὥραν εὐχαρίστως.» Ἄλλὰ παρατηρητέον

ὅτι ἐπὶ Ἐνετών ἢ ἀνάκρισις, εἴποτε ἐγένετο τοιαύτη, ἐγένετο ἐν παραδύσῳ· ὅτι κανόνα εἶχεν ἡ δημοκρατία νὰ κρίνῃ τοὺς ἐπὶ πολιτικῶ ἐγκλήματι κατηγορουμένους εἰς σκοτεινὰς φυλακάς, καὶ εἰτι σκοτώτερον νὰ παραδίδῃ αὐτοὺς εἰς θάνατον, ὡς ἔπραξε καὶ πρὸς τὸν Λέοντα. Πλὴν τούτου δὲν νομίζομεν τὰς δικαστικὰς ἀνακρίσεις πολλῆς θυμηδίας προξένους, ὥστε νὰ καλῶνται καὶ παρθένοι εἰς αὐτάς.

Καὶ ἀνακριτὴς μὲν ἦτο ὁ δοῦξ, βοηθὸς δὲ αὐτοῦ, ὡς φαίνεται, ὁ Ἀλέξιος, κατὰ τίνα δὲ τρόπον ἐγένοντο αἱ ἀνακρίσεις μανθάνομεν παρὰ τοῦ μεταξὺ τῶν τριῶν τούτων διαλόγου, οὗ τινος παραθέτομεν ἀπόσπασμα. Ὁ Λέων πρῶτος λέγει·

« Δόσατε

τὴν ἔδραν τοῦ προέδρου εἰς τὸν πρῶτιστον τῶν Ἐνετών, τὸν γέροντα Ἀλέξιον. Οὐδεὶς θὰ μὲ δικάσῃ αὐστηρότερον.

ΑΛΕΞΙΟΣ.

« Ἐγὼ θεοβαίως. Μόνος σὲ ἐγνώρισα ἐγὼ ἐκ θάθους, μόνος δύνωμαι ἐγὼ ν' ἀνοίξω τοὺς ἀσκόδες τοῦ ἐγκεφάλου σου (1), ἵνα ἐκρεύσῃ οἱ ἀτμοὶ οἱ ἀφθονοὶ τῆς κεφαλῆς σου. »

Ἐν παρόδῳ παρατηρητέον ἐνταῦθα τὴν παρομοίωσιν τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς ἀσκόδες, καὶ τὴν ἐκροὴν τῶν ἀτμῶν, οἵτινες ὡς τοῖς πᾶσι γνωστὸν δὲν βέουσιν ἀλλ' ἀναδίδονται.

ΔΟΥΞ.

« Ἄρχον!

ΑΛΕΞΙΟΣ.

λόγους μετ' αὐτοῦ

Ἐγὼ δὲν θέλω νὰ μοιράσω.

ΛΕΩΝ.

Δικασταὶ

αὐτόκλητοι, ματαίως μ' ὑποβάλλετε εἰς δίκην· εἶμαι Κρῆς καὶ τοῦτο μοὶ ἀρκεῖ, ἵνα μὲ δείξῃ ἔνοχον. Διότι τίς εἰς Ἐνετοὺς δουλεύων εἶναι πλέον Κρῆς;

ΔΟΥΞ.

Παιδίον, πρὶν εἰς θράσους ἔπη ἐκτραπῆς τοὺς ἀνοιχθέντας ῥώθωνάς σου σύστειλον, τὰς ἐπηρμένους καταβίβασον ὄφρως, κ' ἰδὲ ἐνώπιόν σου ποιοὶ ἴστανται. Μὴ λησμονήσῃς πρὸς στιγμήν ὅτι ἐμπρὸς τῶν ἵπποτων τῆς Ἐνετίας ἴστασαι δεσμώτης, ὅτι ἔχεις σοῦ ἀπέναντι τὸν θεῖόν σου καὶ πρῶτον Κρῆτα ἄρχοντα.

ΛΕΩΝ.

Φρονῶ πρὸς τῶν δημίων οἱ κατάδικοι ὅτι ὀφείλουσιν σεβασμὸν πλείυτερον παρὰ πρὸς μωριάδων Φράγκων πειρατῶν.

(1) Φαίνεται ὅτι ἀσκῶν εὐμοιροῦσι πολλὰ μέρη τοῦ ἀνθρώπινου στόματος, διότι καὶ ὁ ποιῆσας τὴν Βιργιλίαν ἢ Ἔδρον τὸν Θράκκα εἶπε τὴν καρδίαν ἔχουσαν ἀσκόδες. Κρῖς. τοῦ Βουτο. διαγῶν. ἐν ἔτει 1870. σελ. 59.

ΑΛΕΞΙΟΣ.

Ποῦ ἐδιδάχθης ἀπορῶ μὰ τὸν Θεόν, ποῦ ἐδιδάχθης ταύτην τὴν θρασύτητα.

ΛΕΩΝ.

Ἦμην θετὸς υἱὸς σου κ' ἔδουτύχησα παῖς ὢν τὴν Ἐνετίαν νὰ ἐπισκεφθῶ.

ΔΟΥΞ.

Εἰς τοὺς προλογισμοὺς μὴ δαπανώμεθα

ΑΛΕΞΙΟΣ.

Ἐἶνε ἀνήμερος ὁ Λέων, φίλε δοῦξ

ΛΕΩΝ.

Τοῦ παιθνήϊου ὄνου ζωηρότερος . . .

ΑΛΕΞΙΟΣ.

Τὸν χαλινὸν τοῦ λόγου πόσον ἀπωθεῖ!

ΛΕΩΝ.

Τὸ σάγμα τῆς δουλείας πῶς ἀνέχεται;

ΑΛΕΞΙΟΣ.

Παιδίον . . . πτώμα μετ' ὀλίγον θὰ γενῆς.

ΛΕΩΝ.

Πρὶν γίνω ὅμως πτώμα, κόραξ ἔγεινε.

ΔΟΥΞ.

Πόσον ἢ φρῆν τῶν νέων ἀλλοπρόσαλλος!

ΛΕΩΝ.

Ὅσον τῶν παλιμπαίδων ἄνους, ξηρὰ!

ΑΛΕΞΙΟΣ.

Οἱ ὄνυχές σου οὗτοι, Λέων, θ' ἀμβλυνοῦν

ΛΕΩΝ.

Ἄλλὰ θὰ ἀπομείνουν εἰς τὰς σάρκας σὰς.

ΔΟΥΞ.

Ἦρώων λόγους, θλίπω, εἰς τὸ στόμα σου συχνότερον συσταίσεις τοῦ σιέλου σου. Τὸ ἀνεμῆνον ἦθος σου, ὁ πάταγος τῶν βροντωδῶν σου λόγων, τὸ ἀγέρωγον τῶν ὀφθαλμῶν σου καὶ ἡ ἀπειλοῦσα χεὶρ, ἠξέυρεις εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς πῶς φαίνονται τῶν εὐγενῶν τῆς Ἐνετίας ἵπποτων; ὑποκριτοῦ γελοίου παντομημηκῆ παράστασις, τετυφωμένου μείρακος τὰ πρῶτα ἐν τῇ κοινωνίᾳ βήματα. κλ.»

Τοιαύτη ἢ ἀνάκρισις τοῦ Λέοντος, ἐν ἣ ἀντιγινώσκομεν ἀντεγκλήσεις ἀγενεῖς, καὶ ἰδέες ψευδεῖς, οἷον ῥώθωνας ἀνοιχθέντας ὡσανεὶ ὑπῆρχον καὶ κλειστοὶ, καὶ ὄνους, καὶ σάγματα, καὶ σιέλους, λέξεις ἀκόσμοι καὶ ἀπρεπεῖς εἰς δῶμα τραγικόν, ἀ· ὅμως ὁ ποιητὴς ἐπικαλεῖ βροντωδεις, καὶ τὴν μάλιστα ἀξίαν σημειώσεως ταύτην φράσιν, «φρῆν ἀλλοπρόσαλλος,» ἣν ὁ δοῦξ ἀποδίδει τῷ Λέοντι, καὶ δι' ἣς μόνως ἀνατρέπεται ἐκ θεμελίων ἢ κυριωτάτη τῶν ἀρετῶν, τὸ εὐσταθές, λέγομεν, καὶ ἐμπεδον τοῦ φρονήματος, δι' ἣς ἐπικοσμεῖ δι' ὅλου τοῦ δράματος ὁ ποιητὴς τὸν ἥρωα αὐτοῦ (1).

(1) Ἰδού πῶς ἐρμηνεύουσι τὴν λέξιν ἀλλοπρόσαλλος τὰ λεξικά· «Ἄλλοτε πρὸς ἄλλο, ἐπὶ μὲν ἔνθα, ἐπὶ δ' ἐκείνῳ τρεπίμεγες» κλ. Γαλ. inconstant, inétable.

Μετὰ τὴν ἀνάκρισιν ὁ Λέων καθείρθη ἀλυσιδεύτος. Ἡ Φιορέντζα, ἢ κατὰ τὸν ποιητὴν Φλωρεντία, εἰσδύει τῇ βοηθείᾳ τοῦ πιστοῦ αὐτῆ Ἀδόλφου εἰς τὸ δεσμωτήριον, εὐρίσκει τὸν Λέοντα καθυδόντα μετὰ μονόλογον ὑπὲρ τὸ δέον ἐκτενῆ, καὶ μετὰ τρικυμίαν, ὡς λέγει αὐτὴ, σκέψεων, ἣν ἄπορον πῶς ἐμάντευσεν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κρῆς ἦρως κοιμάται, ἀντὶ νὰ ἐξυπνίσῃ ἄνευ ἀναβολῆς αὐτὸν ὡς ἐπειγούσης τῆς ὥρας, ἀνακρούεται καὶ αὐτὴ μονόλογον. Παρατηρητέον δ' ἐνταῦθα ὅτι οἱ μονόλογοι ἐπανερχονται συνεχεῖς, συμπαρασύροντες καὶ ἰδέες, καὶ λέξεις, καὶ εἰκόνας, καὶ μεταφορὰς τὰς αὐτάς· ὁ ζέφυρος, ὁ ἄνεμος, ὁ ἀπὸρ πολλὰκις θωπεύουσι κόμας, σημαίας, χεῖρας κοραλλίνοισι (οὐχὶ κρινολεύκοις), πρόσωπα ἢ ἦδη, ὁ χάλκινος λέων τῆς Ἐνετίας, αἱ ὑπάρξεις, ἡ φρῆν, τὰ ἔπη, τὸ σφριγῶ, τὸ αἶμα σφύζει, ὁ Κυναίγειρος, ὡς εἰ ἦτο ὁ ὑπατος τῶν ἠρώων τῆς ἀρχιαιότητος, ὁ Ἀλέξανδρος, αἱ κλητικαὶ, τὸ ταλαίπωρον ἦδη τὸ καταδεδικασμένον νὰ πληροῖ τὰ κενὰ τοῦ ῥυθμοῦ, καταποντίζουσι τὸ δῶμα. Αἱ ὑπὲρ πατρίδος ἐνθουσιώδεις ταυτολογίαι, αἱ κατὰ Φράγκων ὕβρεις τοῦ Λέοντος ὡς κερανοὶ ἐκρήγνυνται ἀλλεπαλλήλως, ὥστε «εἰ τις ἀφέλοι ὅσα τοιαῦτα παρατίθεται, κενὸς ὁ χάρτης καταλείψεται.» (1).

Ἀνανήψαντα ἐπὶ τέλους τὸν Λέοντα εἰδοποιεῖ ἡ Φλωρεντία ὅτι τὰ πάντα ἔτοιμα ὅπως δραπετεύσῃ. Ἄλλ' αὐτὸς, καὶ τοι γινώσκει ὅτι ἀγαπάται περιπαθῶς, καὶ τοι πρὸ μικροῦ ἐξετραγώδησε διὰ τεσσαρῶν καὶ τεσσαράκοντα στίχων τὸν ἀμοιβαῖον ἔρωτα, εἰπὼν πρὸς τοὺς ἄλλοις·

«Καὶ ὅμως, Φλωρεντία, σὺ, ἡ ξένη σὺ ἢ κόρη τῶν δημίων μου, ἢ νωχελῆς τῶν αἰθουσῶν παρθένος εἰς τὸ στήθος μου ἔχεις ποιήσει κατοχὴν . . .

Τὴν εἶδον τρικυμίαν εἰς τὰ στήθη τῆς ἐγκλειοῦσα, δεσμώτην καὶ κατάδικον μόλις μὲ εἶδεν ἢ πτωχὴ ἐρήμγησε καὶ ἐπροδῶν εἰς πάντας ὠχρίσασα.» κλ.

ὅμως φοβεῖται ἐπιβουλήν παρὰ τῆς νωχελοῦς παρθένου, τῆς ἐγκλειοῦσης χάριν τοῦ ἔρωτος αὐτοῦ τρικυμίαν εἰς τὰ στήθη τῆς! Ἰθρὶζει τὴν ταλαίπωρον ὡς κόρη Φράγκου, καὶ μόλις πείθεται ὅτι ἤκουσεν αὐτὴν λέγουσαν·

«Δὲν ἔχουν αἱ καρδίαι ἐθνικότητα.»

Καὶ μετὰ παγερὸν ἀποχαριετισμὸν ἐφυγεν.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ δεσμοφύλαξ ἀκούσας ὁμιλίαν ἀνοίγει τὴν θύραν· ἡ Φλωρεντία λειποθυμεῖ καὶ πίπτει· ὁ Ἀλφόνσος ῥίψας ἐπ' αὐτὴν χαλινὰν κρύπτεται ὀπισθεν τῆς θύρας· ἐρχεται ὁ Ἀλέξιος, ἐρχεται καὶ ὁ δοῦξ καὶ ἀνακαλύπτεται ἡ Φλωρεν-

(1) Διηγ. Λαίρετ. Βιβλ. Ζ'. Κεφ. Γ'.

τία. Βεβαίως τὸ ἀκροατήριον ὑποθέτει ὅτι ἐξεπλάγη ὁ Ἀλέξιος, ἢ ὅτι ὁ πατὴρ ἐξεμάνη ἰδὼν ἐκεῖ τὴν ἔνοχον θυγατέρα· — Καὶ τῶντι ὁπόσον εὐπετής καὶ πλουσία ἡ θέσις αὐτῆ πρὸς δραματικὸν ἐπεισόδιον! — οὐδὲν ὅμως τούτων· οὐδὲ κἀν συναφροῦσθῃ ὁ δοῦξ· ἀλλὰ παραλαβὼν αὐτὴν ἐπανήλθεν ἡσυχὰ ἡσυχὰ εἰς τὰ ἴδια, τοῦτο μόνον τὸ ἀφελέστατον ἀναφωνήσας·

«Καλύπτρα ἐπὶ τούτων νὰ ἐπιρροῦθῃ.»

Συγχρόνως ὁ Ἀλέξιος δίδει τὸν λόγον τῆς τιμῆς του, ὅτι μεθ' ἡμέρας δύο θέλει παραδώσει τῷ δουκὶ τὸν ἀποστάτην· πόθεν ὅμως ἐπορίζετο τὴν τόσην βεβαιότητα, οὐδὲν λέγει ὁ ποιητὴς.

Εἶδομεν ὅτι ὁ Λέων ἐπιθυμῶν νὰ σώσῃ τοὺς γονεῖς ὑπετάγη, ὅτι παρεκάθησεν εἰς τὸ πανηγυρικὸν συμπόσιον, πλησίον μάλιστα τῆς Φλωρεντίας, καὶ ὅτι ὁ Ἀλέξιος μεταμελούμενος εἶπε τῷ ἀνεψιῷ ὅτι ἐπὶ δηλητηρίον. Ἄρα ἐγίνωσκεν οὗτος τὸ κακούργημα· καὶ ἀφοῦ ἐγίνωσκεν αὐτὸ διὰ τί δὲν εἰδοποίησε πρότερον τὸν Λέοντα; ἢ ἂν τότε κατὰ πρῶτον ἠσθάνθη τύπτουσαν αὐτὸν τὴν συνειδήσιν, ὁ ἐξίλασμός τῶν τοσοῦτων ἐπιβουλῶν καὶ προδοσιῶν κατὰ τῆς ἰδίας πατρίδος καὶ τοῦ θετοῦ αὐτοῦ υἱοῦ, φυσικὸν ἦτο νὰ ἐπέλθῃ δραστικώτερος. Ἡ ἀπλῆ ὕβρις ἣν λέγει κατὰ πρόσωπον τοῦ δουκὸς ὅτι οἱ Ἐνετοὶ εἰσὶ πειραταὶ, καὶ ἡ ἑλληνικὴ σημαία, ἣτις ἄπορον πῶς εὐρέθη ἐκεῖ, δι' ἣς ἐκάλυψε τὸν νεκρὸν τοῦ Λέοντος, καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο χαμαίζηλον καὶ ἄχαρι ἐπιφώνημα·

« Λέων, Ἕλλην γνήσιος ὑπῆρξες, ὅσω βλάξ καὶ ἄτιμος ἐγώ! Συγγνώμη, Κρῆτη, Ἕλλην μου πολύτιμε! »

ἀποτελοῦσι μετριωτάτην κάθαρσιν, πάντῃ ἄμοιρον δραματικῷ διαφέροντος.

Ἐνταῦθα λήγει τὸ δῶμα. ἔχει δὲ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐγκῶδες ὕφος τοῦ Δαυὶδ, τὴν σιχουργίαν εἰς ἄκρον ἀπέριττον, εὐχερῶς μεταβαλλομένην εἰς πεζὸν λόγον ἅμα λυθέντων τῶν μέτρων. Εἶδὲ ποτε οἰστηριλατούμενος θελήσει νὰ μετεωρισθῇ ὁ ποιητὴς, παρομοιάζει τὸν βίον πρὸς ὑετὸν, τὸν ἐγκέφαλον πρὸς ἀσκόδες, τὸ στήθος πρὸς τέλμα καὶ ἰλύν· λέγει «τὸ αἶμα ἔζον δηλητηρίων, τὴν Ἑλλάδα ὑποβαλλομένην εἰς φρικτὸν σραγγαλισμὸν, τὴν πλατεῖαν τοῦ δουκὸς κατασταθεῖσαν ἔλος ἐρυθροῦν, τὸν Λέοντα σκύμνον βρυχώμενον, ἐνῶ οἱ σκύμνοι δὲν βρυχῶνται, τὸν μυελὸν τῶν νέων εὐζύμωτον, τὴν φρένα ἀλύγιστον, τὸν τραχὺν γρανίτην αὐλακούμενον εἰς τὴν πίεσιν, τὴν Φλωρεντίαν ὅτι ἔχει ποιήσει κατοχὴν εἰς τὸ στήθος τοῦ ἔραστοῦ αὐτῆς,» καὶ τὰ τοιαῦτα.

Οἱ δὲ Ποιμένες τῆς Ἀττικῆς εἰ καὶ ἐπιγράφονται Βουκολικὸν μυθιστορικὸν δῶμα ἐμμετρον, ὅμως οὐδένα χαρακτήρα δράματος ἔχουσιν· εἶναι ἀπλῆ διήγησις διὰ στίχων, ἣς καὶ ἐπιπολαιότητα ἀνάλυ-

εις ἤθελε προξενήσει κόρον πρὸς τὸ ἀκροατήριον. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐξ ἀρχῆς ἐπιθυμήσαμεν νὰ παραλάβωμεν αὐτὸ συνδικαστήν, παραθέτομεν ὡς πρόσωπον τη- λαυγῆς τοῦ ὄλου ποιήματος τοὺς πρώτους ὀκτὼ στί- χους. Παρεκβαίνοντες δὲ προσθέτομεν ὅτι ἕκαστος σχεδὸν τούτων ἐξανθεῖ καὶ ἀνά μίαν τούλάχιστον ἀνορθογραφίαν.

«Μὲ μαῦρον πέπλον πένθημον, ὦ Μοῦσά μου στολή σου
Μὲ κηπαρίσσου στέφανον στέφον τὴν κεφαλὴ σου
Καὶ ψάλλε ἐπιτάφιον ὕμνον τῷ ὕμναίῳ
Ἐγὼ θὰ εἰ ἀκολουθῶ βήματι θαρραλέῳ
Ὁ Ἔρωσ πῦρ ἂν ἤναψε καὶ τὸ ἴσθεσεν ὁ φθόνος,
Ἀκμαῖον τὸ διατηρεῖ ὁ Πανδαμάτωρ Χρόνος.
Δύο ἄθωα πλάσματα σηκοφαντίας θύμα
Κατασταθέντ' ἀμφοτέρω, κείνται εἰς κρῦο μνήμα!»

Παρετηρήσατε ἴσως, κύριοι, ὅτι περὶ τῆς οὐσίας τῶν δραμάτων διαλαβόντες, περὶ τῆς τέχνης ὁμοῦ καὶ περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ αὐτῶν εἶδους οὐδὲν σχεδὸν εἶπομεν. Καὶ ὅτι μὲν πλὴν ἐνός τὰ λοιπὰ εἰσιν ἐν- τεταμένα εἰς τριμέτρους ἰάμβους, ἅμα δὲ καὶ ἀνεπί- δεκτα τεχνικῆς ἀναλύσεως, ἐμάθατε ἐκ τῶν παρατε- θέντων ἀποσπασμάτων καὶ ἐκ τῆς γενομένης συνό- ψεως· ὡς πρὸς δὲ τὸ λεκτικὸν εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν ἐδυνάμεθα νὰ σιωπήσωμεν· ἀλλ' ἐνθυμηθέντες καὶ τοῦ Ἄλεξ. Σούτσου τὸ δίστιχον τοῦτο·

« Ἴδέαι ὁμοῦ πλοῦσαι πτωχὰ ἐνδεδυμένοι,
δὲν εἶναι δι' αἰώνιον ζῶγῃ προωρισμένοι.»

ἐνομίσαμεν καθῆκον νὰ καλέσωμεν τῶν ποιητῶν τὴν προσοχὴν εἰς τὴν ἐπικρατούσαν καὶ εἰς τὰ ἐπτὰ δρά- ματα ἄγνοιαν τῆς γλώσσης· ἀκυρολεξίαι, ψυχρολο- γίαι, κατασκευὴ λέξεων ἐσφαλμένη, λέξεις ἀνύ- παρκτοι, ἀδόκιμοι ἢ πεπατημένοι, ἐπιθετα ἀπροσ- φυῆ, φρασεολογία βεβιασμένη, ἀπειρία ἀκτανόη- τος τῶν ὀρθογραφικῶν κανόνων, καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἀξιοσημείωτος ἀπειροκαλία ἀσχημίζουσιν ἐν γένει αὐτά (*). Καὶ ὁμοῦς ἡ ποίησις, καὶ πρὸ πάντων ἡ δραματικὴ, ἀξιοῖ τοὺς ἱεροφάντας αὐτῆς καὶ τὰ βε- θύτατα τῆς γλώσσης μυστήρια μεμνημένους· ἀξιοῖ λέξιν ἀνθρωπὴν καὶ κυρίαν, φοᾶσιν εἰκονικὴν καὶ γλα- φυρὰν ἐρρήθιμος συνηρομολογημένην, ἀξιοῖ ἀρμονίαν, κομψότητα, κάλλος, σαφήνειαν, δυνάμιν καὶ διαγρ- φὴν ἡθῶν καὶ χαρακτήρων τοιαύτην, ὥστε ὁ θεατῆς νὰ μεταφέρεται ἀνεπαίσθητος εἰς τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον καθ' οὓς ἐτελέσθη ἡ πράξις. Ταύτην δὲ τὴν φυσιογνωμικὴν οὕτως εἰπεῖν ἰδιότητα, τὴν παρὰ τῶν νεωτέρων ὀνομασθεῖσαν couleur locale, ἀπαραί- τητον νὰ ἔχωσιν ἰδίως τὰ δράματα ἐκεῖνα, ὧν τὴν ὑπόθεσιν ἀρύεται ἐκ τῆς ἱστορίας ὁ ποιητής. Ὅπως ὁ ζωγράφος ἢ ὁ ἀγαλματοποιὸς, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ φοιβόληπτος· ὁ ἐπιχειρῶν νὰ περιβάλῃ διὰ

στίχων τὰς ἐννοίας αὐτοῦ, ἀνάγκη νὰ ἔχη καὶ τὴν χεῖρα γεγυμνασμένην, καὶ τὴν σμίλην ἢ τὸν χρω- στῆρα ἐντελεῖ. Καὶ περιουσίαν αἰσθήματος, καὶ φαν- τασίας πλοῦτον, καὶ ἰδεῶν γονιμότητα ἂν ἔχη, ἀνευ τῆς τέχνης τῆς γλώσσης, τὸ ποίημα ἔσται κατὰ- ψυχρον ὑπὲρ τὴν κασπιακὴν θάλασσαν καὶ τὸν κρύ- σταλλον τὸν κελτικόν.

Ταῦτα ἔχοντες ὑπ' ὄψιν μετὰ λύπης ἀποφαινόμεθα ὅτι οὐδὲν τῶν ἐπτὰ δραμάτων ἐκρίθη ἄξιον τῆς καλ- λιστεφάνου ἐλαίας. Ναὶ μὲν δὲν ἐκρίθησαν καὶ τὰ ἐπτὰ ἰσοδορῆ, καθόσον τὸ τοῦ Λέοντος παραδείγμα- τος χάριν καὶ τὸ τοῦ Δαυὶδ ἐθεωρήθησαν ἤττον ἀδό- κημα, ἀλλ' ἐπὶ δραματικῆς ἐξαίρετως

« Il n'est point de degré du médiocre au pire, » κατὰ τὸν Γάλλον ποιητὴν, οὗ τινος ἡ γνώμη εἶναι ἀξίωμα. Ἰσως διὰ τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου οἱ ποιηταὶ ἔσπευσαν νὰ ὑποβάλωσιν ἄξεστα τὰ ἔργα αὐτῶν πρὸς τοὺς σπεύδοντας ὁμοῦ χαριέστατος τις ἀρχαῖος φιλόσοφος ἔδωκε τὴν φιλόφρονον ταύτην συμβουλήν·

«Θέλεις Ὀλύμπια νικῆσαι; Κἀγὼ, νῆ τοὺς θεοὺς·
κομψὸν γὰρ ἔστιν· ἀλλὰ σκόπει τὰ καθηγούμενα,
καὶ τὰ ἀκόλουθα καὶ οὕτως. . . ἔρχου ἐπὶ τὸ ἀ-
θλεῖν. Εἰ δὲ μὴ ὡς τὰ παιδία ἀναστραφήσῃ, ἃ νῦν
μὲν παλαιστὰς παίζει, νῦν δὲ μονομάχος, νῦν δὲ
σκαπίζει, εἶτα τραγοῦδῃ· οὕτω καὶ σὺ, νῦν μὲν ἀ-
θλητῆς, νῦν δὲ μονομάχος, εἶτα ῥήτωρ, εἶτα φιλό-
σοφος, ὅλη δὲ τῇ ψυχῇ οὐδὲν· ἀλλ' ὡς πίθηκος, πᾶ-
σαν θέαν, ἢν ἂν ἴδῃς μιμῆ, καὶ ἄλλο ἐξ ἄλλου σοὶ
ἀρέσκει. Οὐ γὰρ μετὰ σκέψεως ἤλθεσ· ἐπὶ τι, οὐδὲ
περιοδεύσας· ἀλλ' εἰκῆ, καὶ κατὰ ψυχρὰν ἐπιθυ-
μίαν » (*).

(* Ἐπειτα τὸ τέλος.)

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

(Ὁρ. σελ. 334.)

Ἴδου τὸ περὶ τοῦ ποιητικοῦ ἀγῶνος πρόγραμμα τῶν πρωτανευόντων τὰ Ὀλύμπια·

Ἡ ἐπὶ τῶν Ὀλυμπίων καὶ τῶν κληροδοτη- μάτων Ἐπιτροπή.

Πρὸς ἅπαντας τοὺς περὶ τὴν δραματικὴν ποίησιν καὶ τὴν μουσουργίαν ἀσχολουμένους·

Ὁ ἀείμνηστος Εὐαγγέλης Ζάπας, ἰδρυτῆς τῶν Ὀλυμπίων, ἀπέβλεψεν οὐ μόνον εἰς τὴν ἀνάπτυ- ξιν τῶν τεχνῶν, τῆς βιομηχανίας καὶ γεωργίας, ἤτοι εἰς τὴν ὀλικὴν τοῦ ἔθνους εὐημερίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν αὐτοῦ ἐπίδο- σιν. Γνήσιον τέκνον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ὁ νε- γάδος οὗτος πολίτης ἐμνήσθη, ὁποῖαν ἐξήσκησεν εὐγενῆ ἐπιβρόχῃν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Θεουκιδίδου ἢ ἀνάγκαις τῆς ἱστορίας τοῦ Ἡροδότου, γενομέ-

(* Ἐπίκτ. Ἐγγ. ΚΘ'. —23.

τη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐνθουσιῶντος ἐν Ὀλυμπίᾳ Πανελληνίου, ποῖαν ἀμιλλαν ἀνήπτου τοῦ μουσο- λήπτου τῶν Θεῶν Ἑυκκοῦ τὰ ἐπιτίκεια ἕσματα, καὶ πόσον τὰ ἐπὶ τῆς Ἀττικῆς σκηρῆς διδαχθέν- τα δράματα καὶ κατὰ τοὺς λοιποὺς ἐν Ἑλλάδι ἀγῶνας μουσουργήματα ἐπέδρασαν εἰς τὰς γεν- ναίας ψυχὰς τῶν ἀθανάτων Μαραθωνομάχων, εἰς ὧν τὴν δόξαν καὶ γῆμην ἀγέλλεται κατὰ μέ- γα μέρος ἡ κατὰ τῆς δουλείας γιγάντιος πάλη τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, καὶ αἱ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἡ- μῶν συμπάθειαι τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, καὶ ἡ ὡς συνίπεια τοῦτω ἀπελευθέρωσις τῆς σημερι- νῆς Ἑλλάδος.

Συμφῶτως λοιπὸν μὲ ῥητὸν ὅρον τῆς διαθή- κης τοῦ μεγάλου τούτου εὐεργέτου τῆς Πατρίδος καὶ μὲ τὸ ἄρθρ 16 τοῦ ἀπὸ 19 Ἀγροῦστου 1858 Β. Διατάγματος ἔχωρ οὕτως·

« Ἡ τελευταία τῶν Ὀλυμπίων ἡμέρα ἔσται ἡ τῆς βραβεύσεως τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων· ὁ ἀγὼν ἔσται στεφανίτης.

« Τὴν δὲ ἐσπέραν διδαχθήσεται ἐν τῷ θεάτρῳ νῖον τι δράμα κατ' ἐκλογὴν τοῦ φιλολογικοῦ τμή- ματος τῆς Ἀκαδημίας καὶ τελεσθήσονται μουσι- καὶ συμφωνίαι Ἑλληνικῆς συνθέσεως· ταῖς συν- θέσεσι ταύταις ἀπονεμηθήσονται βραβεῖα· ὁ δὲ ἀ- γὼν ἔσται στεφανίτης.

Διακηρῦττομεν

§ 1. Περὶ δραματικοῦ ἀγῶνος.

Α'. Καλοῦνται πάντες οἱ περὶ τὴν δραματικὴν ποίησιν ἀσχολούμενοι λόγοι τοῦ ἔθνους, οἱ ἐντός καὶ οἱ ἐκτός τῆς Ἑλλάδος διαμέροντες, νὰ συγ- γράψωσι καὶ πέμψωσι εἰς τὴν ἐπὶ τῶν Ὀλυμπίων κλπ. Ἐπιτροπὴν δράματι, ὑπόθεσιν ἔχωρ ἐνάρε- τον καὶ πατριωτικὴν πράξιν ἠθροθεῖσαν εἴτε ἐκ τῆς ἀρχαίας εἴτε ἐκ τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς ἱστορίας.
Β'. Μετὰ τῶν δραμάτων εἶναι δεκταὶ καὶ κω- μωδία ἀντικείμενον ἔχουσαι τὴν διακομψόδησιν τῶν ἠθῶν καὶ ἐλαττωμάτων, ἤτοι τὸν ἀνθρωπον, οὐχὶ δὲ τὰ πρόσωπα.

Γ'. Τὰ δράματα δὲν πρέπει νὰ ἔχωσι πλειοτέ- ρας τῶν τριῶν πράξεων οὐδὲ νὰ ὑπερβαίνωσι τοὺς 2500 στίχους.

Δ'. Αἱ κωμωδία δέον νὰ περιορίζωνται ἐπίσης εἰς δύο ἢ τρεῖς πράξεις καὶ εἰς δύο τὸ πολὺ χιλ. στίχους.

Ε'. Τὰ ποιήματα ταῦτα πρέπει νὰ ἦναι ἔμμε- τρα καὶ καθαρῶς ἀντιγεγραμμένα.

Ε'. Ἐπιτροπὴ πενταμελὴς συγκειμένη ἐκ κα- θηγητῶν καὶ λογίων ἀνδρῶν καὶ φιλολόγων, ἐκ- λεγομένων ὑπὸ τῆς Ἀκαδημαϊκῆς συγκλήτου τοῦ Πανεπιστημίου θέλει κρίνει καὶ δικάσει τὴν σχε- τικὴν ἀξίαν τῶν υποβληθησέμενων εἰς τὸν ἀγῶνα δραματικῶν ἔργων.

Ζ'. Τὸ πρωτεύσαν δράμα καὶ ἡ πρωτεύουσα κωμωδία θέλουσι διδαχθῆ ἐπὶ τῆς θεατρικῆς σκη- νῆς κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς τετάρτης Κυριακῆς τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου τῆς καὶ τελευταίας ἡμέρας

τῶν Ὀλυμπίων· οἱ δὲ ποιηταὶ αὐτῶν θέλουσι προσηκότως βραβευθῆ ἐνώπιον τοῦ συνηγμένου πλήθους.

Ζ'. Αἱ δραματικαὶ ποιήσεις θέλουσιν εἶσθαι δεκ- ται μέχρι τῆς 15 τοῦ προσεχοῦς Ἀγροῦστου, πᾶρ δὲ δράμα θέλει ἀποστέλλεσθαι εἰς τὸν πρόεδρον τῆς ἐπὶ τῶν Ὀλυμπίων Ἐπιτροπῆς καὶ συνοδεύε- σθαι διὰ δελτίου ἐσφραγισμένου γέροντος ἐσω- κλειστῶς τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ. Ἐπὶ δὲ τοῦ ποι- ῆματος καὶ τοῦ δελτίου δέον νὰ γραφῆ λόγιόν τι ἢ ἀπόφθεγμα ἢ ἄλλο τι γνώρισμα ὅπως γνω- σθῆ δι' αὐτοῦ ὁ τοῦ βραβευομένου δραματικοῦ ἔρ- γον ποιητής.

Η'. Ἡ κρίσις τοῦ δραματικοῦ διαγωνισμοῦ ἀ- ναγιώσκειται τὴν δευτέραν Κυριακὴν τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου δημοσίᾳ καὶ μετ' αὐτὴν παραδίδον- ται τὰ βραβευθέντα δράματα εἰς τοὺς ὑποκριτὰς τοῦ θεάτρου πρὸς ἐκτέλεσιν· κρίνονται δὲ μόνον τὰ ἄξια λόγου δράματα.

Θ'. Τα χεῖρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται εἰς τοὺς συγγραφεῖς αὐτῶν, ἀλλὰ μένουσιν εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς ἐπὶ τῶν Ὀλυμπίων Ἐπιτροπῆς μετὰ τῶν ἐσφραγισμένων δελτίων των, ἤτις, ἐκτός τῆς κρί- σεως, οὐδὲν ἔχει δικαίωμα πρὸς ἐκδοσιν αὐτῶν.

Ι'. Δὲν εἶναι δεκτὰ ἐν τῷ διαγωνισμῷ τοῦτω τὰ εἰς τοὺς κατὰ καιρὸν γενομένους ποιητικοὺς διαγωνισμοὺς παρουσιασθέντα δράματα εἴτε ἐ- βραβεύθησαν εἴτε οὐ.

§ 2. Περὶ μουσικοῦ ἀγῶνος.

Ὁ μουσικὸς ἀγὼν γίνεται συμπράξει τῆς ποιῆ- σεως, εἶναι δὲ δεκτὰ πρὸς τοιοῦτον τὰ ἀκόλουθα εἶδη τῆς ποιήσεως·

- Ἐπὶ καὶ ὕμνοι πρὸς τὴν πατρίδα.
- » πρὸς τὸν βασιλεῖα.
- » πρὸς τὴν ἑλευθερίαν.
- » πρὸς τὸν ἀγωνοθέτην.
- » πρὸς τὴν ἀρετήν.
- » πρὸς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος θρήσκοτας.

Ἄσματα πατριωτικά.

- » βουκολικά.
- » αἰσθηματικά.
- » κωμικά.

Ταῦτα πέμπονται, ἐντός τῆς αὐτῆς προθεσμίας μετ' ἐσφραγισμένων δελτίων περιλαμβανόντων τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ, εἰς τὸν πρόεδρον τῆς ἐπὶ τῶν Ὀλυμπίων Ἐπιτροπῆς καὶ κρίνονται συγχρότως μετὰ τὰ δράματα ὑπὸ τῆς ἐν τῷ § 1. στοιχ. Ε'. μνη- μονομένης ἐπιτροπῆς. Τὰ δὲ ὄνόματα τῶν ἀρι- στευσάντων κρίνονται γνωστὰ καὶ βραβεύονται ἐν τῷ θεάτρῳ ὁμοῦ μετὰ τῶν δραματικῶν ποιητῶν.

Ἐκ τῶν πεμφθέντων ποιημάτων θέλουσι στε- φθῆ τρία, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἐν θέλει ψαλῆ ἐν ἀρχῇ τοῦ δράματος, τὸ δὲ δεύτερον μετὰ τοῦ δράμα- τος καὶ τῆς κωμωδίας καὶ τὸ τρίτον μετὰ τὸ τέ- λος τῆς κωμωδίας, ὅτε θέλει γίνεαι καὶ ἡ βράβευ- σις. Ἐκαστον δὲ ἄσμα, ὕμνος ἢ ᾠδὴ δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τοὺς εἰκοσι πέντε στίχους.

(*) Ὁρ. τὴν ἐν σελ. 330 σημείωσιν.

Κατ' αὐτὸ, ἡ κρίσις τῶν ὑποβληθέντων ποιημάτων ἀνετίθη εἰς πενταμελῆ ἐπιτροπὴν, ἥτις μετὰ τὴν παρ' ἐκάστου τῶν μελῶν αὐτῆς ἀνάγνωσιν δισημυρίων ὡς ἔγγιστα στίχων, συνελθοῦσα συνεψήφισε τὰς βράσεις, καθ' ἃς ἐνόμισεν ὀρθὸν νὰ ἐργασθῆ Πάντα δὲ τὰ μὲν ἀπεφάνθησαν, τὰ μὲν ἀνάξια λόγου ποιήματα νὰ μὴ ληρθῶσιν ὑπ' ὄψιν, τοιαύτης οὐσίας καὶ τῆς ῥητικῆς ἀξιώσεως τοῦ Ἡ' ὄρου τοῦ προγράμματος λέγοντος: «*κρίνονται δὲ μόνον τὰ ἀξια λόγου δράματα*» (1), νὰ προβῶσι δὲ εἰς τὴν ἐκλογὴν μετὰ προσοχῆς καὶ δικαιοσύνης κατὰ τὸν πρῶτον μάλιστα Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα· ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάλυσις νὰ γίνῃ συνοπτικὴ καὶ ἤττον λεπτομερῆς τῆς τοῦ ἀγομένου κατ' ἔτος ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, διὰ φρον ἐχόντος τὸν χαρακτῆρα· διότι ἐν μὲν τούτῳ, ἀνατεμνομένων τῶν ποιημάτων κατὰ τε τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν, διδάσκονται καὶ οἱ ἀγωνιζόμενοι καὶ οἱ μέλλοντες ν' ἀγωνισθῶσιν, ἐν δὲ τῷ προκειμένῳ οἱ ἑλληνοδίκαι ἐχουσιν ὠρισμένην ἐντολήν, τὴν ἐκλογὴν τριῶν ποιημάτων, τοῦ μὲν πρὸς μελοποιεῖν, τῶν δὲ δύο πρὸς παράστασιν.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ γενικὰ ἐγένοντο δεκτὰ καὶ παρὰ τῶν πέντε μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς ὁμοφώνως ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν ὁμοῦ τῶν ποιημάτων ἐπέπεσε διαφωνία· διότι οἱ μὲν τέσσαρες κατεδίκασαν ἐκ συμφώνου καὶ διὰ τοῦς αὐτοῦς λόγους πάντα τὰ τραγικὰ, καὶ ἔδωκαν λευκὴν ψῆφον εἰς δύο κωμωδίας, ὁ δὲ πέμπτος ἐψήφισεν ὑπὲρ ἐνὸς δράματος καὶ ὑπὲρ τρίτης ἄλλης κωμωδίας· μόνον τὰ λυρικά ἐθεωρήθησαν καὶ παρὰ τῶν πέντε ψεκτέα καὶ ἀπόβλητα.

Τούτων οὕτως ἀποφασισθέντων ἡ σύνταξις τῆς ἐκθέσεως ἀνετίθη εἰς τὸν πέμπτον τῶν ἐν αὐτῇ ὑπογεγραμμένων, ὅστις πρὶν ἢ λάθῃ παρὰ τοῦ προεδρεύσαντος τὴν ἐπιτροπὴν τὰ χειρόγραφα, εἶδε νέον ἐλθόντα πρὸς αὐτὸν καὶ ἐγχειρίσαντα ἀντὶ ἀποδείξεως τὴν ἐπομένην ἐπιστολήν, οἷον αἰ ἀρραβῶνα μέλλοντος ταρχαδεστέρου θορύβου.

*Πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ Ποιητικοῦ Ἀγῶνος
τῶν Ὀλυμπίων Σ. Ἐπιτροπῆν.*

Κύριοι,

Ἐξωδίκως ἐμάθομεν, ὅτι ἡ ἀπόφασις τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν παρουσιασθέντων ποιητικῶν ἔργων ἐγένετο ἤδη, καὶ ὅτι ὁμοψήφως ἐθεωρήθησαν βραβευτέα ἔργα, κωμωδίαί δύο, καὶ μάλιστα τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ.

Ἀπορούμεν πῶς ἐλησμονήθησαν οἱ σαφεῖς ὅροι τοῦ

(1) Οὐδὲ τοῦ ἐτέρου ἐπιτροπῆς ἀγῶνος εἰ κριταὶ λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψιν τὰ ἀνάξια λόγου ποιήματα. Ἴδου δὲ τί, συμφώνως πρὸς τοὺς προκατόχους αὐτοῦ. Ἐλεγε τὴν 10 Μαΐου τοῦ ἐνεστώτος ἔτους ὁ καθηγητὴς Κ. Θ. Ὀρφανίδης: «Ἡ ἐπιτροπὴς ἀπέφασκε μὴ ὑποχρεῖται νὰ μὴν ἐμῶ εἰς ἀνάλυσιν τῶν ποιημάτων ἅπαντα προφανῶς εἰσὶν ἔργα πρωτοπείρων καὶ ἀμαθῶν ἀνθρώπων. παρατόλμως κατερχομένων εἰς τὴν διανοητικὴν ταύτην παλαίστραν, ἄνευ τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων ἐφοδίων, ἄνευ ἐνὸς καὶ σπινθηροῦ τοῦ ἱεροῦ πυρὸς τοῦ διαφλέγοντος τὰ στέρνα παντὸς ἀληθοῦς μουσολήπτου.» Κρίσις τοῦ Βουτυρναίου ποιητικοῦ ἀγῶνος, σελ. 7.

τόσφ προσφάτου προγράμματος, συμφώνως πρὸς τὸ ὅποιον συμμορφωθέντες οἱ ἀγωνιζόμενοι ἀπεδύθησαν εἰς τὸν ἀγῶνα, ἐλπίζοντες ὅτι ἡ κρίσις τῆς ἐπιτροπῆς ἔσται τοιαύτη, οἷαν αὐτὴν τὸ πρόγραμμα διαγράφει.

Ἀπορούμεν πῶς ἐλησμονήθησαν τὰ ἐξῆς ἄρθρα:

§ 1. Ἄρθρ. Ε'. . . Ἐπιτροπὴ πενταμελής . . . θέλει κρίνει καὶ δικάσει τὴν σχετικὴν ἀξίαν τῶν ὑποβληθέντων εἰς τὸν ἀγῶνα δραματικῶν ἔργων, Ἄρθρ. ΣΤ'. Τὸ πρωτεύον ΔΡΑΜΑ καὶ ἡ πρωτεύουσα ΚΩΜΩΔΙΑ θέλουσι κτλ. . .

§ 2. Ἐκ τῶν πεμφθέντων ποιημάτων *θίλουσι στεφθῆ τρία* κτλ.

Τὰ ΔΙΑΚΡΙΘΕΝΤΑ ΤΡΙΑ ποιήματα (λυρικά) παραδίδονται ἀμέσως κτλ. . .

§ 3. Διὰ τὴν δραματικὴν ποίησιν προσδιορίζονται ΔΥΟ ἀνάλογα βραβεῖα, *ἓν διὰ τὸ δράμα καὶ ἕτερον διὰ τὴν κωμωδίαν*, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ στέφανος δάφνης θέλουσι ἀπονεμηθῆ καὶ δι' ἕκαστον τῶν τριῶν ἁσμάτων κτλ.

Πῶς λοιπὸν μετὰ τοῦς ἄνω προδηλοῦς ὄρους δὲν ἐβραβεύθη τραγωδία, οὐδὲ τρία λυρικά ἄσματα;

Ἴσως ἡ ἐπιτροπὴ ἀπολογουμένη εἶπε ὅτι οὐδὲν ἐκ τούτων τῶν ἔργων εὗρεν ἀντάξιον βραβεῖου ἀπολύτως· ἀλλὰ μήπως τὸ πρόγραμμα ἀπήτησε τοιαύτην ἀπόλυτον ἀξίαν; Τούναντίον δις καὶ τρίς ἐπαναλαμβάνεται ἐν αὐτῷ ὅτι ἡ σχετικὴ ἀξία ἔσται γνώμων τῆς κρίσεως. Ἐπὶ τέλους, ἀφ' οὗ ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισε νὰ βραβεύσῃ δύο κωμωδίας μόνον, διὰ τί ἀπονέμει τὸ βραβεῖον εἰς ἓνα μόνον ποιητὴν, διπλοῦν μὲν τὸν στέφανον, πενταπλὴν δὲ τὴν νίκην αἰρόντα; Διὰ τί τοῦλάχιστον δὲν ἐβραβεύθησαν δύο κωμωδίαί δύο διαφόρων ποιητῶν, ἀφ' οὗ ἡ Ἐπιτροπὴ κηδύκησε ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ Ἑλλάς στερεῖται ἄλλου εἶδους ποιήσεως, σχετικῶς καλλῆς ἀξίας;

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸ λόγιον τὰ γινόμενα οὐκ ἀπογίνονται, διὰ ταῦτα μετὰ λύπης ἀναμνησκόντες τὰ ἀνωτέρω, ἐλπίζομεν ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ θὰ σκεφθῆ νὰ λάθῃ ὑπ' ὄψιν τοὺς διαλαθόντας αὐτὴν μέχρι τοῦδε ὄρους τοῦ δικηνομοῦ, πρὶν ἢ ἀπαγγελθῆ ἡ τελεωτικὴ αὐτῆς ἐτυμηγορία.

Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει νομίζομεν, ὅτι μετὰ τὴν ὑπόμνησιν ταύτην, ἢς ἀντίγραφον ἐκρατήσαμεν, οὐδ' ἄτοπον οὐδ' ἀβλαβὲς θέλει εἶσθαι ἐὰν τραπῶμεν τὴν προσηκουσαν ὁδόν, ἵνα μὴ θεωρηθῶμεν ἀγωνισθέντες χωρὶς ν' ἀγωνισθῶμεν καὶ ἠττηθέντες χωρὶς νὰ ἠττηθῶμεν.

Δέχθητε τὰ ἡμέτερα σεβάσματα.

Ἐκ τῶν ἀγωνιζομένων

Ὁ ποιητὴς τοῦ Ἔργου πρὸς τὸν Ζάκπαρ:

«Ἵμνεῖτε τὸν Εὐάγγελον . . . κτλ.»

Ὁ ποιητὴς τοῦ Θανάτου τῆς Σαρθούλας.

Ὁ ποιητὴς τοῦ ἄσματος «Ἄ! πόσον σὲ ἠγάπησα κτλ.»

» » τῆς «Ἀνδρογοναίκομαχίας.»

Ὁ ποιητὴς τοῦ Δαυὶδ Κομνηνοῦ.

Ὁ τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως.

Ὁ ποιητὴς τοῦ Κορινθιακοῦ κιοκοκράτου.

Ἐν Ἀθήναις, 6 Ὀκτωβρίου 1870.

Πῶς δὲ καὶ παρὰ τίνος ἔμαθον οἱ ἐπιστεῖλαντες τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπιτροπῆς ἀγνοοῦμεν· διότι πλὴν τῶν ἀγωνοδικῶν οὐδεὶς ἄλλος ἤτο παρὼν ἐν τῷ δωματίῳ τῆς συσκέψεως. Ἀλλ' ὅπως δῆποτε τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς ἠνάγκασε τὸν εισηγητὴν ν' ἀθετήσῃ τὸν περὶ τῆς ἀποβολῆς τῶν ἀδοκίμων ποιημάτων ὄρον τοῦ προγράμματος, ὅν ἐν τῇ παρενθύρῳ αὐτῶν ῥύμη δὲν παρετήρησαν οἱ ποιηταί, αὐτοὶ οἱ ἐπιτιμήσαντες τὴν ἐπιτροπὴν ὡς «*λησμορήσασα τοὺς σαφεῖς ὄρους τοῦ τόσφ προσφάτου προγράμματος*», οἵτινες καὶ ἕτερον τι δὲν ἐνόησαν, ὅτι ἡ περὶ τῆς σχετικῆς ἀξίας ἐνστασις τότε μόνον δὲν θὰ ἦτο σαθρὰ, ὅτε τὰ ποιήματα θὰ εἶχον ἀξίαν. Ὁ κανὼν οὗτος τηρεῖται καὶ ἐπὶ τοῦ ἐτέρου ἀγῶνος, τοῦ πανεπιστημιακοῦ· διότι ἐπὶ ποιήσεως, καὶ ἰδίως τῆς δραματικῆς, τὸ ἀπολύτως ἄριστον εἶναι ἄλλος κομῆτης ἀνατέλλων μετὰ κύκλους αἰώνων εἰς τῆς φιλολογίας τὸν ὀρίζοντα, δικαζόμενον δὲ οὐχὶ ὑπὸ πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς, ἀλλ' ὑπὸ τῆς παγκοσμίου ἐπιδοκιμασίας, «*τῶν πολλῶν κρινόντων, καὶ κατ' Ἀριστοτέλην, ἄμεινον καὶ τὰ τῆς μουσικῆς ἔργα, καὶ τὰ τῶν ποιητῶν*» (1).

Ἀστυχῶς ὁμοῦ, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαίρεσεων, τὰ φίλιτατα τεκνία τῶν ἐνισταμένων, καὶ ἰδίως τὰ τραγικὰ δράματα, οὐδεμίαν εἶχον ἀξίαν· ἔλλειψις ἐμπνεύσεως καὶ θερμότητος, εὐρεσις πτωχῆ, οἰκονομία ἀδείξις, ἔννοια κοινὰ καὶ οὐχὶ σπανίως σόλοικοι, παντελῆς ἀγνοία τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, λεκτικὸν χειρῶν ἀπείρων ὕψασμα, ἐν ἄλλοις μὲν χαμπερῆς, ἐν ἄλλοις δὲ ληκυθεῖον καὶ δυσνόητον, ἐν πᾶσι δὲ μεστὸν γραμματικῶν ἀμαρτημάτων καὶ ἀνορθογραφῶν, τοιοῦτο ἐν γένει τὸ ποῖον τῶν ἀποδιδόντων εἰς τὸν ἀγῶνα ποιημάτων. Καὶ ἐνῶ οὐδεὶς μετὰ τῶν μὴ Ἑλλήνων τολμᾷ νὰ γράψῃ δράμα ὅπως οὐ σπουδαῖον πρὶν ἢ καλλιεργήσῃ τὸν νοῦν διὰ συντόνου μελέτης τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, πρόδηλον ἦτο ὅτι οἱ περὶ τὸν Ὀλύμπιον κόντινον ὀφθαλμιῶνες, καὶ εἴ τινα ἐξ αὐτῶν ἀνέγνωσαν, ἀνέγνωσαν «*ἄκρον ἐπιλίγητον*,» καθ' Ὁμηρον, ὅσον ἐπιψῦσαι ἐξ ἐπιπολαίου τὴν ἐπιφάνειαν. Ἡ ναγκάσθη λοιπὸν, ὡς εἶπομεν, ὁ εισηγητὴς νὰ τραπῆ τὴν ἀντίθετον ὁδόν, τὴν τῆς ἀνακρίσεως, καὶ ταύτης πάλιν οὐχὶ γενικῆς, ἀλλὰ μόνον τὰ κυριώτατα ἐλαττώματα στηλιτευούσης· διὸ καὶ ἀνέλαθεν ἐκ νέου τὸ ἐπίμοχθον ἔργον νὰ ἐπεξέλθῃ καὶ δευτέρον περὶ τὰς δεκαοκτὼ χιλιάδας στίχων, τοῦτο μὲν ὅπως δεῖξῃ σίβας πρὸς τὴν γνώμην τοῦ μειοψηφούντος, τοῦτο δὲ ὅπως ἐρμηνεύσῃ ἀκριβέστερον καὶ δικαιοῦτερον τὴν τῶν λοιπῶν ἀγωνοδικῶν, ἐπὶ δὲ καὶ διευκολύνῃ τὴν τοῦ κοινοῦ διὰ τινῶν παραθέσεων

διότι, ἐὰν ἐν σπαργάνοις ἐτι οὐσίας τῆς ἐκθέσεως δὲν ἐνόμισαν ἀπρεπεῖς οἱ ποιηταί νὰ θρασυνθῶσι, φανερόν ἦτο ὅτι μετὰ τὴν δημοσίευσιν τὸ θράσος ἤθελε τραχυνοθῆ, καὶ ὅτι στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς ἀναιτιολογητοῦ ἐτυμηγορίας ἤθελον σπουδάσει καὶ νὰ πείσωσι τινὰς ὅτι ἠδικήθησαν. Ἐνεκα τούτου παρεδέχθη τὴν τοῦ συνήθους δικαίου ἀρχήν, καθ' ἣν οὐδεὶς καταδικάζεται ἄνευ προηγουμένης ἐκδηλώσεως τῶν λόγων τῆς καταδικῆς, καλέσας μάρτυρας τῆς κατηγορίας αὐτὰ αὐτῶν τὰ γεννήματα. Ἴσως συμφορτερον ἦτο τοῖς ποιηταῖ, νὰ μὴ σπεύσωσιν· ἔχουσι ὁμοῦ καὶ αὐτοὶ πλῆρες τὸ δικαίωμα νὰ παρουσιάσωσιν εἰς τὸν ἄρειον ἀγῶνα τῆς πεφωτισμένης κοινῆς γνώμης καὶ μαρτυρίας καὶ ἀποδείξεις.

Ὁμολογοῦμεν ὅτι καὶ ἕτερος λόγος παρεκίνησε τὸν εισηγητὴν εἰς τὴν παρεκτροπὴν ταύτην. Πολλὰ ἐν τῷ ἀνά χειρας συγγράμματι ἐξέφρασε τὴν περὶ τοῦ κατ' ἔτος ἀγομένου ποιητικοῦ ἀγῶνος ἰδέαν αὐτοῦ, κηρύξας μετὰ παρρησίας αὐτὸν ἐξαχρειωθέντα μετὰ τὰ πρῶτα ἔτη, ὅτε καὶ οἱ δικασταί, ἀδιαφόρως ἔχοντες πρὸς τὰς ἀνευφημίας, οὐδ' ἄβρωδοῦντες πρὸς τὰς ποδοκροτήσεις ἐδείχθησαν αὐστηροὶ περὶ τὰς κρίσεις καὶ σώφρονες περὶ τὰς ἀμοιβὰς, καὶ οἱ σταδιοδρόμοι, οἱοὶ Ζαλοκώστας, Κουμανούδης, Ραγκαβῆς, Βερναρδάκης, Ὀρφανίδης, Τερτζέτης, ἐτάσσοντο μετὰ τῶν εὐμαθεστέρων καὶ δοκιμωτέρων ποιητῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἐξηχρειώθη δὲ ἔνεκα τῆς ἀξιοκατακρίτου συγκαταβάσεως τῶν μετὰ ταῦτα ἀγωνοδικῶν, οἵτινες εἴτε χαριζόμενοι, εἴτε προσωποληπτοῦντες, εἴτε δημοκοποῦντες, εἴτε καὶ ἐπιμέμπτου ἐπιεικειᾶς ἔνεκα, ἀντὶ νὰ βραβεύωσι τοὺς προεξισταμένους, ὡς καθήκον εἶχον πρὸς τὸν ἀγωνοθέτην, τὴν φιλολογίαν, τὸ κοινὸν καὶ ἑαυτοῦς, ἐνεθάρρουν τὴν προπέτειαν, δαψιλευσάμενοι ἀριστεία τε καὶ ἐπαίνους εἰς ἐλευθέρως προγυμνάσματα. «*Τὰ ποιητικὰ διαγωνίσματα, ἐγγραφόμενα ποτε, διὰ λοιθωρίων καὶ ληρωδῶν ἐπροίκισαν τὸν ἑλληνικὸν Παρνασσόν. Πλὴν τούτου, ἵνα ἐμπνευσθῆ ὁ ποιητὴς δὲν ἔχει ἀνάγκην χρηματικῆς ἀμοιβῆς· ὁ Ζαλοκώστας παραδείγματος χάριν εἶχε κορεσθῆ ἀπὸ τῶν ναμάτων τῆς Κασταλίας πρὶν ἢ βαντισθῆ ὑπὸ τῶν ψεκᾶδων τοῦ Πακτωλοῦ*» (1).

Καὶ δὲν ἐγράφομεν ταῦτα ἀσεβοῦντες πρὸς τὴν ποίησιν ἢ φθονοῦντες τὴν δόξαν τῶν δαφνηφόρων· ἐξ ἐναντίας καὶ εἶχομεν καὶ ἔχομεν τὴν ἀκλόνητον πίστιν ὅτι καὶ τὸν νοῦν μετεωρίζει εἰς μεγάλα καὶ ὑψηλά, καὶ τὴν καρδίαν θερμαίνει καὶ παρορμᾷ πρὸς φιλοπατρίαν καὶ ἀρετὴν, καὶ τὰ ἀγενῆ πάθη καταστέλλει. Τοιοῦτοι οἱ θαλροὶ καρποὶ τῶν τραγωδιῶν τοῦ σκηνοῦ φιλοσόφου, τῶν ἐπῶν τοῦ Πυθαγόρου, τῶν ἁσμάτων τοῦ Τυρταίου, τῶν ἐμβατηρίων τοῦ Ῥήγα. Ὁ Σόλων μάλιστα «*καὶ τοὺς νόμους ἐπεχειρήσεν ἐντείνας εἰς ἔπος ἐξαγαγεῖν*,» ὅπως θελγόμενοι ὑπὸ τῆς ἀρμονίας οἱ πολῖται ἐγχαράττωσιν αὐτοῦς βαθύτερον εἰς τὴν ψυχὴν (2). Ἀλλὰ τὴν πίστιν ταύτην ἔχομεν εἰς μόνην τὴν γνησίαν καὶ ἀνδρικὴν ποίησιν, οὐχὶ δὲ εἰς ἀπτήνων νεοσσῶν νόθα καὶ ἄ-

(1) Πανδ. Τόμ. ΙΖ', σελ. 214.

(2) Πλουτ. Σίλων.

μουσα τιτίσματα. Και μὲν εὐρίσκουσι ταῦτα σήμερον καὶ ἀναγνώστας πανηγυριστὰς, καὶ ἀκροατὰς πλαταγούντας τὰς παλάμας· ἀλλ' ἐνῶ διαθρύπτεται ἡ φιλαυτία τῶν ποιητῶν, καλὸν ἢ ἀναπολώσιν εἰς τὴν μνήμην ὅτι ὁ Πυρὸν ἀπεθεοῦτο ὅτε ὁ ποιητὴς τῆς Ζαΐρας διεσυρίζετο, ὅτι ὁ Μίλτων ἐζήσε λιμώττων καὶ ὁ Ὀμηρος ἀπέθανεν ἐπαίτων. Εὐκόλον βεβαίως «τὸ εὐτρεπίσθαι στιχίδια καὶ δοκεῖν πεπαιδευμένους εἶναι, καὶ πολυμαθεῖας δόξαν προσποιεῖσθαι (1),» ἀλλ' ἀπλῆ ἢ στιχουργία, καὶ ἐπιτηδεῖως φιλοτεχνηθεῖσα, δὲν εἶναι ποίησις. Τῆς δραματικῆς μάλιστα τὸ δένδρον, ὅπως βλαστήσῃ ἄνθη εὐώδη καὶ φύλλα εὐθαλῆ, ἀνάγκη νὰ ἔχῃ ρίζας εὐρώστους ἐντὸς πετρᾶς καὶ εὐρυστέρνου γῆς τρεφομένης, τῆς γῆς τῆς ἐγκυκλίου παιδείας ἦν, ἂν τύχη εἰς διδασκαλεῖα ἔτι φοιτῶν ὁ ποιητὴς, δὲν ἔφθασε κατὰ φυσικὸν λόγον ν' ἀποκτήσῃ.

Δὲν ἀγνοοῦμεν ὅτι ταῦτα λέγοντες τὰ πεπαρρησιασμένα καὶ λυπούμεθα καὶ λυπούμεν· ἀλλὰ τῶν δημοσιογραφούντων «καὶ τῶν ἄλλων τῶν κηδομένων τῆς πόλεως ἔργον ἔστι, προαιρεῖσθαι τῶν λόγων μὴ τοὺς ἡδίστους ἀλλὰ τοὺς ὠφελιμωτάτους» (2).

Ἀπὸ τοῦ θεσπεσίου τούτου ἀποφθέγματος τοῦ ἀθηναίου βήτορος μὴδὲ κατὰ κεραιάν ἔπρεπε νὰ μακρύνονται οἱ κριταί· διότι ἐὰν ἡ ἐσφαλεμένη κρίσις συγγνωστῇ, ἢ ἐκ προαιρέσεως ὁμῶς εἶναι καὶ τιμωρίας ἀξία.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.

(Ὁρα σελ. 346.)

Σημειοῦμεν ἐνταῦθα τὰ περὶ τὴν γλώσσαν καὶ τὴν ὀρθογραφίαν ἀμαρτήματα ὅσα προδήλως φαίνονται οὐχὶ ἀπλῆς ἀπροσεξίας ἢ χειρὸς παραδρομαί· παρατηρητέον δὲ ὅτι οὐκ ὀλίγα ἐξ αὐτῶν ἐπαναλαμβάνονται δις καὶ τρις ἢ καὶ πλεονάκις. Περιωρίσθημεν δὲ εἰς μόνα τὰ τῶν νομισθέντων ἤττον ἀδοκίμων ποιημάτων, παραλιπόντες τὰ λοιπὰ ἕλκεσιν ἀνορθογραφικῶς καὶ γλωσσικῶς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ βρούντα.

Δαυὶδ Κομνηνός.

- Οἰκίτης μαύρης φυλακῆς. — Οἰκίτης λέγεται ὁ ὑπηρέτης. Ἰποθιτόμεν ἔτι ὁ ποιητὴς ἤθελε νὰ εἴπῃ οἰκίτηρ.
- Ἀπειλούμαι κίνδυνον — γρ. ὑπὸ κινδύνου.
- Πολεμῶντα, — γρ. πολεμοῦντα.
- Ἀπαισία — γρ. ἀπαισιος.
- Ἀῶσον, — γρ. δός.
- Ἄφωτος, — λέξ. ἀνόπαρτος.
- Ἀλύσοις καὶ ἀλύσεων, — γρ. ἀλύσεις καὶ ἀλύσεων. Ἀλλαχοῦ δὲ καὶ δασύνει τὴν λέξιν ὁ ποιητὴς.
- Τὸν ἀπροσεκτοῦντα, — λέξις ἀνόπαρτος καὶ ἀσυνήθης.
- Φυλορβόοντα, — γρ. φυλορβόουντα.
- Ἐρβόωνσαν, — λέξ. ἀνόπαρτος. Λέγομεν ριχνόματι, καὶ οὐχ' ἐνεργητικῶς.
- Τὴν οὐδὲν, — γρ. τὸν . . .
- Ἀλυοῦσθετον, — γρ. ἀλυοῦσθετον.
- Ἀλωδία, (παρατ.) — γρ. αἰλωδία, καὶ οὐχὶ ἐνεργητικῶς.
- Ἄν ἐλόγιζον, — ἐνεργητ. τύπος δὲν ὑπάρχει.
- Δακρυχέοντα, — ἡ λέξις αὕτη οὕτω πως συνθετικῶς συχραίνεται εἰς μόνον τὸν Ὀμηρον.
- Μίσω κρατῶν βαρβάρων, — γρ. ἐν μίσῳ ἢ ὀρθότερον, μεταξὺ.
- Συνωμοτῶν, — μετοχὴ βήματος ἀνοπάρτου.

(1) Ἀθ. Α' § 6. (2) Ἰσοκρ. Συμμ. § 18.

- Σίγα — γρ. σίγα.
- Ἐξωμώση, — γρ. ἐξομώση.
- Τὸ σκανδαλίζον ὄπλον.
- Προκριτωτέρα, — γρ. προκριτοτέρα.
- Ποῦ καὶ ποῦ, — γρ. ποῦ καὶ ποῦ.
- Μ' ἰδαπάνησε πολλὰς ὥρας, — γρ. μὲ ἀπησχόλησε.
- Θὰ σφίγξω εἰς τὰς ἀγκάλας μου τὰς προσφιλεῖς ὑπάρξεις, — αἱ ὑπάρξεις δὲν σφίγγονται.
- Ἐσπερότα χεῖλη χαλαρῶν, — πλεονασμός, διότι καὶ τὰ σπέρματα καὶ τὰ χαλαρῶν ἔχουσιν ἐνταῦθα τὴν αὐτὴν ἔννοιαν.
- Σκότος στοιβακτὸν, — τὰ νύφη στοιβάσσονται, οὐχὶ δὲ τὸ σκότος. Στοιβακτὸν σκότος εἶπεν, ἂν δὲν ἐληγομνησάμεν, πρῶτος ὁ τραγικοποιὸς I. Ζαμπέλιος· κατὰ τοῦτο ὁμῶς δὲν εἶναι ἄξιος μιμήσεως.
- Τὸ αἶμα αὐτ' αἰ πέτραι θὰ βοήσῃσι, — τὸ ἡῶμα βοῆεῖ.
- Δουλείαν παχυλὴν, — ἄρα ὑπάρχει καὶ λιγνὴ δουλεία. κλ.

Λέων Καλλέργης.

- Ἐλαττωματίας, — ἀνόπαρτος.
- Ἀρβενωπῆ, — γρ. ἀρβενωπός.
- Ρακινδύτος, — γρ. ρακινδύτης.
- Δωρίζεις, — (δὲς) ἀντὶ δωρίζεσαι. Δωρίζω σημαίνει τὸ μιμοῦμαι τοὺς δωρίζεις.
- Ἐγγύθειν ἀπολαμβάνω, — ἡ ἐγγύθει δὲν ἀπολαμβάνεται.
- Ὅπως ὡς ἐμὰ — γρ. ὡς ἐγώ.
- Μειδίασόν μου, — γρ. μειδίασόν μοι.
- Ἀγγλὴν ἀλαζῶν. — Ἀλαζῶν ἐπὶ ἀσφύχων λέγεται; ἀλλὰ καὶ ἀνάριστος τὸ ἐπίθετον.
- Τὴν ἀρπαγὴν ἐσπεύρατε, — Δὲν σπεύρεται ἡ ἀρπαγὴ.
- Ἀμαζῶν παρατάσσουσα, — γρ. παρατάσσουσα.
- Ὀκεανὸς ὑπομονῆς, — Εἰς τοῦλάχιστον δὲν ἦτο ἀρκατός; Παραλογεῖ, — ἀνόπαρτος καὶ ἀκατάλληλος.
- Ἐρυθροῦν, — γρ. ἐρυθρόν.
- Τὰ σέβη, — τὸ σέβας ἔχει τρεῖς πτώσεις εἰς τὸν ἑν. μόνον ἀριθμὸν· ὀνομαστικῆν, αἰτιατικῆν καὶ κλητικῆν.
- Ἡ ἀρβασῶν, — γρ. ὁ ἀρβασῶν.
- Μολυνθεῖσα, — γρ. μολυνθείσα.
- Ὅρος σιδηροῦν. — Ἐὰν τὸ ὄρος ἦτο ἐκ μετάλλου καλὸν τὸ ἐπίθετον.
- Τοῦ βίου μου θὰ ἦτο τὸ καλλίστευμα. — Τὸ καλλίστευμα σημαίνει βραβεῖον κάλλους.
- Καὶ νὰ εἴπῃς ἔχεις συνεπῶς. — Τί πρᾶγμα εἶναι τοῦτο τὸ συνεπῶς;
- Ἄλλως τε εἰς Ἐνετός. — Τὸ ἄλλως τε ἐνταῦθα δὲν σημαίνει ἐξαιρέσειν, ὡς ἔννοεῖ ὁ ποιητὴς, ἀλλὰ προσθήκην.
- Ὁ Φαρμακίγγος δὲν συνεπλάκη μὲ πολλὰς ζημίας του. — Πῶς συμπλέκεται τις μὲ ζημίας;
- Καὶ ἐν τούτοις μένουσιν. — Τί πρᾶγμα εἶναι τοῦτο τὸ ἐν τούτοις, καὶ τί σημαίνει;
- Ὅποιον φέρεις ὄνομα ἀναλόγιον. — Δὲν ὑπάρχει βῆμα ἀναλόγιον.
- Τὸν καλὸν διδάσκαλον! νὰ μὲ διδάξῃ ἔρχεται τὸ δικαίον. — Γρ. ὁ καλὸς διδάσκαλος!
- Κοκνεῖσι ἔπους. — Ὁ κόκνος ἔδει ἀλλὰ δὲν ὀμιλεῖ.
- Τὰς αἰθούσας πλήττων ἔβλεπον, καὶ, τὸν ἐπληττ' ὁ ἀήρ τῶν αἰθουσῶν. — Πλήττω σημαίνει κτυπῶ. Τοῦτο ἔννοεῖ ὁ δραματικός;
- Ἱστορία ὀρθότητα· οὗτος ὀπλίζων τοῦ θρασέως· νὰ χαίρηται· παραγγέλει· θήρα (θύρα)· τυρβάνων· αἰφνηδῶς· ἱερακίς· μοῖ (μοῖ) ὀπότεν· ἀλύσοις· περιδαίρειον· κρήπη· κλύων· κηλίδας· ὑψυθίρσις· εὐρον· μονίθριον· ὀπαδούς· τῆς πείρας· δεξιό· θῶμεν· παντομημική· χρισῆς· ἀποθούσα· ἐτυμοθάναντον· προσφυλοῦς· νεκρώσεμος· ἐτι· θὰ ἐωρτάσῃ· ὄμμα· βεβαρμένη· θὰ ἀφῆσῃ· ἐμὲ· κύνειον· συγκαίνησῃ· ἀπωλείσῃ· εὐραθῆς· κτυπῶσι· εἶθε· γλώσσαι· ἤρω· μεσιμδρία· δὶλμμια· ὀρκίσθημεν· ὀνετροπῶλον· ἐφαρμῶσω· εἰδῶν· πίστην· ἴσως· ἐτοιμασία· ἔμ· θάλει (ἐνετός)· μπηκυστός· ἂν φέρει· βραδύνης (ἐνεστ.) αἰμῶ· ἔβρον· γρᾶμμα· μουζάγεις. κλ.

ΛΟΡΙΟΣ ΕΡΛΙΣΤΑΟΥΝ

(Τίτλος. Ἰδε φυλ. 440.)

Ἠδῆγησα τὴν Ἰωάνναν εἰς τὴν οἰκίαν.

Καὶ τοῦτο λέγων νομίζω ὅτι εἶπα τὰ πάντα καὶ ὅτι εἶναι ἀρκετὴ ἐξήγησις τῆς ἐξωτερικοῦ καὶ ἐσωτερικοῦ ἡμῶν βίου ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Γνωρίζων τὴν ἐξαδέλφην μου ὅπως τὴν ἐγνώριζα, ἤξευρα καλῶς ὅτι καὶ μεταξὺ τῶν γυναικῶν ὁ χαρακτήρ τῆς εἶχε τι ἰδιαίτερον. Ἡ ἀσήμαντος καθημερινὴ μερίς τῆς ἐργασίας ἢ τῶν διασκεδάσεων τοῦ φύλου τῆς, δὲν ἠδύνατο νὰ κορέσῃ τὴν πείναν τῆς ψυχῆς τῆς, ἥτις ἦτο δραστηρία καὶ ἐνεργητικὴ ὡς ἀνδρὸς, ἂν καὶ ὑπέκειτο εἰς τὰς ἰδιαίτερας ἀδυναμίας καὶ ἀνάγκας τὰς ὁποίας ὀνομάζομεν ἡμεῖς οἱ ἄνδρες ἐφύσιν γυναικεῖαν. Ἡδύνατο νὰ ὑπερικήσῃ πάντα ταῦτα ἐν καιρῷ καὶ νὰ ἐπιζήσῃ ὅπως κατοικήσῃ ἐν τῷ εἰρηνικῷ παραδείσῳ (τῷ φωτιζομένῳ ἀπὸ τὴν ἀντανάκλασιν τοῦ μέλλοντος κόσμου), ὅστις δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ εἰς τὴν γῆν· ἀλλὰ εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν μόνον ἐν πρᾶγμα ἠδύνατο νὰ ἀναγνωρίζῃ ἢ καρδίᾳ τῆς, καὶ εἰς τοῦτο μόνον νὰ εὐχαριστήσῃ εἰς τὸν οἰκιακὸν βίον.

Ἠγάπων τὴν Ἰωάνναν Δούγλας ἦτο ἡ μόνη γυνὴ τὴν ὁποίαν ἠγάπησα ποτέ. Ἀνέτειλε καὶ ἴστατο ὑπεράνω τῆς ζωῆς μου ὡς ἀληθῆς ἀστήρ· σύννεφα ἐσχηματίσθησαν μεταξὺ αὐτῆς καὶ ἐμοῦ· ἐπλανήθη ἐν ἐτῷ σκότει τῷ ἐξωτέρῳ ὅπως ψάλλεται ἐν τῷ «Lobgesang» (πόσον ἐνθυμοῦμαι τὸν ἦχον αὐτὸν μέχρι τῆς σήμερον!) πλὴν ὁ ἀστήρ μου οὐδέποτε ὠχρίασεν, οὐδέποτε ἔδυσεν!

Εἰς ἡμᾶς τοὺς ἄνδρας, ὅπως ἡ Ἰωάννα εἶπεν ὅτι συμβαίνει εἰς τὸ φύλλον τῆς, ἡ δοκιμασία τῆς ἀληθοῦς ἀφοσιώσεως (ἀκούσατέ το ὑμεῖς φιλάρεσκοι, ὑμεῖς ἐγωῖστρικαὶ γυναῖκες αἰτινες νομίζετε ὅτι ὑποδουλοῦντε καλλίτερον τοὺς ἐραστὰς σας καθιστώσασιν αὐτοῦς παράφρονας), ἡ δοκιμασία, λέγω, εἶναι τὸ νὰ ἐκτιμῶμεν ὀλιγώτερον τὴν γυναῖκα διὰ τὴν ἀγάπην τῆς ἢ διὰ τὸν ἑαυτὸν τῆς, δι' ὅ,τι εἶναι καὶ δι' ὅ,τι πράττει.

Ἠγάπων τὴν Ἰωάνναν κατ' ἀρχὰς μὲν κατὰ τρόπον ἀφηρημένον ἀπονέμων εἰς αὐτὴν λατρείαν, ἔπειτα ἂν καὶ ἀνεγνώριζον ὅλας τῆς τὰς ἀδυναμίας καὶ ἔβλεπον ὅλας τῆς τὰς ἐλλείψεις, ὁμῶς ἐσεθόμην αὐτὴν ὡς πρέπει νὰ σέβωνται ἀλλήλους οἱ ἀγαπώμενοι, ἂν θέλωσι νὰ μὴ ἀποθάνῃ ὁ ἔρωσ αὐτῶν ὑπὸ φυσικοῦ ἢ βιαίου θανάτου. Ἴδου πῶς τὴν στιγμὴν τῆς θλίψεως τῆς ἐπανέφερα αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν. Ἠγνόει ἐντελῶς τοῦτο· τὸ ἡγνόει ὡς παιδίον· περιέμενε τὰ πάντα ἀπὸ ἐμὲ μὲ σιωπηλὴν καὶ παι-

δικὴν ἀφέλειαν. Ἀλλ' ἐγὼ ἤμην ἀνὴρ, καὶ ἰσχυρὸς, ὡς ἀνὴρ εἰς τοῦ ὁποίου τὰς χεῖρας ὁ Θεὸς φαίνεται ὅτι ἀνέθεσε τὴν ἰδίαν του τύχην, ἴσως δὲ καὶ ἄλλην τινά.

Οἱ νέοι, οἱ οἰηματίαι καὶ οἱ μαροῖ, δύνανται νὰ διστάσωσιν· ἐγὼ οὐδέποτε ὁμῶς ἐδίστασα· οἱ δειλοὶ καὶ ἐμπαθεῖς δύνανται νὰ ὀπισθοδρομήσωσι φοβούμενοι τὴν τύχην τῶν ἢ τὸν ἑαυτῶν τῶν. . . ἀλλ' ἐγὼ οὐδέποτε οὐδὲν ἐπροβόηθην. Αἰ μεταβολαὶ τῆς τύχης, ἡ παρέλευσις τοῦ χρόνου, ἡ θλίψις, ἡ ἀμφιβολία, ἡ ἀργοπορία. . . πάντα ταῦτα εἶναι μὴδὲν καὶ ὀλιγώτερον ἀπὸ μὴδὲν, πρὸς ἄνδρα ἀγαπῶντα εἰλικρινῶς γυναῖκα τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ἀξίαν νὰ ἀποκτήσῃ. Ἄν δὲν δυνηθῇ νὰ καταβάλῃ πάντα τὰ ἐμπόδια, θὰ εἴπῃ ἢ ὅτι αὐτὴ δὲν εἶναι ἀξία ἐκείνου, ἢ ὅτι ἐκεῖνος εἶναι ἀνάξιος αὐτῆς.

Ταῦτα ἀρκοῦσι περὶ ἐμοῦ τὸν ὁποῖον θὰ ἐγκαταλείψω ἐδῶ, διότι εἶναι ἀντικείμενον ἀφορῶν εἰς ἐμὲ μόνον.

Ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀγγλίας, ὅχι ὁμῶς εὐθύς· ἀλλ' οὐδέποτε πλέον ἤλθεν εἰς Pleasant-Row.

Ἡ Αἰκίδη Αἰμιλία μᾶς ἐπεσκέφθη πολλάκις, καὶ ἡ μήτηρ μου μὲ εἶπεν ὅτι ἐφαίνετο ὠχρὰ, περιλυπὸς, πλὴν ὑπὲρ ποτε φιλόφρων πρὸς τὴν Ἰωάνναν. Μετ' ὀλίγον δὲ ἐγένετο καὶ ἐκείνη ἀφαντος ἐκ τοῦ Λονδίνου καὶ δὲν ἤκουσα πλέον τίποτε περὶ αὐτῆς. Ἄν ἡ Ἰωάννα ἔμαθῆ τι τὸ ἀγνοῶ, εἰώπηα τοσοῦτον ὥστε θὰ ἦτο σκληρὸν νὰ τὴν ἐρωτήσω.

Εἰς τὸ μέσον τοῦ θέρους ἐγκαταλείψαμεν τὸ Pleasant-Row εἰς τὸ σύριγμα τῶν μηχανῶν καὶ εἰς τὸν μαῦρον καπνόν. Οἱ δύο γυμνοὶ τοῖχοι τῆς οἰκίας μας οὐδέποτε θὰ διηγηθῶσιν εἰς ἄλλον ἱστορικὴν τινα, διότι εἶναι ἀστεγος καὶ ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς ἀνέμους.

Ἐῦρον μικρὰν κατοικίαν, μιλία τινα ἐξω τοῦ Λονδίνου, καὶ ἐκεῖ ἀποκατέστησα τὴν μητέρα μου, τὴν Ἰωάνναν καὶ τὸν Ἀλγερονδ, ὅστις ἦτο ἠναγκασμένος νὰ ἐργάζεται πολὺ καὶ ἐφοβούμενη διὰ τὴν ὑγείαν του. Ταλαίπωρον παιδίον! πλὴν ὅλοι πρέπει νὰ ὑποφέρωμεν τι εἰς τὸν κόσμον τοῦτον.

— ὦ! πόσον εὐχάριστα εἶναι ἐδῶ! ἀνέκραξε στεναχάσα ἡ Ἰωάννα ὅτε εἶδε τὴν κατοικίαν, τοὺς ἀγρούς καὶ τὰ ἄνθη. Μόνον αἰ μαθήτριά μου. . .

- Πρέπει νὰ τὰς ἐγκαταλείψῃς, ὑπέλαθα.
- Πρέπει;
- Σὲ τὸ παρακαλῶ. . . τουλάχιστον πρὸς τὸ παρὸν, ἐνόσω μὲ κάμνεις τὴν τιμὴν νὰ φροντίζῃς τὴν μητέρα μου καὶ τὸ ζωηρὸν τοῦτο παιδίον. Θὰ σὲ δίδουν ἀρκετὴν φροντίδα.
- ὦ Μάρκε! εἶπε μειδιάσασα καὶ συνήνεσε.
- Καθ' ἐκάστην Κυριακὴν εὕρισκον τὰς παρειὰς τῆς

ὀλιγώτερον ὠχρὰς καὶ τὸ βῆμά της ἐλαφρότερον. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν λύπη τὴν ὁποῖαν νὰ μὴ ὑποφέρει τις εὐκολώτερον εἰς τὴν ἐξοχὴν, μεταξὺ τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν ἀνθέων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἠσθάνθη ἐσωτερικόν τινα πυρετὸν, ἐπιθυμίας ἀπελπιστικῆς τὰς ὁποίας ἐπλήρωσα ἀκριβῶς. ἠσθένησα καὶ ἔλειψα ὀλόκληρον μῆνα ἀπὸ τῶν γραφείων μου τοῦ *Mincing Lane*.

Εἶχον ἰδεῖ τὰς περιποιήσεις τῆς Ἰωάννας πρὸς τοὺς ἄλλους, τὴν ἀγρυπνον τρυφερότητά της, τὴν δύναμίν της νὰ ἀφοσιώνεται ἐντελῶς εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην αὐτῆς, ἀλλ' οὐδέποτε ἕως τότε εἶχον λάβει πείραν τούτου ὁ ἴδιος. Ἡ παραμικροτέρα περιστάσις ἐκάστης ἡμέρας καὶ ὥρας τοῦ μηνὸς ἐκείνου μένει ἀκόμη ζωηροτάτη ἐν τῇ μνήμῃ μου. Ἴσως εὐχαριστήσω ἀκόμη μίαν ἡμέραν τὸν Θεὸν διὰ τοῦτο! Καὶ τότε εὐλόγουν αὐτὸν ἐνίοτε... ὅχι ὅμως πάντοτε.

Ὅτε ἀνέλαβον τὴν ὑγίαν μου ἦτο χειμῶν, καὶ μετὰ ταῦτα, καθὼς ὅτε ἀπεχαιρετίσαμεν πλέον τὴν πρώτην νεότητά ὁ καιρὸς φαίνεται τρέχων ταχέως, οὕτω ἐπῆλθε καὶ ἡ ἀνοιξίς. Πρὸ ἐνὸς ἔτους σχεδὸν ὁ σιδηροδρόμος διήρχετο διὰ τῆς ἀρχαίας μας οἰκίας τοῦ *Pleasant-Row*. Οὐδὲ συλλαβὴν ἤκουσα περὶ τοῦ Λόρδου Ἐρλιστάου, ἕως εἶχαν ἀποθάνει, ἢ, τὸ πιθανότερον, ἕως καὶ εἶχε νυμφευθῆ. Ἴσως εἶχεν ὑποδουλωθῆ ἀπὸ τοὺς πρώτους ὠραίους ὀφθαλμοὺς τοὺς ὁποίους ἀπῆντησεν. Ὅσον δὲ διὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ἀγαπητῆς μου Ἰωάννας, οὗτοι ἦσαν πλέον πρὸς αὐτὸν κόνις καὶ τέφρα.

Οὕτω ἐφρόνουν πλὴν ἠπατώμην. Ἡμέραν τινὰ εὗρον ἐπὶ τῆς τραπέζης μου φάκελλον ἐπιγραφόμενον πρὸς τὴν «*Μίς Δούγλας*».

Πλὴν πῶς ἐτόλμα καὶ νὰ γράψῃ τὸ ὄνομά της! Ἐφερα τὴν ἐπιστολὴν ἐπάνω μου ὅλον τὸ Σάββατον καὶ μέρος τῆς Κυριακῆς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου διὰ μέσου τῶν εἰρηνικῶν ἀγρῶν. Ἡ ψυχὴ τῆς Ἰωάννας ἐφαίνετο ἐπίσης ὡς αὐτοὶ γαληνία· ἕως ἦτον ὀλίγον τι πλέον σιωπηλὴ τοῦ συνήθους, ὅμως εἶχεν ἀνέκφραστον τινα γαλήνην ἐπ' αὐτῆς καὶ περὶ αὐτῆν. Διὸ δὲν ἠδυνάμην νὰ τῇ δώσω τὴν ἐπιστολὴν.

Μετὰ τὸ τέτον ἀφ' οὗ ὁ Ἄλγερνὸν ἐξῆλθε καὶ ἡ μήτηρ μου ἀπεκοιμήθη ἡ Ἰωάννα μοι εἶπε·

— Μάρκε, ἔχω τι νὰ σὲ εἰπῶ. Μὲ ἔστειλες τὴν τελευταίαν Παρασκευὴν τοῦτο τὸ φύλλον τοῦ «*Galignani*», ἠξέυρεις τί περιέχει.

— Ὅχι.

— Ἰδέ.

Καὶ λαθὼν αὐτὸ ἀνέγνων τὰ ἐξῆς· «*Ο Βαρόνος Φρεδερίκος Ἐρλιστάου ἐνυμφεύθη εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Πρεσβείαν τῶν Παρισίων τὴν Λαίδυ Γάζ*».

Ἐδίπλωσα τὴν ἐφημερίδα ἀργῶς καὶ ἀπέδωκα αὐτὴν. Ἐτρέμε δὲ ὅχι τῆς Ἰωάννας ἀλλ' ἡ ἰδική μου χεῖρ.

— Βλέπεις, εἶπεν, ὅτι τὰ πάντα ἐγίναν ὅπως ἔπρεπε νὰ γίνουν· ἠξέυρα ὅτι τὰ πάντα θὰ τελειώσουσαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ χαίρω. Μόνον ἔπρεπε νὰ μὲ εἰδοποιήσουσαν αὐτοί...

Ἐγὼ δὲ ὑπολαθὼν τῇ ἐνεχείρισα τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Λόρδου Ἐρλιστάου.

Εἶδον ὅτι ἐμπεριεῖχε καὶ δευτέραν· ἡ Ἰωάννα ἀνέγνωσε καὶ τὰς δύο χωρὶς νὰ κινηθῇ δρόλου καὶ οὐδὲ κἄν νὰ στραφῇ, καὶ μετὰ τοῦτο λαθούσα μικρὸν δέμα συνημμένον εἰς τὰς ἐπιστολάς ἠνοιξεν αὐτὸ καὶ πῦρε δακτυλίδιον ἀπὸ μαλλία τὰ μὲν μαῦρα τὰ δὲ ζανθὰ, ἔχοντα πέριξ χρυσὸν κλοιὸν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἦσαν κεχαραγμένα τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα· «*Φρεδερίκος*» «*Αἰμιλία*»· Ἐβλαβεν αὐτὸ εἰς τὸν δάκτυλόν της, τῷ παρετήρησε καλῶς, τὸ εἶδε τὸ ἐξαναιδεῖν ἕως οὗ οἱ ὀφθαλμοὶ της ἐγέμισαν δάκρυα.

Πόσον εἶναι καλοὶ! ὁ Θεὸς νὰ τοὺς εὐλογῆσῃ καὶ τοὺς δύο.

Εἶπε καὶ ἐσιώπησεν.

Ἐν ἔτος ὀλόκληρον παρήλθεν ἕκτοτε χωρὶς μεταβολὴν καὶ χωρὶς ἐλπίδα μεταβολῆς διὰ τὴν μητέρα, τὴν Ἰωάνναν καὶ ἐμὲ τοῦλάχιστον. Οἱ ἀδελφοὶ μου εἶχον φθάσει ὅλοι εἰς ἡλικίαν ἀνδρός· ὁ Κάρολος συνέλαθε μάλιστα καὶ σκοποῦς ὑπανδρείας, ἀλλὰ πρὶν τούτου ἀνέθρεψεν ἐπιμελῶς τὸν Ρώσελ καὶ ἀποκατέστησεν αὐτὸν εἰς διδάσκαλον. Ὁ δὲ Ἄλγερνὸν εἶχε θέσιν εἰς Λιβερπούλ, ὅπου ἡ μνήμη τοῦ ἐντίμου ὀνόματος Βράουνη ἐσώζετο ἀκόμη.

— Μὲ λέγουν, Ἰωάννα, ὅτι ἂν ἤθελα νὰ ἐμπορευθῶ διὰ λογαριασμὸν μου ἠδυνάμην νὰ πλουτήσω.

— Ἀληθινά; Μὲ ἀπεκρίθη μὲ τὸ εἰλικρινὲς ἐκεῖνο μειδίαμα τὸ ὁποῖον ἐδείκνυεν ἀμέσως τὴν ἐντελῆ ἀγνοίαν της ὅτι ἐγὼ μόνον δι' ἐκείνην ἐπεθύμουν νὰ πλουτήσω. Χωρὶς δὲ νὰ ἀναφέρω πλέον τί περὶ τούτου ἐπανῆλθον εἰς *Mincing Lane*.

Πάντοτε ὅμως εἴτε ἔβρεχεν εἴτε μὴ, εἴτε ἐχίονιζεν εἴτε ἐθαλλον οἱ κῆποι, ἐπεσκεπτόμην τακτικώτατα τὰς Κυριακὰς τὴν «*οἰκογένειάν μου*», ὅπως ὠνόμαζα τὴν μητέρα μου καὶ τὴν Ἰωάνναν.

Ἦτο ἡσυχὸς οἰκογένεια, ἦτο προσφιλὴς καὶ εἰρηνικὸς οἶκος ὅσον ὁ δίκαιος νόμος τῆς φύσεως ἐπιτρέπει εἰς δύο μεμονωμένας, γυναικῆς, οὐσας ἐντελῶς διαφορετικὰς κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὸν χαρακτῆρα, ξένας ὡς πρὸς τοὺς δεσμοὺς τοῦ αἵματος, νὰ σχηματίσωσιν οἰκιακὸν βίον, ἢ μᾶλλον οἶκον. Ἐνίοτε ἠρώτων ἐμαυτὸν ἂν ἡ Ἰωάννα ἠσθάνετο τὴν διαφορὰν ταύτην, ἂν ἤρκετο εἰς τὴν τότε ζωὴν της ἢ ἂν, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι οἱ λογισμοὶ της μὲ ἠκολούθουν ἐνίοτε τὴν δευτέραν τὸ πρῶν ἀπὸ τὴν ὑπὸ τῶν ἀνθέων καὶ ἀκτίνων τοῦ ἡλίου καλυπτομένην θύραν τῆς οἰκίας τῶν μέχρι τῶν σκιῶν τοῦ *Mincing*

Λαίπε, ἠρώτων, λέγω, ἐμαυτὸν ἂν ἐνόμιζεν ὅτι ἠρκομένη εἰς τὸν βίον αὐτόν.

Δὲν ἦμην δειλός· δὲν παρεπονόμην διὰ τὴν τύχη μου, δὲν ἐπάλαμα νὰ καταβάλω τὰ πέτρινα ὄριά της. Ἄν ὁ Θεὸς εἶχε θέσει αὐτὰ... ἔπρεπε νὰ μείνωσιν! ἂν ὅμως ὅχι, εἶχον ἀκόμη τὸν βραχίονα ἀρκετὰ ἰσχυρόν.

Ἄπαξ μόνον, τὸ ὁμολογῶ, κατεβλήθην ὑπὸ τῆς τύχης ἢ ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἢ πιθανῶς καὶ ὑπὸ τῶν δύο. Κατέβην ἀπὸ *Cheapside* δρομίου, σπεύδων νὰ κλείσω τὸ γραφεῖον, τοῦ ὁποίου οἱ ἀρχηγοὶ εἶχον ἐγκαταλείψει πλέον ὅλας τὰς ὑποθέσεις εἰς τὰς χεῖράς μου. Ἐπεθύμουν νὰ ὤρμηθῶ ἀπὸ τὰς τελευταίας φθινοπωρινὰς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅπως ὑπάγω ν' ἀναπνεύσω εἰς τὸν ποταμὸν, καὶ τοῦτο ὀλιγώτερον χάριν εὐχαριστήσεως ἢ χάριν τῆς υγείας μου· διότι εἰς ἄνθρωπον τοῦ ὁποίου τὸ μόνον κερφάλιον εἶναι ἡ υγεία του, εἶναι χρέος νὰ οἰκονομῇ αὐτὴν, καὶ ἡ ἰδική μου εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐκπίπτῃ πρό τινος.

Συνήτησα πρόσκομμα ἀμαξῶν, ἀναγκασθεὶς δὲ νὰ σταματήσω ἔχασα τὴν ὑπομονὴν μου, διότι πρό τινος ὠργιζόμεν καὶ δι' ἐλάχιστα πράγματα. Ποῖον δικαίωμα, εἶπον κατ' ἐμαυτὸν, ἔχουν τὰ δύο αὐτὰ ἄλογα τὰ ὁποῖα ἐμποδίζουν τοὺς διαβάτας; ποῖον δικαίωμα ἔχουν αὐτὰ καὶ οἱ κύριοι τῶν νὰ περιστρέφονται νωθρῶς καὶ ἐλευθέρως εἰς τοὺς ἡσύχους δρόμους τοῦ βίου, ποῖον δικαίωμα ἔχουν νὰ ἐρχωνται καὶ ν' ἀρπάζωσι τὸ μόνον τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς ἡμᾶς τοὺς ἐργατικὸς ἀνθρώπους, τὸν καιρὸν μας;

Ρίψας βλέμμα ἐντὸς τῆς ἀμαξῆς εἶδον δύο μόνον πρόσωπα μίαν κυρίαν καὶ ἓνα κύριον... ἦσαν νέοι, ὠραῖοι, ἐφάνοντο εὐτυχεῖς. Ἀφ' οὗ δὲ διήλθον ἀνεγνώρισα αὐτούς· ἦσαν ὁ Λόρδος καὶ ἡ Λαίδυ Ἐρλιστάου. Δὲν μὲ παρετήρησαν καὶ ἔχρησεν διὰ τοῦτο. Φοβούμαι ὅτι ὁ διάβολος μὲ κατεῖχε πολλὴν ὥραν ἀφ' οὗ τοὺς εἶδα.

Λοιπὸν ἦσαν πάλιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν; θὰ ἤρχοντο ἄρα γε νὰ μᾶς εὕρωσι; θὰ τὸ ἐπεθύμει ἡ Ἰωάννα; θὰ ἐτόλμα νὰ τὸ ἐπιθυμήσῃ; Οὐδὲν τούτων ἐγνώριζα. Ἐβασάνιζα ἐμαυτὸν μὲ εἰκασίας, προσπαθὼν νὰ καταμετρήσω τὴν γυναικείαν φύσιν μὲ τὴν τοῦ ἀνδρός, καὶ φθάνων ἐπὶ τέλους εἰς τὸ συμπέρασμα τὸ ὁποῖον συνήθως εἶναι τὸ μόνον ἀσφαλὲς καὶ φρόνιμον, ὅτι οὐδὲν ἐντελῶς γνωρίζομεν περὶ τοῦ φύλου ἐκείνου. Ἡ μόνη μου παρηγορία ἦσαν οἱ λόγοι της ὅτι, εὖ Θεὸς οὐδέποτε δίδει εἰς ἀνθρώπινον πλάσμα τὴν δύναμιν νὰ καταστήσῃ ἕτερον αἰωνίως δυστυχές·

Ὀλίγη ἀπλοστοαταὶ λέξεις αὐτῆς, τὰς ὁποίας μὲ εἶπε φυσικῶς τὴν μετὰ ταῦτα Κυριακὴν ἐνφ' ἐβασίναμεν τοὺς ἀγρούς, καθησύχασαν ὅλας μου τὰς ἀμφιβολίας! Εἶχα διάθεσιν νὰ μειδιάσω.

— Μάρκε, μὲ εἶπεν, ἔλαβα χθὲς πρόσκλησιν τὴν ὁποῖαν ἐπεθύμουν νὰ δεχθῶ. Δύνασαι νὰ λάβῃς ἄδειαν διὰ μίαν ἡμέραν καὶ νὰ μὲ συνοδεύσῃς ὅταν θὰ ὑπάγω νὰ ἰδῶ τὸν Λόρδον καὶ τὴν Λαίδυ Ἐρλιστάου;

— Βεβζίως, ἀπεκρίθην.

Καὶ ὑπῆγα πρῶτον τινὰ ἐνωρὶς ὅπως συνοδεύσω αὐτὴν. Ἐκάθητο ἐτοιμὴ μὲ τὸ ἐπανωφόριον καὶ τὸν πλόν της καὶ ἀνεγίνωσκεν' ἀλλ' ἄμα ὡς εἰσῆλθον ἀνύψωσε τοὺς ὀφθαλμούς, μὲ τὸ λαμπρὸν καὶ ἀκούσιον βλέμμα τὸ ὁποῖον ἀξίζει ἀμέτρητον χρυσὸν ὅτε τὸ καταλαμβάνει τις αἰφνιδίως.

Οἱ δρόμοι τοὺς ὁποίους διέβημεν ὅπως ὑπάγωμεν εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου ἦσαν πλήρεις ἡλίου καὶ δρόσου.

Τὸ Χόλιβερν, τὸ κυριώτερον κτῆμα τῆς κληρονομίας μου Λαίδυ Αἰμιλίας, ἔκειτο περίπου τριάκοντα μίλια εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ σιδηροδρόμου μας. Ἐβαδίζομεν εὐθύμως χαίροντες διὰ τὴν εὐχάριστον ἡμέραν, καὶ ἡ Ἰωάννα ἔλεγεν ὅτι ἐπίστευεν ὅτι μόνον ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι σπανίως λαμβάνουσιν ἀδείας ἐδύνκοντο νὰ αἰσθανθῶσι τοσαύτην ἡδονήν.

— Λοιπὸν, εἶπον, ἡ ἐργατικὴ ζωὴ εἶναι ἡ καλλιτέρα; Τὸ φρονεῖς, Ἰωάννα;

— Ναι, νομίζω ὅτι εἶναι ἡ ὑψηλότερα καὶ εὐγενεστέρα πάντων.

— Καλλιτέρα, παραδείγματος χάριν, καὶ ἀπὸ τὴν τοῦ Λόρδου Ἐρλιστάου;

ἠσθάνθη ὅτι μὲ ἐπέπληττε σχεδὸν, ὅτε μὲ ἀπεκρίθη σοβαρῶς καὶ μετὰ γλυκύτητος.

— Ὁ βίος τοῦ Λόρδου Ἐρλιστάου εἶναι ἤδη εὐγενὴς βίος, καὶ θὰ γίνῃ ἐτι εὐγενέστερος καθόσον θὰ προχωρῇ ἡ ἡλικία του. Ἦμην πάντοτε βεβζία περὶ τούτου ἦτο πάντοτε ὡς καλὸν πλοῖον, γενναῖος καὶ ἀληθής, ἀλλὰ περιπλανώμενος ἐδῶ καὶ ἐκεῖ δι' ἐλλειψίν ἀγκύρας δυναμένης νὰ τὸν κρατήσῃ. Τώρα εὗρεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γυναικὸς του.

— Νομίζεις λοιπὸν ὅτι ὁ βίος ἀνδρός δὲν εἶναι ποτὲ ἐντελὴς ἄνευ συζύγου;

— Μερικῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι... καὶ αὐτὸς εἶναι ἐξ ἐκείνων. ἔχει ἀνάγκην νὰ ᾖ εὐτυχὴς διὰ νὰ ᾖ καλός. Μοι ἐφαίνετο ἄλλοτε ὅτι ἦμην τοιαύτη καὶ ἐγὼ· τώρα ὅμως γνωρίζω ὅτι εἶναι πλησιέστερον τῆς τελειότητος οἱ χαρακτῆρες ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων ἡ πρώτη προσπάθεια εἶναι ἡ ἀρετὴ, καὶ οἵτινες ζῶντες ἐν τῷ Θεῷ καὶ φοβούμενοι αὐτὸν, δύνανται νὰ τῷ ἐμπιστευθοῦν τὴν εὐτυχίαν των.

Ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην ἰδὼν αὐτὴν κρυφίως·

— Καὶ ἐγὼ πιστεύω τοῦτο.

Συνομιλοῦντες οὕτως ἐφθάσαμεν εἰς τὸν σταθμὸν, ὅτε ἡ Ἰωάννα μὲ ἔδωκε τὸ βαλάντιόν της μὲ τὴν πονηρὰν μικρὰν μανίαν τῆς ἀνεξαρτησίας τὴν ὁποῖαν διέτρησεν, ἂν καὶ ἦτο ἀνωφελής.

— Βεβαίως θά λάβης δευτέραν θέσιν, μὲ εἶπεν.
— Ὅχι. Οὐδέποτε πλέον σκοπεύω νὰ σὲ ἀφήσω νὰ ταξιδεύσης εἰς τὴν δευτέραν θέσιν.

Ἡ δὲ Ἰωάννα γελάσασα συνήνεσεν. Ὅτε δὲ εἰσηλθόμεν εἰς τὴν ἄμαξαν ἐξηπλώθη, καὶ ἔβλεπε σιωπῶσα τὰς κοιλάδας τὰς ὁποίας διηρχόμεθα δραμαῖοι· πλὴν δι' ἐμὲ κοιλάδες ἦσαν τὸ πρόσωπόν της.

Οὐδείς κόλαξ ἐδύνατο νὰ τῆ εἶπῃ πλέον ὅτι τὸ πρόσωπόν της ἦτο ἀκόμη νέον· ἡ στοργυλότης αὐτοῦ, ἡ δροσερότης εἶχον παρέλθει, τὸ σχῆμα τῶν γρυπῶν χαρακτηριστικῶν της ἦτο καθαρῶς ἂν ὄχι τραχέως ἐγκεκαραγμένον. Ἐβλεπεσ ἀκόμη ἐπ' αὐτοῦ τὴν εὐγένειαν, ἀλλ' ὄχι καὶ τὴν ὠραιότητα· δὲν ἔμενε πλέον ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἡ γλυκύτης ἐκεῖνη ἣτις ἀναφαίνεται ὅπως ἡ ὁμίχλη τοῦ φθινοπώρου ὅτε τὸ θέρος τοῦ βίου παρήλασε πλέον ἐντελῶς. Ἡ ἀταραξία, ἡ ἐντελής γαλήνη αὐτῆς ἐδείκνυον ὅτι ἐδέχετο ἀγογγύτως τὴν ἀναχώρησιν τῆς νεότητος αὐτῆς, ὅτι εἶχε πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν της ἐκεῖνο τὸ ὅποιον μόνον δίδει διαρκῆ ἀξίαν εἰς τὰς γῆνους εὐχαριστήσεις, τὴν ἀνάπαυσιν ἣτις εἶναι μακρὰν αὐτῶν, τὰς ἡδονὰς αἵτινες θά διαρκέσωσι διὰ παντός.

Ἐσταματήσαμεν εἰς μικρὸν σταθμὸν ὅπου περιέμενον εἰς κύριος καὶ ἐν ὄχημα.

— Μις Δούγλας! ἀνέκραξε.

— Λόρδε Ἐρλιστάουν!

Συνητηθήσαν. . . οὐχὶ ἐντελῶς ἄνευ συγκινήσεως, ἀλλὰ μόνον μὲ τόσῃν, μὲ ὅσην ἀρχαῖοι φίλοι φυσικῶς συναντῶνται μετὰ μακρὰν ἀπουσίαν. Ὅχι μὲ περισσοτέραν, οὐδὲ τρίχα περισσοτέραν!

— Καὶ ἡ Αἰμιλία εἶναι ἐδῶ, εἶπεν ὁ Λόρδος, καὶ εἶναι ἀνυπόμονος νὰ σὲ ἴδῃ.

Ἐδήγησε δὲ τὴν Ἰωάνναν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ σταθμοῦ, ὅπου ἡ Αἰμιλία ἐρρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς φίλης της χύνουσα δάκρυα. Ἐφαίνοτο ἡ πλέον συγκινημένη ἀπὸ ὅλους αὐτούς, ἡ εὐτυχὴς αὐτῆ, ἡ πλουσία, ἡ ἀγαπῶσα καὶ ἀγαπώμενη Αἰμιλία.

Ἡ ἡμέρα ἐκεῖνη παρήλαθεν ὡς ὄνειρον· περιεφέρθημεν ἐντὸς καὶ πέραν τοῦ Χόλιθρο τοῦ ὁποῖον ἦτο ὠραῖον ὡς μαγικὴ γῆ, καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ἄξιοι κύριοι ὅλου ἐκεῖνου τοῦ κτήματος, μοὶ ἐφαίνοντο οἰκεῖοι καὶ ὁμῶς ξένοι, γνωστοὶ καὶ ὁμῶς ἄγνωστοι, ὅπως οἱ ἄνθρωποι τοὺς ὁποῖους βλέπει τις εἰς τὰ ὄνειρά του.

— Δὲν προσεκαλέσαμεν οὐδένα ἄλλον νὰ σὰς συναντήσῃ, εἶπεν ὁ Λόρδος Ἐρλιστάουν, διότι ἐπιθυμοῦμεν νὰ σὰς ἔχωμεν ὅλους ἰδικούς μας εἰς αὐτὴν τὴν πρώτην ἐπίσκεψιν· ἐκτὸς δὲ τούτου, ἡμεῖς δὲν σκοπεύομεν νὰ ἀφήσωμεν ἀκόμη νὰ εἰσχωρήσῃ ἐδῶ τὸ πλῆθος, μὰς φαίνεται ὅτι ποτὲ δὲν θά βρυνθῶμεν τὴν μοναξίαν.

Τὸ φυσικὸν καὶ ἀκούσιον ἐκεῖνο ἡμεῖς, ἡ εὐχαρίστησις τὴν ὁποίαν προφανῶς ἠσθάνετο εἰς τὴν μο-

ναξίαν, τοῦλάχιστον εἰς τὴν δυνατόν μοναξίαν εἰσκήσας ὁμοιοζούσης παλάτιον καὶ κτήματος περιλαμβάνοντος σχεδὸν ὅλην τὴν ἐπαρχίαν, ἐδείκνυον ὅτι ἡ Ἰωάννα εἶχε δίκαιον. Ἡ τελευταία ἀγάπη ὑπῆρξεν ἡ ἀληθής, εἶχε βίβει τὴν ἀγκυραν καὶ εὗρεν ἀνάπαυσιν.

— Ναί, φαίνεται καλὰ καὶ εὐτυχῆς. Ἦκουσα αὐτὸν νὰ λέγῃ ἐνῶ ἔβλεπε μὲ βλέμμα τρυφερώτερον καὶ ἐραστοῦ τὴν νέαν του σύζυγον, ἣτις ἔτρεχεν ἐντὸς τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἀνθῶνός της ὡς ἄνθος ἐν τῇ μεταξὺ ἄλλων ἀνθέων. Μοὶ φαίνεται, Ἰωάννα, ἐξηκολούθησεν, ὅτι σὲ ὁμοιάζει καθ' ἡμέραν περισσότερον.

Τὴν φορὰν μόνον ταύτην ὠνόμασεν αὐτὴν Ἰωάνναν, καὶ ἡ φωνὴ του ἐπανέλαβέ τι, τὴν στιγμὴν ἐκεῖνην, τοῦ ἀρχαίου ἤχου. Τὴν φορὰν δὲ μόνον ταύτην ἡ φυσιογνωμία τῆς Ἰωάννας ἠλλοιώθη. . . ἀλλ' ἡ ἀλλοίωσις δὲν διήρκεσε πλέον τῆς στιγμῆς. Μετὰ μικρὸν οὐδεὶς βεβαίως ἄγγελος τοῦ οὐρανοῦ ἐμεῖδισε μειδίξιμα εὐτυχέστερον ἐκεῖνου τὸ ὅποιον ἔφερεν ἐπὶ τῶν χειλέων της ἡ Ἰωάννα Δούγλας.

Καὶ οἱ δύο μὰς συνώδευσαν μέχρι τοῦ σταθμοῦ ὅτε ἀνεχωρήσαμεν· ἐφαίνοντο ἀγαπῶντες νὰ περιπατῶσι καὶ οἱ δύο ὁμοῦ πολύ. Ἐνθυμοῦμαι πῶς εἶδαμεν τελευταῖον αὐτούς· ἴσταντο ἐπὶ τοῦ ἀναχώματος ὁ εἰς στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ βραχίονος τοῦ ἄλλου, ὁ Λόρδος Ἐρλιστάουν μὰς ἀπεχαιρέτιζε διὰ τοῦ πύλου, μὲ τὸ ἰδιάζον εἰς αὐτὸν εὐγενὲς ἦθος, ἡ δὲ Μιλζίδου Ἐρλιστάουν ἔκυπτε πρὸς τὰ ἔμπροσ, ὅπως κατορθώσῃ νὰ βίβει ἀκόμη ἐν βλέμμα διὰ τοῦ παιδικοῦ της ἦθος ἐπὶ τῆς ἀφιλάτης της Μις Δούγλας.

Ἡ Ἰωάννα ἐκλείσει τοὺς ὀφθαλμούς· ὡς ἂν ἤθελε νὰ διατηρήσῃ ἐντὸς αὐτῆς τὴν εἰκόνα ταύτην. Ἀνοίξασα δὲ, αὐτοὺς μετὰ τινα λεπτά, συνήντησε τοὺς ἰδικούς μου καὶ ἐμεῖδίξασε.

— Σὲ εὐχαρίστησεν ἡ ἐροτάσιμος αὐτῆ ἡμέρα; μὲ ἠρώτησε.

— Ναί, καὶ σέ;

— Ἐπέρασεν εὐτυχῆ ἡμέραν. Εὐχαριστήθην πολὺ ἰδοῦσα αὐτούς.

— Ὅχι πηγαίνης νὰ τοὺς βλέπῃς συχνά;

— Ὅχι, νομίζω ὅτι ὄχι. Ὁ δρόμος τῆς ζωῆς των εἶναι τόσον διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν ἰδικόν μου! Καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἦσαν τὰ πράγματα διαφορετικά. Μὲ φαίνεται, Μάρκε, ὅτι ἐφθασεν εἰς τὴν στιγμὴν ἐκεῖνην τοῦ βίου, ὅτε ἡ μεγαλύτερα εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ οἶκός του.

Ἐτυχὲς νὰ ἤμεθα μόνον ἐντὸς τῆς ἀτμάμαξης, ὁ λύχνος ἐφώτιζεν ἀμυδρῶς τὸ πρόσωπον τῆς Ἰωάννας, ἣτις ἐκάθητο ἔχουσα τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας· ἔξω οὐδὲν ἐφαίνοτο, τὰ πάντα ἦσαν κατασκότεινα. Ἠδυνάμεθα νὰ ἤμεθα μόνον εἰς τὸν μέγαν κόσμον; αὐτὴ καὶ ἐγὼ, μόνον.

— Ἰωάννα, εἶπον, μὲ συνέβη τι τὴν παρελθούσαν ἑβδομάδα διὰ τὸ ὅποιον ἐπιθυμῶ νὰ σὲ συμβουλευθῶ. Θέλεις νὰ μὲ ἀκούσης τώρα;

— Στραφεῖσα δὲ πρὸς ἐμὲ μὲ ἤκουσε.

Τῆ εἶπα ὅτι τῶν Ταξιαρχῶν μὲ ἐδιπλασίασαν τὸν μισθόν μου, ὅτι ὁμιλῶν μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐμπορικοῦ μας οἴκου περὶ τῆς πεποιθήσεως τοῦ Ἀλγερνόν ὅτι τὸ καλὸν ὄνομα τοῦ Βράουρη καὶ υἱοῦ ἤρκει νὰ ἀναστήσῃ τὸν Βράουρη καὶ ἀδελ. καὶ νὰ καταστήσῃ εὐκόλον τὸ ταξιδίον, ἐὰν εἶχον μικρὸν κεφάλαιον ἵν' ἀρχίσῃ ὁ ἀγαθὸς γέρον, πάλαι δανεισθῆς τοῦ πατρός μου, μὰι προσέφερεν ἀντὶ δανείων τὸ ὅλον τῆς παρὰ τούτου ὀφειλομένης ποσότητος πρὸ πολλοῦ πληρωθείσης.

— Μεταχειρίσθητι αὐτὴν, μὲ εἶπε· χάσε τὴν ἡ ἀπόδος με αὐτὴν μετὰ δέκα ἔτη. Τὰ χρήματα αὐτὰ σὲ ἀνήκουν δικαιοματικῶς, τέκνον μου, διότι πᾶς ἄλλος ἀντὶ τοῦ πατρός σου οὐτε λεπτόν θά μὲ ἐδίδεν.

Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς Ἰωάννας ἐσπινθηροβόλουν ἐνῶ διηγούμην τὰ ἀνωτέρω.

— Τί μὲ συμβουλεύεις, Ἰωάννα; νὰ δεχθῶ καὶ ν' ἀρχίσω πάλιν; δὲν εἶναι ἀργά;

— Ποτὲ δὲν εἶναι ἀργά ὅταν πρόκειται νὰ κάμῃ τις πρᾶγμα καλόν· καὶ τοῦτο μὲ φαίνεται καλὸν ἕνεκα τοῦ Ἀλγερνόν, καὶ ἕνεκα (εἶπε δὲ τοῦτο χαμηλῆ τῆ φωνῆ) τοῦ πατρός σου.

— Ναί· θά ἐθεώρει εὐτυχῆ τὸν ἑαυτόν του ὁ ἀγαθὸς μου πατήρ, ἂν ἦτο δυνατόν νὰ ἐνοήσῃ ὅτι καὶ μόνῃ ἡ μνήμη του μὰς συντρέχει. Καὶ ἐγὼ αὐτὸν ἐσυλογίσθη, καὶ μὲ ποῖον τρόπον ἐδυνάμην νὰ ἀνυψώσω τὸ ὄνομά του εἰς τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς μου.

Ἡ Ἰωάννα μὲ ἠρώτησε διὰ τί ἐδίσταζα νὰ δεχθῶ τὸ δάνειον, ἀφοῦ ἔβλεπα ὅτι θά ἐπλήρωνα τοὺς τόκους καὶ ἐντὸς δέκα ἐτῶν θ' ἀπέδιδα αὐτό.

— Καὶ ἂν δὲν ζήσω δέκα χρόνους;

— Ἐλα δά!

— Λοιπὸν μὲ νομίζεις ἀθάνατον, ὅπως φαίνεται ὅτι εἶναι ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ εἶναι ἄνευ ἀξίας δι' ἑαυτοὺς καὶ ἀδιάφορος εἰς πάντας τοὺς ἄλλους;

— Ὁ ἐξάδελφός μου Μάρκος δὲν εἶναι ἐξ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων. . . τὸ γνωρίζεις καλῶς.

Μετὰ τινὰς στιγμάς τὴν ἠρώτησα ἂν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐνοήσῃ τὸν φόβον μου νὰ δεχθῶ τὸ δάνειον ἐκεῖνο, καὶ ἴσως ἂν ἀπετύγγα να νὰ ἀφήσω τὸ χρέος εἰς τὸν Ἀλγερνόν.

— Πλὴν δὲν θά βίβωκινδυνεύσης χάριν τοῦ Ἀλγερνόν; μὲ ἠρώτησεν.

— Ὅχι ἐντελῶς χάριν αὐτοῦ, Ἰωάννα· (καὶ ἐξέθυμάνεν ὅλη ἡ πικρία τῶν παρελθόντων χρόνων) Οὐδέποτε ἐν τῇ ζωῇ μου ἐζήσα δι' ἄλλον ἢ διὰ τὴν τιμὴν καὶ τὸ καθῆκον. Ἐπίτρεψόν με τοῦλάχιστον νὰ δικτηρήσω τὰ δύο ταῦτα μέχρι τέλους.

Ἡ Ἰωάννα ἐκάθητο σκεπτομένη, μετ' ὀλίγον δὲ στραφεῖσα μὲ εἶπε·

— Μάρκε, καὶ ἐγὼ αἰσθάνομαι ὅτι τὰ μόνον διὰ τὰ ὅποια ἀξίζει νὰ ζῆ τις εἶναι τὸ καθῆκον καὶ ἡ τιμὴ. Θέλεις νὰ μὲ ἐμπιστευθῆς τὴν ἰδικὴν σου;

— Τί ἐννοεῖς;

— Μ' ἐζήτησες τὴν γνώμην μου. . . Ἴδου αὐτῆ. Δέχθητι τὰ χρήματα τοῦ καλοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου· μεταχειρίσθητι αὐτὰ καλῶς, καὶ πλήρωσέ τον ἂν δύνασαι. Ἄν δὲν δυναθῆς καὶ ἂν ζήσω θά τὸν πληρώσω ἐγὼ. Ἄλλως θά φροντίσω ὥστε καὶ μετὰ τὴν θάνατόν μου νὰ πληρωθῇ. Εἶσαι τώρα εὐχαριστημένος;

Πιθανῶς ὀλίγοι ἄνθρωποι αἰσθάνονται ὅτι ἠσθάνθη τὴν στιγμὴν ἐκεῖνην. Ὅχι διὰ τὴν γενναιότητα, διὰ τὴν ἐκδούλευσιν (διότι ὑπῆρχεν ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἀντεστάθμιζε καὶ τὰ δύο ταῦτα καὶ ἐμεῖδισα συλλογισθεὶς μόνον ὅτι ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ ἐκδούλευσις μετὰ τῆς Ἰωάννας καὶ ἐμοῦ)· ἀλλὰ διὰ τὴν καλωσύνην καὶ διὰ τὴν στοργὴν αἵτινες εἶτε ἐνδιαφερόμενοι ἢ ὄχι εἰς τὸ πρόσωπόν μου, ἐνόουν, ἡγάπων καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ προφυλάξωσι τὸν ἀληθῆ ἐμὲ μέχρι θανάτου καὶ νὰ ὑπερασπισθῶσιν, ὅτι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἐξετίμων, τὴν συνείδησίν μου καὶ τὴν τιμὴν μου.

— Εἶσαι εὐχαριστημένος; μὲ εἶπε καὶ πάλιν. Μὲ ἐμπιστεύεσαι; Ἐγὼ θά σὲ ἐμπιστευόμην καὶ πάντοτε τὸ ἐπραξα.

— Ἐχεις ἐμπιστοσύνην εἰς ἐμὲ, Ἰωάννα;

— Πολὺ περισσότερον ἀπὸ πάντα ἄλλον εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Βεβαίως ἠπόρησεν ὅτι οὐδὲν ἀπήνησα, ὅτι οὐδὲ κἂν ἠγγισα τὴν τεινομένην πρὸς ἐμὲ χεῖρά της, ὅτι ἐβοήθησα αὐτὴν νὰ καταβῇ ἀπὸ τὴν ἀτμάμαξαν καὶ ὅτι διέβην μετ' αὐτῆς τοὺς ὑπὸ τῶν ἀστέρων φωτιζομένους ἀγρούς, χωρὶς λέξιν σχεδὸν νὰ προφέρω. Βεβαίως θά τῆ ἐφάνη παράδοξον ὅτι ἀφ' οὗ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἐμάθαμεν ὅτι ἡ μήτηρ μου εἶχεν ἐξέλθει μετὰ τοῦ Ἀλγερνόν καὶ δὲν θά ἐπανήρχετο ἡ μετὰ μίαν ὥραν, ἐκάθησα πλησίον τῆς ἐστίας ἄλλος, ἀναίσθητος, νεκρὸς σχεδὸν ἂν θέλετε.

Ὅτε ἡ Ἰωάννα κατέβη, ἐκβαλοῦσα τὸν πύλον της καὶ μὲ τὴν λευκὴν τραχηλίαν καὶ μὲ τὴν πλεγμένην κόμην της, ἔκαμην ἀνακάλυψιν ἀλλαγῆς ἐντὸς τῆς αἰθούσης, τὴν ὁποίαν ἀληθῶς εἶχα λησμονήσει καὶ ὁ ἴδιος, μὲ ἐρρίψε βλέμμα εὐθὺς, ἐγὼ δὲ δὲν προσεπάθησα νὰ ἀρνηθῶ.

— Ναί, εἶπον, ἐνόμισα ὅτι τὸ ἐλεεινὸν ἐκεῖνο κύμβαλον τὸ ὅποιον εἶχες ἐνοικιασμένον σ' ἐδούλευσεν ἀρκετὰ καὶ ἦτο πλέον ἀξίον ἀπομαχίας. Τί λέγεις περὶ τοῦ νέου σου κυμβάλου; Σὲ ἀρέσκει ἂν καὶ τὸ ἐδιάλεξα ἐγὼ;

— Πόσον καλὸς εἶσαι!

Οὐδὲ λέξιν προσέθηκε· δὲν μὲ εἶπε οὐδὲ συλλαβὴν περὶ «ὕποχρεώσεως». Ἄν τῶντι ἠσθάνετο τοιαύτην, ἂν δὲν εἶχεν ἐκλάβει αὐτὸ φυσικῶς ὅπως ἐπεθύμουν νὰ τὴν ἰδῶ δεχομένην ἐκ μέρους μου βουρὸν ἀδαμάντων, ἂν εἶχα τοιοῦτον, εἶναι πιθανὸν ὅτι δὲν θὰ προέβαινα εἰς ἐξήγησιν.

Ἐκάθησε καὶ ἐπαίξεν ἐπὶ τινὰ ὥραν, ἐγὼ δὲ ἔμενα πάντοτε πλησίον τῆς ἐστίας.

— Μάρκε, μὲ εἶπεν, ἐλησμόνησες τοῦτο; δὲν μὲ ἐζήτησες νὰ σὲ τὸ παίξω πρὸ καιροῦ.

Ἦτο ὁ ἠγός μου, τὸ ἄσμα ἐκεῖνο ἄνευ λέξεων τοῦ Μενδλεσῶνος, τὸ ὁποῖον μὲ ἀνευθύμιζε πάντοτε τὴν ἐξαδέλφην μου Ἰωάνναν ἐντὸς τῆς αἰθούσης τοῦ Λουουέητ μὲ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου ἐπὶ τῆς κόμης της! Ὅτε τὸ ἀγγεῖον εἶναι πλήρες, μία κίνησις, ἢ ἐλαχίστη κίνησις, τὸ κάμνει νὰ ξεχειλίσῃ.

— Σὲ ἤρσεσε λοιπὸν τὸ ἄσμά σου, Μάρκε;

— Ναί . . . πλὴν ἔλα καὶ κάθησε πλησίον τοῦ πυρὸς, Ἰωάννα.

Μὲ ὑπήκουσεν . . . ἐκαθήμεθα ἐκεῖ οἱ δύο, ὁ εἰς εἰς τὸ ἓν καὶ ὁ ἕτερος εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς ἐστίας. Ἡμεῖς οἱ δύο μόνοι! Φαντάσθητε ἐὰν ἦτο ἡ ἐδική μου ἐστία! ἡ ἐδική μου . . . ἐμοῦ ὅστις οὐδέποτε ἐν τῇ ζωῇ μου εἶχον ἰδιαιτέραν ἐστίαν!

— Πόσον εὐχάριστος εἶναι ἡ φωτιά, Μάρκε! Ἄλλ' ἦταν θὰ ὑπάγῃς εἰς Λίβερπουλ θὰ παύσωμεν πλέον νὰ ἔχωμεν τὴν εὐχαρίστησιν νὰ καθήμεθα πλησίον τῆς αὐτῆς ἐστίας καὶ νὰ συνομιλῶμεν οἱ δύο μαζή.

— Σπανίως μὰς συνέβαινε τοῦτο ἐκτὸς τῶν Κυριακῶν. Λησμονεῖς ὅτι σὲ εἶχα μόνην ὡς εὐλογίαν μου τῆς Κυριακῆς.

— Ἰπῆρξα τῶντι εὐλογία διὰ σέ; Χαίρω. Εἶναι εὐχάριστον νὰ ἦναι τις εὐλογία διὰ τινά. Εἶναι περισσότερον ἀφ' ὅ,τι ἀξίζω.

Ἐκάλυψε δὲ τοὺς ὀφθαλμούς της ὅπως προφυλάξῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν φλόγα τοῦ πυρὸς τὸ ὁποῖον ἔλαμπε καὶ ἐσπινθηροβόλει, ὡς ἂν ἐγνώριζεν ὅτι ὁ χειμὼν ἐπῆρχετο καὶ δὲν ἐφοβεῖτο αὐτὸν, ἀλλ' ἔκαίεν εὐθύμως.

Τότε ἢ ποτέ!

— Ἰωάννα, εἶπον, ἂν ὑπάγω εἰς Λίβερπουλ καὶ δυνηθῶ νὰ κάμω κατὰστασιν ἢ τοῦλάχιστον νὰ εὐπορήσω, θὰ ἔλθῃς νὰ κατοικήσῃς μαζή μου;

— Ἡ μήτηρ σου καὶ ἐγώ;

— Ἡ μήτηρ μου ἐὰν θέλῃ, ἀλλ' ἐννοῶ σέ. Δὲν δύναμαι νὰ ζῆσω ἄνευ σοῦ. Ἡδυνάμην ἄλλοτε, πρὸ πέντε ἐτῶν, διότι ἦτο ἀναγκαῖον καὶ ἐρθὸν, ἀλλὰ δὲν δύναμαι τόρα. Δὲν ἀξίζει τὸν κόπον νὰ σχηματίσω οἰκίαν. . . δὲν θὰ τὸ κάμω. . . εἰμὴ χάριν σοῦ.

— Ἐμοῦ; ἐμοῦ;

Καὶ παρατηρήσακά με ἀσκαρδαμυκτὴ ἐνόησε τὰ πάντα. Κατεβίβασε τὴν κεφαλὴν χαμηλὰ, χαμηλὰ, σχεδὸν μέχρι τῶν γονάτων της καὶ ἤρχισε νὰ κλαίῃ.

Δὲν τῇ εἶπον τι πλέον. Ἰσως θὰ παρέλθωσι μῆνες, ἔτος πρὶν ἢ τῇ εἶπω τι περιπλέον. Δὲν θὰ παρεδεχόμεν τὴν ἐξαγόρασιν τῆς ζωῆς μου, ἐκτὸς μόνον ἂν μοι εἰδίδeto ὡς ἐλευθέρᾳ δωρεά.

Ὁ Ἄλγερνὸν καὶ ἐγώ, οἱ «ἀδελφοὶ Βράουνη» ἐργαζόμεθα ὅσον δυνάμεθα καλλίτερα. Σπανίως σχαλάζομεν ἐκτὸς μόνον τὸ ἐσπέρας· κάμνομεν ἐνίοτε περίπατον παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Μέρσεϋ, ὅτε ὁ δυτικὸς ἄνεμος πνέει καὶ ὁ ἥλιος ἔκτοξεύει τὰς ἀκτῖνας τοῦ ὅπως ἄλλοτε ἐν τῷ παραδείσῳ.

Γράφω εἰς τὴν μητέρα μου ἢ εἰς τὴν Ἰωάνναν καθ' ἐκάστην Κυριακὴν. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἡ Ἰωάννα μοι γράφει δύο ἢ τρεῖς γραμματάς, ὀλίγα ἢ οὐδὲν σχεδὸν ἐκφραζούσας· ἴσως τοῦτο θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ πολὺ ἀκόμη, ἴσως καὶ πάντοτε, ὁ Θεὸς τὸ ἤξευρει.

Πλὴν, ἐνίοτε, πιστεύω. . . .

ΔΡΑΜΑΤΙΚΟΝ ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ. Συγγραφεὺς τις ποιημάτων πέμφας ποτὲ τῷ Sheridan δράμα, περὶ κάλει ν' ἀναγνώσῃ καὶ ἐγκρίνῃ αὐτό. Ἄλλ' εἰ καὶ παρῆλθον μετὰ τὴν ἀποστολὴν ἐξ ὀλόκληροι μῆνες, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ ἡ ὥρα τῆς ἀπὸ σκηπῆς διδασκαλίας, οὐδεμίαν ἀπάντησιν ἔλαβεν. Ἠναγκάσθη λοιπὸν νὰ περιμείνῃ ἐξ ἑτι μῆνας, καὶ ἅμα ἀναλαβόντος τοῦ θεάτρου τὰς παραστάσεις ἔτρεξε πρὸς τὸν K. Sheridan, πρὸς ὃν μὴ εὐρεθέντα ἐν τῇ οἰκίᾳ ἔγραψεν αὐτῷ περὶ τοῦ πράγματος· ἀλλὰ καὶ αὐτῇ ἢ ἐπιστολῇ ἔμεινεν ἄνευ ἀπαντήσεως. Ὁμοίᾳ σιωπῇ ὑπεδέχθη καὶ τὴν τρίτην καὶ τὴν τετάρτην ἐπιστολὴν τοῦ δραματοποιοῦ. Ἄλλος ἀντ' αὐτοῦ θὰ ἐβρίπτετο εἰς τὸν Ταμέσαν· ὁ ἡμέτερος ὅμως ποιητὴς ἦτο καρτερικώτατος· διὸ, ὅτε μίαν τῶν ἡμερῶν ἐμελλε νὰ συζητηθῇ ἐν τῷ κοινοβουλίῳ σπουδαιότατον ζήτημα, μετέβη εἰς τοῦ Sheridan καὶ καθήσας εἰς τὸν πρόδρομον ἀνέμενε τὴν ἐξοδὸν αὐτοῦ. Ὁ Sheridan εἰ καὶ ἔξυνοῦστατος δὲν ἐδυνήθη ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐνέδραν, ἀλλ' ἐβιάσθη ν' ἀκούσῃ τὸν ποιητήν. «Τὸ δράμα μου, K. Sheridan, τὸ δράμα μου . . . θὰ . . . — Ναί, βέβαια, ἢ . . . ἢ . . . — Ναί, αἱ ἀσχολλοὶ τοῦ κόσμου, εἰς πέντε πράξεις», ὑπέλαβεν ὁ ποιητὴς ὑπενθυμίζων τῷ Sheridan τὸν τίτλον τοῦ δράματος. — Συγχωρήσατέ με, ἀπεκρίθη ὁ ἐνδοξὸς ρήτωρ, ἔχω μεγίστην ἀνάγκην νὰ ὑπάγω. Δὲν ἐνθυμούμαι ἀκριβῶς τὸ δράμα· νομίζω ὅτι παρέπεσε. — Παρέπεσεν! ἀνέκραζεν ὁ ταλαίπωρος πατήρ τοῦ χειρογράφου! Κατεστράφη! ὦ! δὲν ἔχω ἀντίγραφον. — Μέγα δυστύχημα! ἀπεκρίθη ὁ Sheridan, καὶ λυπούμαι πολὺ. . . — Τώρα τί νὰ κάμω; ἠρώτησεν ὁ ποιητὴς. — Εὐκόλον, ἐπανέλαβεν ὁ Sheridan· ν' ἀποδώσω εἰς ὑμᾶς τὸ χειρόγραφον μοι φαίνεται ἀδύνατον, διότι ἀγνοῶ τί ἀπέγειναν τὰ τοῦ τελευταίου ἔτους· ἀλλὰ, ἀνοίξατε ἐκεῖνον τὸν σύρτην, καὶ ἐντὸς αὐτοῦ θὰ εὑρετε πλῆθος δραμάτων σταλέντων μοι ἐφέτος. Λάβετε τρία ἢ τέσσαρα ἀντὶ τοῦ ἀπολεσθέντος ἐνός, καὶ θέλετε ἀποζημιωθῆ κάλλιστα.